

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

Отвъд митовете и предразсъдъците: Ромите в България

Beyond myths and prejudices: Roma in Bulgaria

Fondazione
CASA
della
CARITÀ
Angelo Abriani

EU INCLUSIVE – Трансфер на данни и обмен на добри
практики между Румъния, България, Испания и Италия,
отнасящи се до включването на ромското население

**Отвъд митовете и предразсъдъците:
Ромите в България**

EU INCLUSIVE - Data transfer and exchange of good practices
regarding the inclusion of Roma population between
Romania, Bulgaria, Italy and Spain

**Beyond myths and prejudices:
Roma in Bulgaria**

Институт Отворено общество София/ Open Society Institute- Sofia

София с ръководител/Project coordinator:
Мария Методиева/ Maria Metodieva

Социологически екип/ Sociological team (in alphabetical order):
Светлана Аврамова/ Svetlana Avramova
Драгомира Белчева/ Dragomira Belcheva
Петя Брайнова/ Petya Braynova
Лили Григорова/ Liliya Grigorova,
Петя Кабакчиева/ Petya Kabakchieva
Алексей Пампоров/ Alexey Pamporov

Редакция и оформление/ Editing and layout:

Елица Маркова/ Elitsa Markova,
Мария Методиева/ Maria Metodieva

Изказаните становища и мнения в настоящия доклад са отговорност на авторите и не отразяват непременно мненията и политиките на Институт Отворено общество- София.

EU INCLUSIVE – Трансфер на данни и обмен на добри практики между Румъния, България, Испания и Италия, отнасящи се до включването на ромското население

**Отвъд митовете и предрасъдъците:
Ромите в България**

© 2012 **Fundația Soros România**

Toate drepturile sunt rezervate Fundației Soros România.
Atât publicația cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse
fără permisiunea Fundației Soros România.

București, 2012

Fundația Soros România

Str. Căderea Bastiliei nr. 33, sector 1, București

Telefon: (021) 212.11.01

Fax: (021) 212.10.32

Web: www.soros.ro

E-mail: info@soros.ro

© 2012 г. Фондация Сорос Румъния

Всички права са запазени за Фондация Сорос Румъния.

Както публикацията, така и части от нея не могат да бъдат
репродуцирани без разрешението на Фондация Сорос Румъния.

Букурещ, 2012 г.

Фондация Сорос Румъния

Ул. Къдереа Бастилиеи № 33, сектор 1, Букурещ

Телефон: (021) 212.11.01

Факс: (021) 212.10.32

Уеб: www.soros.ro

Електронна поща: info@soros.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**Otv'1 mitovete i predrays'cite : Romite v B'lgarija = Beyond
myths and prejudices : Roma in Bulgaria / Maria Metodieva**

(coord.), Svetlana Abramova, Dragomira Belcheva, ... - Constanța :
Editura Dobrogea, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-565-048-0

I. Metodieva, Maria (coord.)

II. Abramova, Svetlana

III. Belcheva, Dragomira

323.1(-214.58)(497.2)

ISBN 978-606-565-048-0

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

ОПИСАНИЕ НА ПРОЕКТА

Идентификационни данни на проекта:

Наименование на проекта: „EU INCLUSIVE – Трансфер на данни и обмен на добри практики между Румъния, България, Испания и Италия, отнасящи се до включването на ромското население“

Идентификационен номер на проекта: СОП ОПРЧП/98/6.4/S/63841

Приоритетна ос 6: „Насърчаване на социалното включване“

Основна област на интервенция 6.4: „Транснационални инициативи за отворен пазар на труда“

Проектът се осъществява през периода септември 2010 г. - септември 2012 г.

Общата стойност на проекта възлиза на 9.337.116,25 леи

„EU INCLUSIVE – Трансфер на данни и обмен на добри практики между Румъния, България, Испания и Италия, отнасящи се до включването на ромското население“ е съвместен транснационален проект, осъществяван от Фондация Сорос в Румъния в партньорство с Институт Отворено Общество- София, България, Фондация Секретариат на ромите, Испания и Фондация Каза дела карита Анджело Абриани, Италия.

Целта на проекта е развитието на добрите практики за сътрудничество в сферата на ромското включване чрез транснационален обмен на данни и местен опит за популяризиране на включването на тази уязвима група на европейския трудов пазар и увеличаването на капацитета на организациите от Румъния, Испания, Италия и България, които работят по въпросите на интеграцията на ромите.

Проектът си поставя за цел да диагностицира състоянието на включването на ромите на пазара на труда в четирите европейски страни, партньори по проекта, и превръщането на така получената социологическа информация в основа за формулиране на публични политики с национално и транснационално приложение.

Ние си поставяме за цел:

- Да създадем сравнителна база данни със статистическа информация по въпросите на социалното включване и трудовата заетост на ромите във всяка от четирите държави партньори;
- Да идентифицираме и да насърчаваме успешните практики, открити в участващите страни и използването на този опит да повиши значението на публичните политики в сферата на ромското включване;
- Да анализираме и използваме настоящия европейски опит от инициативите за включване на ромите и нарастване на тяхното присъствие на трудовия пазар от гледна точка на мигрантите-роми;
- Да развиваме дългосрочно транснационално и функционално партньорство между организации и държави във връзка с дейности в областта на включването на лицата от ромски произход.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

Партньори

Фондация Сорос, Румъния (www.soros.ro) – нашата мисия е да насърчаваме разработването на модели за развитието на обществото, основавани на свобода, отговорност и уважение към разнообразието. От 2003 г. ние работим по прилагането на рамкови програми по въпросите на социалното включване, сред които Десетилетието на ромското включване и Програмата за интегрирано общностно развитие; също така осъществяваме и работим по редица социологически изследвания относно положението на ромското население в Румъния, както и по проекти за развитие на общностите, сред които „Моят ромски съсед“, „Близкият Център - Селските райони и социалната икономика в Румъния (RURES).

Институт Отворено Общество- София, България (www.osi.bg) е неправителствена организация с нестопанска цел, основана през 1990 г., която има за своя мисия: насърчаването, развитието и поддържането на ценностите, нагласите и практиките на отвореното общество от България; предлага публични дебати и публични политики по въпроси от ключово значение за развитието на България.

Фондация Секретариат на ромите, Испания - Fundaciyn Secretariado Gitano (www.gitanos.org) е социална межкултурна организация с нестопанска цел, която предоставя услуги за развитието на ромската общност в цяла Испания и на европейско ниво. Започнала е дейността си през 1960 г. и е създадена като фондация през 2001 година. Мисията на Фондация Секретариат на ромите е цялостното развитие на ромската общност на базата на уважението и подкрепата на тяхната културна идентичност. Фондация Секретариат на ромите осъществява дейности извън границите на Испания, в Босна и Херцеговина и в Румъния.

Фондация Каза дела карита Анджело Абриани, Италия - Fondazione Casa della Carita Angelo Abriani (www.casadellacarita.org) - е фондация с нестопанска цел, със социални и културни цели. Тя е създадена през 2002 г., с мисията да предоставя възможности за интегриране на всички хора, живеещи в условия на социална и културна маргинализация: бездомни, мигранти, бежанци, лица от ромски произход, подпомагайки техния достъп до права, услуги, възможности и ресурси. Стреми се да допринесе за създаването на нови модели на устойчива социална интеграция, преносими на местно и национално ниво.

Съдържание

Въведение	13
Въведение на ромски език	15
1. Заетост на ромите в България	19
2. Неработещите роми	31
2.1 Профил на безработните роми	31
2.2 Търсят ли работа?	33
2.3 Какво са предприели безработните, за да намерят работа?	34
2.4. Какво въздържа активността на желаещите, но нетърсеци работа безработни роми?	35
2.5 Готовност за започване на работа	35
2.6 Защо не намират работа?	36
2.7 Обучение за придобиване на квалификация и реализацията на трудовия пазар	37
3. Условия на живот на ромите в сегрегирани квартали	39
4. Здравен статус	50
4.1 Самооценка на здравословното състояние	50
4.2 Здравна осигуреност и достъп до медицински услуги	54
4.3 Връзка между хроничните заболявания и трудоспособността	57
4.4 Връзки между здравословното състояние и условията на живот	59
5. Антидискриминационни политики и дискриминационни практики спрямо ромите	61
5.1 Определение за дискриминация и нормативна регулация	61
5.2 Оценка на дискриминационни практики	68
6. Малки истории на големи хора	77
6.1. Райко Чапразов	77
6.2. Лало Каменов	79
6.3. Стела Костова	81
6.4. Христо Христов	83
6.5. Д-р Стефан Панайотов	85
Списък на използваните съкращения	87
Списък с таблиците и графиките	
Таблица 1: Сектори на трудова реализация на ромите в България	20
Таблица 2: Дялове на лицата, които през последната седмица са работили срещу заплащане или като неплатени семеен работници	21
Таблица 3: Дялове на заетите мъже по местоживеене, възрастова група и сектор на икономиката	21
Таблица 4: Дялове на заетите жени по местоживеене, възрастова група и сектор на икономиката	22
Таблица 5: Среден брой работни часове на седмица по пол, местоживеене и възраст	25

Таблица 6: Типове заетост по възраст	26
Таблица 7: Типове заетост по пол	27
Таблица 8: Типове заетост по образование	27
Таблица 9: Дялна ромите заети с договор, по вид на договора и местоживеене към май 2011 г.	30
Таблица 10: Отговори на въпрос: За последните 4 седмици, търсили ли сте работа (включително случайна или на непълнен работен ден), опитвали ли сте се да започнете собствен бизнес (самостоятелна дейност)?	33
Таблица 11: Отговори на въпрос: За последните 4 седмици, търсили ли сте работа (включително случайна или на непълнен работен ден), опитвали ли сте се да започнете собствен бизнес (самостоятелна дейност)?	34
Таблица 12: Отговори на въпроса: Защо, според Вас, не можете да си намерите работа?	37
Таблица 13: Относителни дялове на ромските домакинства по типа на жилището, в което живеят	39
Таблица 14: Среден брой стаи и средна площ на жилището, които използва едно ромско домакинство	40
Таблица 15: Инфраструктурна обезпеченост на ромските жилища	42
Таблица 16: Битова обезпеченост на ромските домакинства	44
Таблица 17: Основен източник на доход за ромските домакинства	46
Таблица 18: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по възрастови групи	52
Таблица 19: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по пол	52
Таблица 20: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по населено място	53
Таблица 21: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по райони за планиране	53
Таблица 22: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по равнище на образование	54
Таблица 23: Връзка между степента на образование и трудовата заетост	57
Таблица 24: Връзка между здравословното състояние и битовите условия	59
Таблица 25: Връзка между здравословното състояние и наличието на канализация	59
Таблица 26: Отговори на въпроса: „Чувствали ли сте се дискриминиран през последната ЕДНА година?“	68
Таблица 27: Отговори на въпроса: „Според Вас, сега, в сравнение с преди 10 години, ромите са...“	69
Таблица 27: Отговори на въпроса: „Кои са ситуациите, в които дискриминацията се усеща най-силно и кои групи се оценяват като дискриминиращи?“	71

Графика 1: Относителен дял на заетите роми в трудоспособна възраст	19
Графика 2: Относителен дял на заетите лица над 15 г. в България през второто тримесечие на 2011 г., относителен дял на заетите роми над 15 г., живеещи в сегрегирани квартали през май 2011 г. и разлика между заетостта на ромите и регионалните коефициенти на заетост	23
Графика 3: Относителен дял на заетите лица над 15 г. в България през второто тримесечие на 2010 г., относителен дял на заетите лица на възраст над 15 г., живеещи в сегрегирани квартали през юни 2010 г. и разлика между коефициента на заетост в сегрегираните квартали и регионалните коефициенти на заетост	24
Графика 4: Относителен дял на заетите роми в трудоспособна възраст по последна завършена степен на образование	24
Графика 5: Типове заетост на ромите към май 2011 г.	25
Графика 6: Дялове на заетите роми в държавни и частни фирми към май 2011 г. по възрастови групи	26
Графика 7: Дялове на заетите роми, работещи без договори, към май 2011 г. по ниво на образование	28
Графика 8: Дялове ромите заети с договор, по вида на договора към май 2011 г.	29
Графика 9: Зависимост между нивото на образование, средната площ на жилището и средния брой стаи в жилището	41
Графика 10: Средна оценка за качеството на предлаганите, социални услуги в селищата, в които се намират съответните квартали	45
Графика 11: Чист средномесечен доход в ромските домакинства по райони за планиране	47
Графика 12: Зависимост между чистия средномесечен доход на домакинство и коефициентът на заетост по региони	47
Графика 13: Зависимост между нивото на образование, средната площ на жилището и средния брой стаи в жилището	48
Графика 14: Самооценка на здравословното състояние на ромската общност	51
Графика 15: Разпределение на анкетираните лица по възрастови групи	52
Графика 16: Разпределение на интервюираните лица в зависимост от здравната им осигуреност	55
Графика 17: Дял на здравноосигурените лица в зависимост от оценката им за собственото здраве	56
Графика 18: Дял на здравноосигурените лица в зависимост от образованието им	56
Графика 19: Дял на нетрудоспособните хронично болни или инвалиди според равнището на образованието им	58
Графика 20: Среден доход (в лева) през последния месец според здравословното състояние	60

TABLE OF CONTENTS

Introduction	93
Introduction in Romani	94
1. Roma Employment in Bulgaria	97
2. Unemployed Roma	109
2.1 Profile of unemployed Roma	109
2.2 Are they looking for job?	111
2.3 What have unemployed persons undertaken to find a job?	112
2.4. What does restrict the pro-active attitude in search for a job of unemployed Roma who are willing to work?	113
2.5 Readiness to start working	113
2.6 Why they cannot find a job?	114
2.7 Training for acquiring qualification and realization on the labor market	115
3. Roma living conditions in segregated neighborhoods	117
4. Health status	127
4. 1 Health condition self-assessment	127
4.2 Health insurance and access to medical services	131
4.3 Correlation between chronic diseases and working capacity	133
4.4 Correlation between health status and living conditions	134
5. Anti-discrimination policies and discriminatory practices against Roma	136
5.1 Definition of discrimination and legal regulations	136
5.2 Assessment of discriminatory practices	142
6. Little stories for Big people	149
6.1. RAYKO CHAPRAZOV	149
6.2. LALO KAMENOV	151
6.3. STELA KOSTOVA	153
6.4. HRISTO HRISTOV	155
6.5. DR. STEFAN PANAYOTOV	157
List of abbreviations	159
List of Tables and Graphs	
Table 1: Sectors of labor realization of Roma in Bulgaria	98
Table 2: Share of persons worked in past week paid work or as unpaid family workers	99
Table 3: Share of employed men by residence, age and economic sector	99
Table 4: Share of employed women by residence, age and economic sector	100
Table 5: Average number of weekly worked hours per gender, residence and age	103
Table 6: Type of employment by age	104
Table 7: Type of employment by gender	105

Table 8: Typeof employment by education	105
Table 9: Share of Roma employed with contract by type of contract and residence in May 2011	108
Table 10: Answers to the question: In the last 4 weeks, have you searched for job (including occasional work or part time work) or have you attempted starting your own business (individual activity)?	111
Table 11: Answers to the question: In the last 4 weeks, have you searched for job (including occasional work or part time work) or have you attempted starting your own business (individual activity)?	112
Table 12: Answers to the question: Why, in your opinion, you can not find a job?	115
Table 13: Relative percentage of Roma households by type of inhibited housing dwelling	117
Table 14: Average number of rooms and average living space used by a Roma household	118
Table 15: Infrastructure provision of Roma house dwellings	119
Table 16: Living conditions of Roma households	121
Table 17: Main source of income of Roma households	123
Table 18: Self-assessment of Respondents' health status s by age groups	129
Table 19: Self-assessment of Respondents' health status by gender	129
Table 20: Self – assessment of Responds' health status self-assessment by type of residential locality	129
Table 21: Self – assessment of Respondents' health status by planning regions	130
Table 22: Self – assessment of Respondents' health status by education level	130
Table 23: Correlation between education level and employment rate	133
Table 24: Correlation between health conditions and living conditions	135
Table 25: Correlation between health conditions and existence of sewerage system	135
Table 26: Answers to the question: “Have you ever felt discriminated against in the last year?”	142
Table 27: Answers to question: “In your opinion, today in comparison to 10 years ago Roma are...”	143
Table 28: Answers to the question: “In what situation discrimination is felt strongly and which groups are assessed as discriminating?”	145

Graph 1: Relative share of Roma employed in labor efficiency age	97
Graph 2: Relative share of p of employed persons of above 15 years old in Bulgaria for the second quarter of 2011, relative share of employed Roma of above 15 years old living in segregated neighborhoods in May 2011 and differentiation between rate of Roma employment and regional employment coefficients	101
Graph 3: Relative share of employed persons of above 15 years old in Bulgaria for the second quarter of 2010, relative share of employed persons of above 15 years old living in segregated neighborhoods and the difference between employment coefficient in segregated neighborhoods and regional coefficients of employment rate	102
Graph 4: Relative share of employed Roma in in labor efficiency age by last completed level of education	102
Graph 5: Type of Roma employment in May 2011	103
Graph 6: Percentage of Roma employed in public or private companies in May 2011, By age group	104
Graph 7: Percentage of employed Roma without employment contracts in May 2011, by education level	106
Graph 8: Roma contract-based employees' percentage in May 2011, by type of contract	104
Graph 9: Correlation between the education level, the average living area of the house dwelling and the average number of rooms in the house dwelling	118
Graph 10: Mean assessment of quality of social services available in the settlements of the surveyed neighborhoods	122
Graph 11: Average monthly net income in Roma households, by planning regions	124
Graph 12: Correlation between monthly net income/household and employment coefficient, by regions	124
Graph 13: Correlation between education level, average living area of house dwelling and average number of rooms in the house dwelling	125
Graph 14: Self-assessment of health status in the Roma community	127
Graph 15: Distribution of respondents by age groups	128
Graph 16: Respondents distribution by health insurance	131
Graph 17: Percentage of persons with health insurance by type of health condition self-assessment	132
Graph 18: Percentage of persons with health insurance by education level categories	132
Graph 19: Percentage of unemployable, chronically ill or disabled persons, by education level categories	134
Graph 20: Average income (BGN in the past month, by health condition	135

Въведение

Настоящият доклад е разработен в рамките на проекта „EU INCLUSIVE – Трансфер на данни и обмен на добри практики между Румъния, България, Испания и Италия, отнасящи се до включването на ромското население“. Проектът е финансиран от Европейския съюз в рамките на румънския социален фонд и се изпълнява от Soros Foundation, Румъния в партньорство в Институт Отворено общество- София, Fundaciyn Secretariado Gitano, Испания и Fondazione Casa della Carita Angelo Abriani, Италия. Специфичните цели на проекта са свързани със създаването база данни с прецизна и подлежаща на сравнение и анализ информация за ромското включване и заетост за всяка една от четирите страни, която редом с останалото, да подпомогне и анализа на проблемите на ромите мигранти в контекста на съществуващи инициативи за тяхното включване в трудовия пазар.

Социологическото изследване се базира на гнездова извадка, стратифицирана по два признака – район за планиране (NUTS 2) и тип населено място (град-село). Интервюирани са 1100 лица на 16 или повече години, които се самоопределят като роми и живеят в обособени жилищни зони с концентрация на ромско население. За да се изпълнят условията за формиране на гнездо, като генерална съвкупност на извадката са приети всички групи от съседни адреси в страната, в които живеят 100 или повече души, самоопределящи са като роми. От тази гледна точка, извън извадката попадат всички лица с ромска идентичност, които живеят интегрирано сред мнозинството, както и кварталите с концентрация на ромско население под 100 души (обикновено малки селски махали или неформални градски зони с временно население). Максималната статистическа грешка на изследването е 2,9% при хипотеза за 250 000 души на 16 и повече години, които се самоопределят като роми и живеят в сегрегирани квартали и без да се отчита вътрешногнездовата корелация.

Характерна особеност на зоните с концентрация на ромско население е, че значителен дял от домакинствата, живеещи там, нямат коректна адресна регистрация. Част от домакинствата

обитават жилища извън регулация, а в други случаи няколко домакинства се водят на един и същ адрес (без това фактически да е така). Друга особеност на голям дял от обособените квартали е, че целите или част от тях нямат изградена улична инфраструктура, което допълнително затруднява създаването на случайна извадка от адреси в тях. По тази причина екипът реализира изследването посредством т.нар. GPS извадка – основана на набор от произволно избрани географски координати в рамките на всяка жилищна зона. След като местата на точките са локализирани се избира най-близката врата на жилище, където евентуално ще бъде проведено интервю. След намирането на дома, анкетьорът трябва да интервюира лицето с най-близък предстоящ рожден ден в даденото домакинство. Тази процедура гарантира попадането в извадката да бъде равно вероятно за всички лица на 16 и повече години.

„Data thaj transfero pal ko lacshe modelja bukjake kana si o puchipe bash o romane komuniteta mashkar **Romunia, Bulgaria, Italia em Hispania**”
(harno kotor bash o bazalna rezultatia)

Bukyako thaj bibukyako pichipe

O numero e manushengo so keren buti and Bulgaria phirela sa tele upre numa si sar spirala.

Ande evendesko vakyti e bukyarnengo numero si may-cikno, ando nilay lengoro numero si may ucho o mashkarutno numero e bukyarnengo bash o period 2008-2012 si 31 %. O rezultatija katar o sociologikano rodipe telal o proejkto EU INCLUSIVE sikaven akaja tendencia so o numero e bukyarengo pash ko roma ando chon Mayo 2012 si 29,5%. Gasavo nivelu e bukyarnengo pash ko roma ando periodo 2007-2008 o numero ulu 50% akava sikavel so ko palune shtar bersha o numero si e bukyarengo si but teljardo.

O numero e bukyarne romengoro ando 2010-11 bersh irisajlo sar kana sine o anglune bersha katar o nakhavdo period.

Kana dikas o nivo bash o numero e bukyarnengo pash ko roma ikliovel so isi varesave indikatorija kola keren influence mashkar peste: o bersha, o than e beshimasko, o nivelu e edukacijakoro em o gendaro (si mursh vaj zhuvli).

O numero e bukyarne romengoro si may ucho mashkar ko terne mursha ando dizja thaj o mersha ko mashkarutne bersha save beshena ando gav.

O numero e bukyarne romengoro si may harno, cikno mashkar ko gavutne thaj dizutne zhuvlja save si budery katar o 50 bersh. O bukyarne sektorija savende isi bari realizacija vi zhuvlengiri vi mershengiri si o gavutne stopanstva em o komunalno servizo.

E murshenge generalno sektori si vi o kerengiri konstrukcija, numa vi athe dikel pes jekh baro phuravipe akatar o 22% ando chon uno 2007 bersh zhik ko 11% ando chon may 2011 bersh. Sar generalno faktoro bash o numero e bukyarnengo avela i edukacija – kiti si may-uchi i edukacija e manusheskiri dobor si ucho o numero e bukyarnengo bash o roma bizo te dikhel pes o bersha, o than e beshimasko, o gendaro (si mursh vaj zhuvli)o bersha.

Kana dikhel pes ando rodipe savi si I forma e manushengiri – kavo so dela I buti em akava so kerela I buti. Kerel pes jekh komparacija ando uno 2007 bersh o manusha save kerenas buti bizo te ovel len legislacia em kontrakto sa 23,6% aj ando may 2011 avka procento e manushengoro so keren buti bizo kontrakto si 40,8%. Numa si but kali statistika, so ando palune duj bersh jekvash akatar o roma na kerde buti nisavi ni ko permanentno ni ko temporno contracto ni ko “kaleste” ni “parneste”. Sar bi bukyrne ko momento kana sas o rodipe o manusha deklarishinen so 36% akatar o interviurime 11.4% si len oficialno registracija ko “Buro pal ki buti”, aj okola 24.2% bnanas registririme, numa sas bi bukyakoro. Anlal o jekh bersh 65% katar o registririme thaj 61% kastar o bi registririme sas bi bukykoro em rodenas buti, akava mangela te phenel amenge so 2/3 akatar o bibukyrne roma si lungu vakyti bibukyakoro. Akatar o registririme ko “Buro pal ki buti” 37,3% thaj 52,8% katar o biregistririme ko “Buro pal ki buti” activno rodinde buti ko palune shtar kurke.

Zhivdipaski kondicja

O mashkarutno chonesko dohodo e romane fanmiliengere save sas registririme talal akava rodipe si e 341 si levja , aj e medijana pal ko chonutno dohodo jekhe familjake si 275 levja. I diferencja ko mashkarutno dohodo (354.1 levja.) thaj mediana e dohodengiri (300 levja.) ando dizja naj but bari, so sikavela kaj o roma save beshena ko bare dizja isi len tele upre barbarutne dohodija. I diferencja mahkar medijana (210 levja.) thaj o mashkarutno dohodo (305.8 levja.) ando gava si but bari thaj akava sikavel so isi baro socialno ulavipe – buderi families cikne dohogenca thaj hari families bare dohogenca.

Harakterno, tipikano, romano kher, ando romane mahales si cikno kher vaj ejkh kotor katar o kher (90%). Ando apartamentja beshena 4,8%, aj ando barake em furgonja kolibes beshena 4,7% (Tabl.1). Normalno akava kher si jekhe manusheskoro (86.1%), telal kirija katar o governo vaj o munisipaliti beshena 3,1%; andi mukli kerija 1,9%, aj khera savende beshena manusha bi pukhindo 7,1%. Romane manusha save korkoro hudena ando khera si 1.8%. O mashkarutno numero e odaengoro (bizo kujna, hamami, thaj mazes) savende beshena romane families si 2,5. E mashkarutni kavadratura e kherengiri ando romane mahales si 54,8 kv. m. O mashkarutno numero e manushengoro katar o romane families save beshena andi ejkh soba si 1,8.

Ando romane mahales I situacija pal ki infrastruktura si lachardi ando periodo 2001-2010 bersh. Pal kodolesti si ikerdi ando ejkh nivelo.

Akava rodipe sikavel so zhik ki elektrisiteta resen 90% katar o romane families zhik ke panieskiri sistema tele upte resena 70% katar o romane families. Gazifikacija thaj centralno tatipe ando romane mahales nanaj. Internet zhik ko romane khera isi tele upre pashe 13% katar o romane families.

O rezultatja katar akava rodpipe sikaven, so o nivelo e chororipaskoro ando romane families si 75 levja manusheske katar i familja, aj o koeficiento e chororipaskoro si 23,3%. O rezultatja katar o duj nacionalna rodipeta kerde katar o Institutut "Puterdo sosaiti"- Sofia kerde ando isto period sikaven kaj o nivelo e chororipaskoro bash o chon Uno 2011 bersh si 200 levja, aj bash o chon Ulo 2011 si 210 levja. Ando akava rodipe si registririme varesave nivelja pal ko dohodo, aj te phenas kaj naj len but bari diferenca, ash ti phenas so o koegiciento e chororipaskoro ande romane families, save beshena ando romanemahales o nivelo si 75,3% ando chon uno 2011 bersh thaj 79,2% ando chon ulo 2011 bersh. Te kerasa komparacija meshkar 2001 bersh kana o nivelo e chororipaskoro ulo (75,6%) akava sikavela kaj ande palune desh bersha o roma ule jekhe niveleste thaj achili ando vashta e chororipaskoro em nashti te iklioven ache situacijatar ando segregirime romane mahales.

Sastipasko statuto

Jekh baro kotor katar o roma akale rodipaste deklaririnena kaj isi len lacho sastipe. Teleder katar o (22,2%), em o anketerime, phenena so lengoro sastipe si khanilo thaj but khanilo, numa (47,7%) phenena so lengo sastipe si shukar em may shukat. Kana keres komparacija mashkar akava rodipe thaj o rodipe kerdo katar o Institutut "putardo sosaiteto"- Sofia ando Oktombro 2007 dikas kaj naj bari diferenca. Hari katar o (22,8%) o respondentja deklariringe kay isi len varesavo medikalmo problemo ca – hrinikano nasvakipe, vaj invalidnost. Lendar pashe 42,4% gndinen kaj akava na kerel lenge problem ki buti. Jekvash lender save si hronikane aj si invalidna (53,6%) nashti te keren buti . Kana keras komparacija katar o rodipe ando 2007 bersh dikhel pes so e sastipnaskere osigurovkes katar o 45,5% achile 37,3%.

Diskriminacija

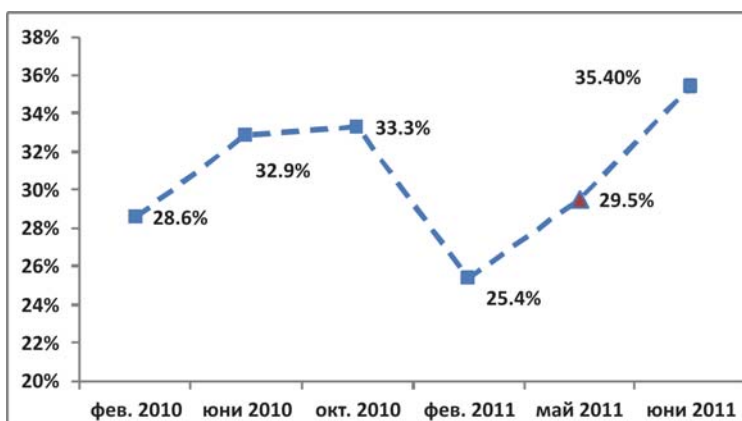
Buderi katar o ejkvash o roma (55%) na ahakjaren te keren upral lende diskriminacija, aj adalkharoma so gndinen kaj keren diskriminacija pe lende si 45%. Dikhel pes so isi diskriminacija kate isi koncentracija. Dikhel

pe so o roma katar I teluni Bulgarija akjaren pes may diskriminirime katar o roma so beshena ki upruni Bulgarja; manusha save phenen so naj lende diskriminacija si katar o Uprunomashkarutno kotor – pashe 80% katar o manusha so beshena adate phenen so naj diskriminacija vi o roma phenen kay khonik na kerel diskriminacija pe lende. May bari diskriminacija phenen kaj keren pe lende o roma katar o teluno-istikano kotor – 65 % Kana keras komparacija dikhas so o numero e bukyrne romengoro ahakyaren pes may diskriminirime sastar i diskriminacija kerel pes ki buti. Shaj mukleste te phenas kaj o roma save kerena buti si maj but diskriminirime. I diskriminacija avela, kana o roma si ko bukyrno bazari. O roma save beshena ando gav na ahakyaren i diskriminacija, o roma so beshena ando dizja – 67% katar o gavutne thana o roma phenen so naj diskriminacija. Shaj te phenas so ko palune bersha ando gava beshena buderi roma, isi gava save si sate num aroma, naj aver grupe ethnokane. Akava na dela amen hakaj te phenas so isi segregacija ando roma em so naj e romen socialno servizo. Si importantno te dikhen pes save diskriminacijakere prakses isi ando socialno sistemo, sastipaskoro systemo em socialno zhutimos, arakhipe buti.

1. Заетост на ромите в България

Резултатите от социологическите проучвания, проведени от изследователския екип на Институт “Отворено общество” през 2010 г. и 2011 г. показват, че нивото на заетост на ромите в България¹ има силно изразен цикличен характер. Заетостта е по-ниска през зимните месеци и по-висока през лятото, като средният коефициент на заетост в разглеждания период е 31%. Тук трябва да се подчертае, че в това отношение при ромите се наблюдава значим спад спрямо периода 2007-2008 г., когато делът на заетите роми в трудоспособна възраст беше в интервала 43-50%. На практика, заетостта на ромите през 2010-11 г. се е върнала на нивата от началните години на прехода². От тази гледна точка, резултатите от социологическото изследване в рамките на проект „Трансфер на данни и обмяна на добри практики относно включването на ромското население между Румъния, България, Италия и Испания³”, проведено през май 2011 г., напълно се вписват в сезонната тенденция (графика 1).

Графика 1: Относителен дял на заетите роми в трудоспособна възраст

¹ Представените в доклада данни се отнасят за лицата, които се самоопределят като роми и живеят в етнически обособени квартали с преобладаващо ромско население. Т.е. ромите, които живеят интегрирано в обществото не са обхванати от изследванията. Това оказва пряко влияние върху данните за нивата на заетост и условията на живот.

² Пампоров, А. 2008. “Характеристики на ромската заетост”. В: *Демографските процеси и работната сила в България*. (съст. Найденова, П., Г. Михова), София: ЦИН-БАН, МТСП

³ реф.№ POSDRU/98/6.4/S/63841

Сезонният характер на ромската заетост е лесно обясним, като се има предвид, че двата основни сектора, в които се реализират представителите на ромската общност, са селско стопанство и строителство (табл. 1). Тук е важно да се отбележи, че докато дялът на заетите в селското стопанство ромите запазва относително постоянен, то в резултат от икономическата криза⁴, през последните две години се наблюдава изключително голям спад на заетостта в строителството, частично компенсиран с увеличаване на заетостта в здравеопазването и комуналните услуги.

Таблица 1: Сектори на трудова реализация на ромите в България

сектор	юни 2007	май 2011
Селско стопанство	20,10%	19,5%
Комунални услуги	11,1%	16,0%
Строителство	22,4%	10,9%
Търговия на дребно	8,7%	8,6%
Преработваща промишленост	10,1%	7,1%
Здравеопазване	1,8%	6,8%
Занаяти и услуги	6,5%	5,0%
Транспорт	2,5%	3,0%
Публична администрация	2,5%	2,7%
Друго	14,3%	20,4%

Данните от настоящото изследване показват, че както нивото на заетост, така и секторът, в който тя се осъществява, зависят от основните демографски характеристики на ромското население: пол, възраст и местоживеене. Реализираният обем на извадката на изследването (1100 души), позволява за целите на анализа данните да се групират в 12 категории и да се изследват ефектите от всяка от тези характеристики (табл.2). Най-висока е заетостта на младите мъже, живеещи в градовете и на мъжете на средна възраст, живеещи в селата. От друга страна, заетостта е най-ниска при жените над 50 г. (независимо от местоживеенето им) и при младите селски жени. Всъщност през последните 2 години 50,7% от ромите не са работили. Този дял е значително по-висок при младите градски жени (60,5%) и при

⁴ Пампоров, А. (2010) Ефекти от кризата върху заетостта при българи, турци и ромите. *Политики*, 7/10, URL: http://politiki.bg/?cy=183&lang=1&a0i=223581&a0m=readInternal&a0p_id=699 и Пампоров, А. (2010) Айсбергът на заетостта. Заетостта при българи, турци и ромите през септември 2010 г. *Политики*, 12/10, URL: http://politiki.bg/?cy=198&lang=1&a0i=223672&a0m=readInternal&a0p_id=766

възрастните жени, независимо дали живеят в град (69,3%) или село (73,5%). Разбира се, в това число се включват пенсионерите, но те са едва 21,7% от лицата, които не са работили през последните две години, което означава, че около 40% от ромите в трудово активна възраст не са работили нищо⁵.

Таблица 2: Дялове на лицата, които през последната седмица са работили срещу заплащане или като неплатени семейни работници

	мъже		жени	
	град	село	град	село
до 30 г.	48,7%	28,1%	27%	16%
31-49 г.	39,3%	48,9%	39,9%	20%
50+ г.	20,3%	25,0%	15%	14.3%

Когато се разгледа разпределението на заетите лица по сектори от икономиката се открояват ясни специфики, обусловени от принадлежността към някоя от тези 12 категории/групи. Мъжете под 30 години, например, почти не присъстват в сектора на търговията на дребно (табл.3). Точно обратното явление се наблюдава при младите жени – това е основен сектор на тяхната реализация, както в градовете, така и в селата. Селските жени след 30 г. и градските след 50 г. обаче отпадат от този сектор (табл. 4).

Таблица 3: Дялове на заетите мъже по местоживеене, възрастова група и сектор на икономиката

	мъже					
	град			село		
	до 30 г.	31-49 г.	50+ г.	до 30 г.	31-49 г.	50+ г.
селско стопанство	21,7%	15,9%	(18,5%)	(30,8%)	(17,4%)	(40%)
комунални услуги	13,3%	15,9%	(14,8%)	(0%)	(13%)	(0%)
строителство	15%	18,2%	(14,8%)	(23,1%)	(26,1%)	(20%)
търговия на дребно	5%	15,9%	(14,8%)	(0%)	(8,7%)	(10%)
преработваща промишленост	11.7%	4,5%	(7,4%)	(15,4%)	(4,3%)	(0%)

Забележка: поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни

⁵ Виж. доклада за безработицата

Възрастните мъже и жени (над 50 г.), които живеят в селата, отпадат и от сектора на преработващата промишленост. Всъщност и в градовете, и в селата, както при мъжете, така и при жените, преработващата промишленост е сектор, в който реализация намират предимно най-младите хора. Строителството е сектор, в който трудовата реализация на мъжете е ясно изразена и значение за това няма нито възрастта, нито населеното място. В строителството е регистриран обаче феномен на навлизане на младите градски жени. До колкото най-общите наблюдения позволяват, става дума за съпруги на младите мъже, строителни работници, които им помагат с довършителните строителни работи. Както може да се очаква, секторът на селското стопанство е по-характерен за живеещите в селата. Любопитно е да се отбележи, че дялът на мъжете на възраст 31-49 г. е по-нисък от дяловете на мъжете в другите възрастови групи. Селското стопанство остава най-типичния сектор на заетост, именно за жените на средна възраст.

Таблица 4: Дялове на заетите жени по местоживеене, възрастова група и сектор на икономиката

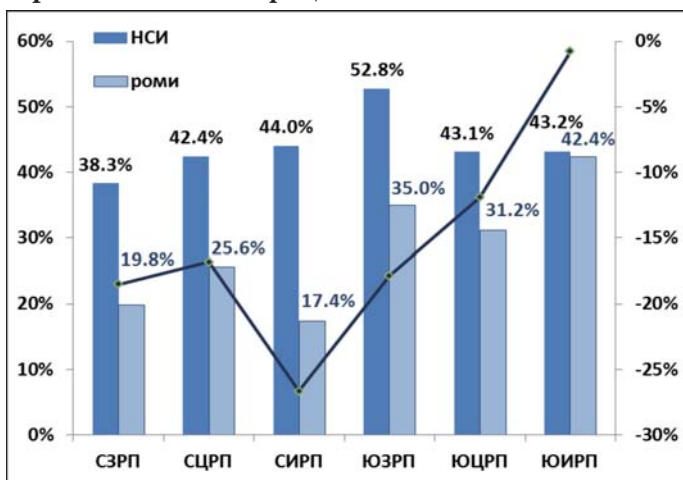
	Жени					
	град			село		
	до 30 г.	31-49 г.	50+ г.	до 30 г.	31-49 г.	50+ г.
Селско стопанство	18,6%	13,3%	(12,5%)	(18,2%)	(37,5%)	(28,6%)
Комунални услуги	18,6%	16,7%	(25%)	(18,2%)	(18,8%)	(42,9%)
Строителство	4,7%	3,3%	(0%)	(0%)	(6,3%)	(0%)
Търговия на дребно	11,6%	5%	(0%)	(36,4%)	(0%)	(0%)
Преработваща промишленост	11,6%	3,3%	(4,2%)	(9,1%)	(6,3%)	(0%)
Здравеопазване	7%	16,7%	(12,5%)	(0%)	(0%)	(0%)
Образование	0%	3,3%	(8,3%)	(0%)	(0%)	(0%)
Публична администрация	0%	0%	(4,2%)	(0%)	(12,5%)	(0%)

Забележка: поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни

Секторът на комуналните услуги е характерен най-вече за градското население и за жените в селата. Всъщност, поради ниското ниво на образование, работата, която ромските жени си намират, се отнася до услуги, свързвани с почистване („хигиенист“, „санитар“). Именно това обяснява относително високите дялове на заетост на възрастните градски жени в секторите здравеопазване, образование и публична администрация (табл. 4).

Освен секторно, заетостта е и регионално обусловена, т.е. разликите в заетостта сред ромите от различните региони в значителна степен зависят от националното ниво на заетост в съответния регион. Етническата принадлежност като фактор има приблизително еднакъв ефект в цялата страна. Разликата в заетостта на ромите сравнени с регионалните коефициенти на заетост е приблизително с 15% по-ниска. Изключение от тази тенденция се наблюдава единствено в югоизточна България. Кумулативният дял на постоянно заетите и временно заетите роми в този регион се доближава до общия дял на заетите лица в региона (графика 2).

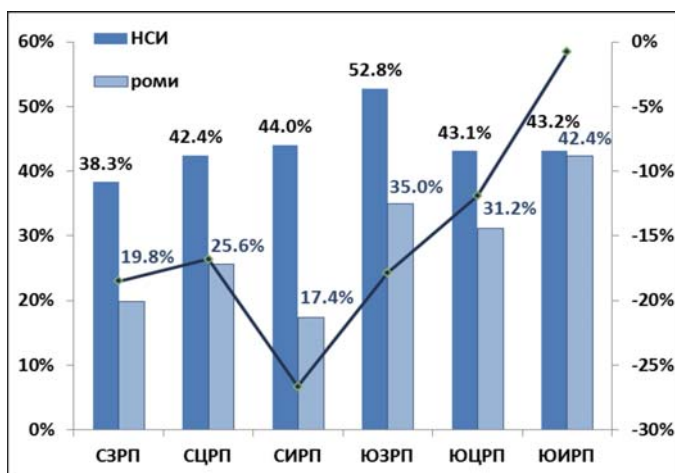
Графика 2: Относителен дял на заетите лица над 15 г. в България през второто тримесечие на 2011 г., относителен дял на заетите роми над 15 г., живеещи в сегрегирани квартали през май 2011 г. и разлика между заетостта на ромите и регионалните коефициенти на заетост

Трябва да се подчертае, че това изключение не е прецедент, а трайна тенденция през последните две години. За сравнение могат да послужат данните от изследване сред населението на сегрегирани квартали (независимо от етническата му идентичност), проведено през юни 2010 г. (графика 3)⁶. Като цяло, коефициентът на заетост през 2011 г. изглежда по-нисък с около 2% във всички региони спрямо 2010 г. В резултат от това спада и заетостта сред населението на сегрегирани квартали, като най-чувствителна е разликата в Североизточна България. Спадът в данните за СИРП обаче, може да се дължи и на разликата в извадките, доколкото в тази част от страната населението в сегрегирани квартали често се самоопределя като „туруци“ или „миллет“ и не е обхванато в изследването от 2010 г.

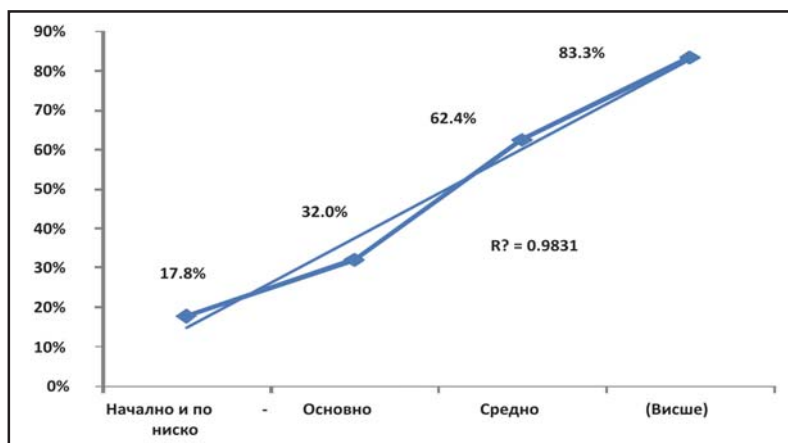
⁶ Изследването е проведено по поръчка на ЦМДТ Амалипе в рамките на проект *Превенция на наследствените бракове* (реф.№ JLS/2008/DAP3/AG/1298-30-CE-03124780080)

Графика 3: Относителен дял на заетите лица над 15 г. в България през второто тримесечие на 2010 г., относителен дял на заетите лица на възраст над 15 г., живеещи в сегрегирани квартали през юни 2010 г. и разлика между коефициента на заетост в сегрегираните квартали и регионалните коефициенти на заетост

Въпреки регионалните влияния и значението на демографските характеристики, като най-значим фактор за заетостта се откроява образованието (графика 4). Данните открояват изключително силно изразена линейна зависимост, при която колкото е по-високо нивото на образование, толкова по-висок е **ДЕЛЪТ** на заетите лица.

Графика 4: Относителен дял на заетите ромите в трудоспособна възраст по последна завършена степен на образование

Забележка: поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни

Освен върху коефициентите на заетост, основните демографски характеристики се оказват фактори и за модела на самата заетост. Една от групите с най-високо ниво на заетост – младите мъже, живеещи в градовете се отличава със значително по-ниска часова натовареност, в сравнение с другата група с най-високо ниво на заетост – мъжете на средна възраст, живеещи в селата (табл.5). Като цяло обаче, ромите в страната работят средно 39,8 часа, което е близко до законово установените норми за продължителността на работния ден.

Таблица 5: Среден брой работни часове на седмица по пол, местоживеене и възраст

	мъже		жени	
	град	село	град	село
до 30 г.	36,6	40,2	41,1	42,7
31-49 г.	42,9	43,1	39	37,1
50+ г.	43,9	28,4	39,3	40

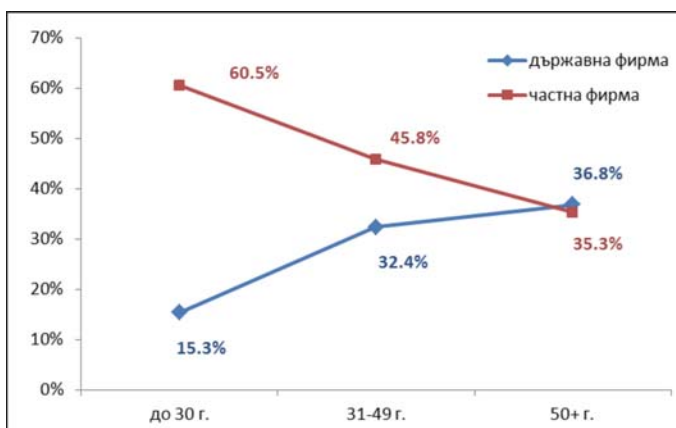
Половината от ромите са наети в частни фирми, а една четвърт – в държавни, общински или смесени предприятия. Може да се каже, че в сравнение с юни 2007 г. се наблюдават няколко положителни тенденции: 1) увеличава се делът на работодателите – от 0,9% през 2007 г. до 2,4% през 2011 г.; 2) увеличава се делът на самонаетите – от 6,7% до 11,1%; 3) намалява делът на неплатените семейни работници – от 11,8% до 4,2%.

Графика 5: Типове заетост на ромите към май 2011 г.

Основен фактор за типа на заетостта е възрастта на изследваните лица. По-възрастното поколение показва малко по-високи предпочитания към „държавната“ работа, докато делът на по-младите в частните фирми е приблизително 4 пъти по-висок от този в държавните (графика 6).

Графика 6: Дялове на заетите роми в държавни и частни фирми към май 2011 г. по възрастови групи

Общото между най-младите и най-възрастните е, че те значително по често “помагат” като неплатени семейни работници, отколкото лицата на средна възраст. От своя страна именно лицата на средна възраст са онази група, сред която е най-голям делът на работодателите (табл. 6). Възрастта е основен фактор и за самонаемането – като зависимостта е силно линейно изразена и с нарастването на възрастта се увеличава делът на самонаемането.

Таблица 6: Типове заетост по възраст

	до 30 г.	31-49 г.	50+ г.
Работодател	1,6%	4,2%	0%
Самонает или на свободна професия	6,5%	10,6%	20,6%
Член на земеделска кооперация	0,8%	0%	1,5%
Помощник в семейния бизнес	6,5%	2,1%	4,4%
Нает в държавно, общинско или смесено предприятие	15,3%	32,4%	36,8%
Нает в частно предприятие	60,5%	45,8%	35,3%
Друго	8,9%	4,9%	1,5%

Значими разлики се наблюдават и в зависимост от пола на изследваните лица. Основната от тях е разликата между дяловете на заетите в частни и държавни фирми. Делът на жените, наети в държавни, общински или смесени предприятия е приблизително два пъти по-висок от дела на мъжете в тях. Това е свързано също със секторната обусловеност, доколкото жените са по-представени в секторите на образованието, здравеопазването и държавното управление и администрация.

Таблица 7: Типове заетост по пол

	мъже	жени
Работодател	3,4%	1,3%
Самонает или на свободна професия	13,1%	8,8%
Член на земеделска кооперация	1,1%	0%
Помощник в семейния бизнес	3,4%	5%
Нает в държавно, общинско или смесено предприятие	19,4%	35,2%
Нает в частно предприятие	52,6%	45,3%
Друго	6,9%	4,4%

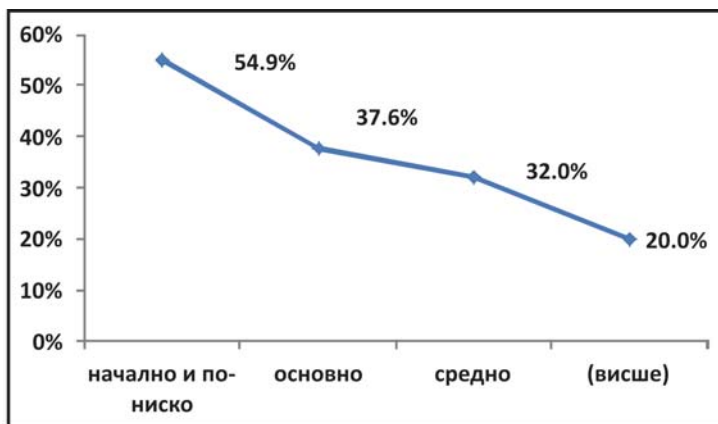
Образованието не се оказва значим фактор за типа заетост, с изключение на факта, че делът на работодателите нараства с нарастването на образованието. Една от причините за ниската значимост на образованието като фактор е изключително високата концентрация на роми с ниска степен на образование.

Таблица 8: Типове заетост по образование

	начално и по-ниско	основно	средно
Работодател	0.0%	2.3%	4.2%
Самонает или на свободна професия	11.0%	9.4%	12.5%
Член на земеделска кооперация	0.0%	1.2%	.0%
Помощник в семейния бизнес	6.1%	3.5%	4.2%
Нает в държавно, общинско или смесено предприятие	32.9%	26.3%	25.0%
Нает в частно предприятие	40.2%	53.8%	47.2%
Друго	9.8%	3.5%	6.9%

Когато се изследва формата на договаряне на трудовите взаимоотношения, сравнението с данните от юни 2007 г. открояват една изключително тревожна тенденция – делът на заетите лица, които работят без договор съществено се повишава от 23,6% до 40,8%. По отношение на местожиивенето, не се наблюдават разлики в заетостта без договор – 41,8% в селата и 40,5% в градовете. Разликата обаче е значима в зависимост от пола. Приблизително половината от мъжете (48,9%) срещу една трета от жените (31,9%) работят без договор. Възрастта също е фактор за по-високият дял на работещите без договор. При лицата до 30 г. лицата без договор са 51,6%, докато в групите от 31 до 50 г. и над 50 г. те са съответно 32,4% и 38,2%. Трябва да се подчертае, че тази зависимост е характерна за цялата страна⁷, а не само при ромите, като най-уязвима е групата на лицата до 23 г. Образованието също се откроява като значим фактор за наличието на договор. Това е свързано с факта, че нискоквалифициран труд се предлага в секторите на селското стопанство и строителството, където е практика да се наемат хора без формално договаряне.

Графика 7: Дялове на заетите роми, работещи без договори, към май 2011 г. по ниво на образование

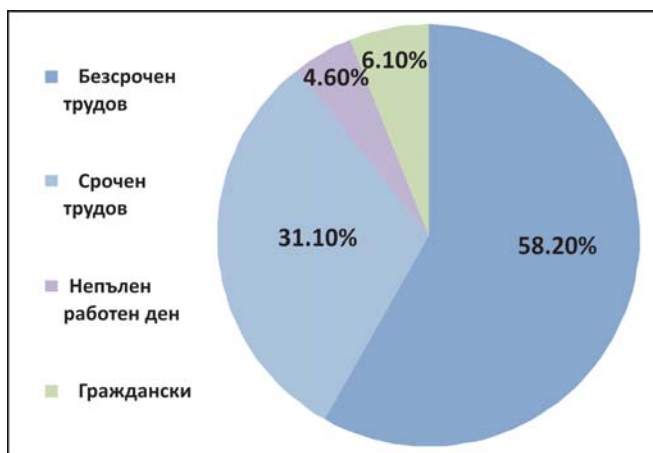
Забележка: поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни

Лицата, които имат сключени договори се разпределят между четири форми на договаряне: 1) безсрочен трудов договор, на пълен работен ден; 2) срочен трудов договор на пълен работен ден; 3) трудов договор на непълен работен ден; и 4) граждански договор (графика 8). Договори

⁷ Пампоров, А. (2011) Социални различия на пазара на труда. *Политики*, бр.11/11, URL: http://politiki.bg/?cy=231&lang=1&a0i=223855&a0m=readInternal&a0p_id=912

за услуги, авторски договори или друга форма на договаряне не са регистрирани в рамките на изследването. В сравнение с данните от юни 2007 г. се наблюдава относително стабилен модел при формите на договаряне. Лицата на безсрочен трудов договор са намалели с 3% от 61,2% (2007 г.) до 58,2% (2011 г.), което обаче се намира в границите на статистическата грешка на изследванията. Делът на лицата, които работят на срочен трудов договор се запазва непроменен: 31,4% през 2007 г. и 31,1% през 2011 г. Делът на заетите на граждански договор се е удвоил и от 3,2% през 2007 е станал 6,1% през 2011 г.

Графика 8: Дялове ромите заети с договор, по вида на договора към май 2011 г.

Един от факторите, имащ отношение към вида на договора е местоживеенето на лицата (табл.9). Основната разлика е в това, че срочните трудови договори са по-характерни за селата, отколкото за градовете, а гражданските договори се сключват изцяло в градовете. Значими разлики между мъжете и жените не се наблюдават. Единствено при договорите за непълен работен ден жените (6,5%) имат малко по-голям дял от мъжете (2,2%), което може да се обясни с почасовата заетост, търсена заради необходимостта от грижи за малки деца в домакинството. Възрастта се оказва фактор единствено по отношение на гражданските договори. При лицата до 30 г. 9,8% са заети с такъв договор, а при лицата между 31 и 49 г. - 6,3%. При лицата над 50 г. не са регистрирани случаи на наемане на граждански договор. Съществен фактор за гражданските договори е образованието. При лицата с начално и по-ниско образование този тип договори са 2,9%, при лицата с основно образование са 4,8%, а при лицата със средно образование – 11,8%⁸.

⁸ в извадката има само 5 лица с висше образование, от които 4 са заети на безсрочен трудов договор. В този случай извадката е прекалено малка за статистически значими изводи.

Таблица 9: Дялна ромите заети с договор, по вид на договора и местоживеене към май 2011 г.

	град	село
Безсрочен трудов	60%	52,2%
Срочен трудов	26,7%	45,7%
Непълн работен ден	5,3%	2,2%
Граждански	8%	0%

2. Неработещите роми

70% от ромите на 16 и повече години не работят към момента на изследването, не са в някакъв вид отпуск, не са заети със семеен бизнес. Като извод можем да кажем, че 70% от анкетираните не са работили нищо със или без заплащане през последните месеци. От тези 70% половината се определят като безработни, останалите са домакини, пенсионери, хора с трайни увреждания, учащи и др. Пенсия за старост и прослужено време получават 12,5% от тях, почти толкова са и тези, които получават пенсия за инвалидност -11,3%. Друг вид пенсии и социални помощи получават 8,3%. Учащи са едва 2%.

Половината от ромите в страната не са имали нито постоянна, нито временна, макар и краткотрайна заетост от две години насам.

Разрезът по възрастови групи показва, че незаети и пенсионирани сред навършилите 55 г. са били 72%. От най-младите (16-24 г.) не са работили 59% (тук влиза минимална част учащи и 16-17 годишни, които тепърва ще са на трудовия пазар). Относителният дял на неработилите сред хората на средна възраст е под средната стойност, а във възрастта 45-54 г. той е най-нисък -45%.

Изразителна е разликата в зависимост от образованието – докато сред ромите със завършено средно образование трайно безработни са били 24%, при по-ниско образование и необразованите, този дял е 62%.

В териториален разрез данните най-общо показват, че неработещите сред ромите в северна България са значително повече отколкото в южните райони. Най-голяма е разликата (с 20 процентни пункта) „по диагонала“ - между Северозападния район за планиране (СЗРП), където поне от две години не работят 63% от ромите и в Югоизточния район за планиране (ЮИРП), където те са 43%.

2.1 Профил на безработните роми

Като безработни към момента на изследването се определят 36% от ромите.

11.4% са официално регистрирани в дирекциите „Бюро по труда“ (Д“БТ“), а останалите 24.2% не са регистрирани, което означава, че една четвърт от ромите са също без работа, но не са обхванати от службите по заетостта.

Преди година, 65% от регистрираните и 61% от нерегистрираните също са били безработни и са търсели работа. Оказва се, че 2/3 от безработните роми са **продължително безработни.**

Социалния статус „домакини“ са посочили 11% от регистрираните и 21% от нерегистрираните, а по 1-2 на сто са били учащи до миналата година.

Тогава 20% от регистрираните и 13% от нерегистрираните са били все още на работа, предимно в строителството и селското стопанство, като наемни работници най-често в частни фирми. Има и единични случаи по другите браншове и нито един в браншове като *Операции с недвижими имоти; Наемодателна дейност и бизнес-услуги; Финансово посредничество и Информационни технологии и комуникации*. Сред безработните почти няма такива, които до преди година да са били самонаети/на свободна практика или членове на земеделски кооперации. Няма членове на производствени кооперации или участващи в семейния бизнес.

На въпрос как са прекарвали времето си, с какво са се занимавали преди да останат без работа, почти половината заявяват, че (някога) са били заети. Малка част от тях са имали постоянна работа, а повечето - временна (вкл. по социални програми за заетост), сезонна или случайна; в комуналните услуги -почистване, озеленяване; в земеделието - по-често по време на беритба; в строителството; в консервни и шивашки предприятия.

Всеки четвърти от тези, които са имали поне някаква краткотрайна заетост и всеки трети от хората, имали постоянна заетост преди, отново или вече е регистриран безработен.

Другата половина от безработните сега най-често обясняват, че **никога не са работили**. (малка част от тях са останали безработни непосредствено след училищната скамейка). Типични отговори (в свободна форма) са грижа за семейството, за болен, за отглеждане на деца или *„учих, и родих 6 деца...“*; *„в къщи пред телевизора“*; *„със съседни на кафе“*; *„както и сега – вкъщи или с приятели“*; *„събирах отпадъци“*.

Сред нерегистрираните в бюро по труда, делът на трайно безработните е с 6 процентни пункта по-висок.

2.2 Търсят ли работа?

Таблица 10: Отговори на въпрос: За последните 4 седмици, търсили ли сте работа (включително случайна или на непълен работен ден), опитвали ли сте се да започнете собствен бизнес (самостоятелна дейност)?

	Всички Бр.	%	Да %	Не, но искам %	Не и не искам %
Безработен съм, регистриран в Бюрото по труда	125	16,6	37,3	14	1,5
Безработен съм, НО НЕ съм регистриран в Бюрото по труда	266	35,4	52,8	42,8	14,2
Грижа се за дома и семейството	182	24,2	18,9	32,1	21,8
Получавам пенсия за старост или прослужено време	94	12,5	1,7	1,6	31,3
Получавам пенсия за инвалидност	85	11,3	2,6	3,7	25,5
Получавам социална помощ	42	5,6	3,9	9,5	3,6
С трайни увреждания съм	33	4,4	1,7	4,1	6,9
Получавам друг вид пенсия	20	2,7	1,3	2,1	4,4
Студент ученик съм	14	1,9	0,4	2,9	2,2
Извършвам неплатена социална работа или друга неплатена дейност	2	0,3	0,9	0	0
друго	28	3,7	2,1	4,9	4

База: 288 отговора „да“, 286 – „не но бих искал/а“ и 317 – „не и не искам“

Към момента на изследването 54% от безработните са активно търсеци работа. Официално регистрираните декларирают по-активна нагласа към трудова дейност. Само 3% от тях заявяват, че не желаят да работят, докато сред нерегистрираните същите са 5 пъти повече.

От следващата таблица с резултати по въпроса само за безработните, проличават значителни разлики в поведението на регистрираните и нерегистрираните.

Таблица 11: Отговори на въпрос: За последните 4 седмици, търсили ли сте работа (включително случайна или на непълен работен ден), опитвали ли сте се да започнете собствен бизнес (самостоятелна дейност)?

	Дял от регистрираните %	Дял от нерегистрираните %
Да	69,6	46,2
Не, но бих искал	27,2	39,1
Не, не искам да работя	3,2	14,7
<i>общо</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

База: 125 регистрирани и 266 нерегистрирани безработни

27% от регистрираните безработни изразяват желание, но признават, че не са предприели никакви стъпки за намиране на работа (поне през последния месец). Активно търсеци работа сред нерегистрираните са значително по-малко, за сметка на тези с пасивна нагласа – те декларират желание за наеман труд или самостоятелен бизнес, но не търсят възможности за това.

2.3 Какво са предприели безработните, за да намерят работа?

За 85% от регистрираните активността се е изразила преди всичко в това да се регистрират. Твърде вероятно е, зачислените безработни, които по дефиниция са „активно търсеци работа“, да разчитат най-вече на предложенията на съответната Д“БТ“. По-малка част от новорегистрираните и от останалите са се обърнали за съдействие към познати и/или са се свързали с работодатели (19,5%)

Активността на преобладаващата част от търсещите работа, нерегистрирани безработни се състои в търсене на съдействие от близки и познати (54%), но почти половината от тях (48%) заявяват, че вече са осъществили и/или контакт с възможен работодател.

По 6-7 на сто от едните и другите безработни лица търсят услугите и/или на частни посреднически фирми за заетост и трудови борси. Единици са безработните, потърсили земеделска земя, възможност да наемат търговска площ или техника, както и извадилите вече разрешително за самостоятелна трудова дейност. Никой не е потърсил възможност за финансиране.

2.4. Какво въздържа активността на желаещите, но нетърсеци работа безработни роми?

Обяснение дава натрупването на отговори най-вече към опцията: *„Търсил съм безуспешно преди и мисля, че пак няма да намеря“*. Като се прибавят и сравнително малкото, които заявяват, че никога не са търсили, защото не вярват, че ще намерят, се оказва, че около 40% от регистрираните и 30% от нерегистрираните, които не търсят работа са **обезкуражени безработни лица**.

На второ място се явява липсата на достатъчно работни места и предлагане в населеното място, в което живеят или около него. Други съществени причини за пасивно поведение са заболявания и инвалидност, лични и семейни причини. Единици са тези, които се съмняват, че има подходяща работа точно за тяхната квалификация и/или не знаят как и къде да потърсят; такива, които неотдавна са били съкратени и към момента не се надяват на успех и други, които очакват резултат от проведени вече срещи с работодател или *„да започне силният сезон“*. За 6% от нерегистрираните нуждата да започнат работа не е належаща.

2.5 Готовност за започване на работа

Как да се разбират отговорите на тези, които не търсят работа по едни или други причини, но същевременно биха искали да работят?

От всички изследвани лица, изразили желание да работят, всеки четвърти всъщност би отказал, ако му се предложи да започне работа скоро. Тук става дума не само за безработни в строгия смисъл, но и за неактивни, пенсионери, хора с увреждания, заети с домакинството и отглеждането на деца, които *по принцип* биха искали да работят, „но не сега“.

Само сред безработните, готовността да започнат работа е очаквано по-висока.

Не е за пренебрегване констатацията, че тези, които биха отказали предложение за бързо настаняване на работа са повече сред регистрираните в бюрата по труда (18%), отколкото сред нерегистрираните (13%). Възможни са различни обяснения, но едно

от тях е, че на практика някои предпочитат да съчетават обезщетения, помощи, възможности за безплатно обучение, за участие в програми за временна заетост и пр. към Д“БТ“, едновременно с работа „на черно“. Вероятно очакванията да им се предложи прилична работа и приемливо заплащане не са оптимистични за да си позволят да рискуват.

2.6 Защо не намират работа?

Коя е основната причина, според изследваните безработни, поради която не могат да си намерят работа? За разлика от преобладаващото обществено мнение, само 1/3 от зачислените към бюро по труда роми считат, че проблемът е в отсъствието или в недостатъчната им квалификация. Делът на нерегистрираните безработни, за които това е също основната причина, е още по-малък - с цели 10 процентни пункта.

Следващият по-често даван отговор се отнася не до личните възможности, а до икономическата ситуация „*Няма работа*“, „*Няма предприятия*“, „*Висока безработица*“ (14%).

Всеки десети безработен сред ромите обяснява положението си с „отсъствие на връзки“. Други около 10 на сто признават, че не са били активни в търсенето на работа. По 5-6 на сто са хора с намалена трудоспособност поради трайни физически увреждания и/или хронично заболяване.

Докато условията на труд са важни за повече от регистрираните, сред нерегистрираните има повече изразили претенции към това работата да е подходяща и чувствително повече – към размера на трудовото възнаграждение.

За 3 на сто от безработните, основната причина, поради която им отказват работа е младата им или най-често - напреднала възраст: „*непълнолетие*“, „*казват, че съм възрастен*“, „*търсят се млади хора*“, „*остават ми две години до пенсия*“.

Най-съществена е разликата в отговорите на едните и другите, във връзка с етническата принадлежност като основна пречка за включване в трудовия пазар. В сравнение с регистрираните безработни, делът на нерегистрираните, които се чувстват дискриминирани по етнически признак е почти двойно по-висок.

Таблица 12: Отговори на въпроса: Защо, според Вас, не можете да си намерите работа?

Причина	Дял регистрирани %	Дял нерегистрирани %
Не съм достатъчно квалифициран/а	32,3	22,6
Нямам подходящи връзки	10,5	9,6
Поради етническата ми принадлежност	9,7	18,0
Не съм търсил/а достатъчно	8,1	9,2
Не мога да намеря работа, каквато искам	7,3	10,0
Имам заболяване, физическо увреждане	5,6	5,7
Условията на работата не ми допадат	5,6	3,1
Заплащането, което ми предлагат, не ми допада	0,8	4,2
Друго: безработица; възраст; влошено здраве; неграмотност; без документи; невъзможност да пътуват	20,2	17,6

База: 124 регистрирани и 261 нерегистрирани безработни

2.7 Обучение за придобиване на квалификация и реализацията на трудовия пазар

Всеки десети от регистрираните безработни в някакъв момент е преминал курс на обучение. Това, че сред тях са обучавани повече отколкото сред нерегистрираните (с 4 процентни пункта) се дължи вероятно на организираните чрез Д“БТ“ програми за квалификация, финансирани от националния бюджет или от европейските фондове и други донорски програми. Няма данни, но е твърде възможно някои да са обучавани повече пъти, за сметка на други (често с по-ниско образование от минимално необходимото), особено в периода между 2006-2008 г., когато безработицата беше сравнително ниска, а държавата беше насочила сериозно финансиране към проекти за активните услуги на пазара на труда за заетост и квалификация на регистрирани безработни. Контрагентите по договорите за предоставяне на този вид обучение тогава, както и след това по ОПРЧР имаха ангажимент да осигурят заетост на определен дял от обучените за определен период от време. Възможно е, този факт да е допринесъл за позитивното мнение

на преобладаващата част от безработните роми, че по-лесно биха намерили работа след участие в подобен квалификационен курс (освен естественото допускане, че ако знаеш и можеш повече, имаш по-голям шанс за реализация).

Така или иначе, 59% от регистрираните и 42% от нерегистрираните безработни признават квалификационните курсове за необходимост и са потенциални потребители на тази услуга.

Неразрешен проблем, във връзка с рекрутирането на обучаеми сред ромите в квалификационни курсове, остава преодоляването на неграмотността и незавършен VI клас образование, без което по условие не подлежат на обучение за професионална квалификация. Това донякъде обяснява скептичните нагласи към евентуално обучение. От друга страна усещането за дискриминационно отношение поради етническа принадлежност, наслагването към това и на дискриминация по възраст, увреждания и др. признаци, не водят към особен ентусиазъм за придобиване на повече знания и умения.

3. Условия на живот на ромите в сегрегирани квартали

Настоящото изследване показва, че основният тип жилище, характерен за ромските домакинства в обособените квартали, е самостоятелната къща или част от къща (90%). В апартаменти живеят 4,8%, а в колиба, барака или фургон – 4,7% (табл.1). В общия случай това жилище е собственост на домакинството (86.1%), под наем от държавата или общината живеят 3,1%; под наем от частни лица живеят 1,9%, а в жилище предоставено за ползване без наем живеят 7,1%. Делът на самонастанилите се роми е 1.8%. Средният брой на стаите (без кухни, бани и килери), в които живеят ромските домакинства е 2,5. Средната обща площ на жилищата в ромските квартали е 54,8 кв.м.⁹ Средният брой на ромите от едно домакинство, обитаващи една стая в обособените квартали е 1,8.

Таблица 13: Относителни дялове на ромските домакинства по типа на жилището, в което живеят

Самостоятелна къща	74,9%
Част от къща	15,1%
Апартамент в сграда с 10 или повече жилища	3,7%
Барака	2,5%
Колиба, землянка	1,5%
Апартамент в сграда с по-малко от 10 жилища	1,1%
Фургон	0,7%
Друго	0,5%

⁹ Данните се верифицират от трите вълни на изследването *Crisis Monitoring Survey* – средно 2,4 броя стаи на домакинство и средна площ 58,5 м² на жилище

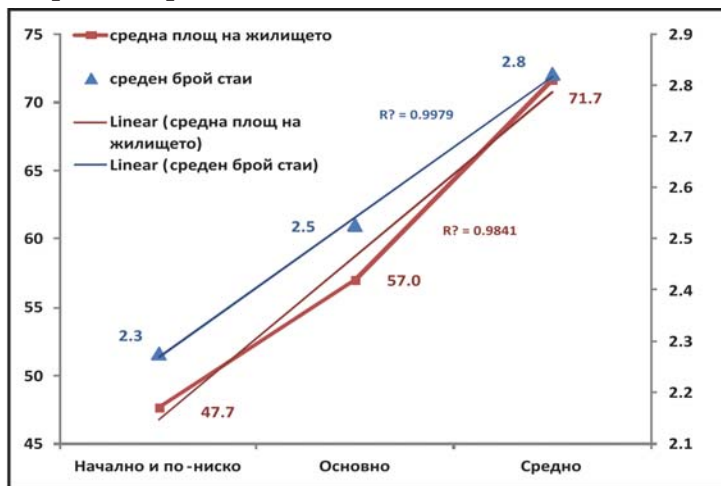
По отношение на общата площ на жилището и средния брой на стаите, които едно домакинство обитава, се наблюдават значими разлики в зависимост от местоживеенето на изследваните лица. Селските къщи са с по-голяма площ (59,9 кв.м.) в сравнение с градските жилища (52,9 кв.м.). Броят на стаите, без сервизните помещения, също е малко по голям в селата (2,6), отколкото в градовете (2,4). Въпреки това, най-значимите разлики се проявяват в зависимост от региона, в който се живее (Табл. 14). В Северозападния район на планиране ромските жилища имат средна площ 66,2 кв.м., докато в югоизточна и южна централна България, средната площ на жилищата е 49,9 кв.м. Макар че не са с най-малка площ, най-малък е броят на стаите в Югозападния район на планиране, а най-голям в северозападна и северна централна България.

Таблица 14: Среден брой стаи и средна площ на жилището, които използва едно ромско домакинство

	СЗРП	СЦРП	СИРП	ЮЗРП	ЮЦРП	ЮИРП
Среден брой стаи	2.7	2.7	2.6	2.1	2.3	2.4
Средна площ на жилището	66.2	53.1	58.3	52.0	49.9	49.9

Трябва да се подчертае обаче, че социалната среда като фактор, (разглеждана през призмата на нивото на образование на анкетираните лица) се откроява като най-важния фактор за размера на жилището и броя на стаите в него (графика 9). Данните показват една изключително силно изразена правопрпорционална зависимост – колкото по-високо е образованието на интервюираното лице, в толкова по-голямо жилище, с повече на брой стаи живее то. Лицата със средно образование живеят в жилища със средна площ 71,1 кв.м., които имат средно 2,8 стаи, без сервизните помещения. Лицата с начално и по-ниско образование, живеят в един път и половина по-малки жилища и с по-малък среден брой стаи.

Графика 9: Зависимост между нивото на образование, средната площ на жилището и средния брой стаи в жилището

Важен индикатор за условията на живот е инфраструктурната обезпеченост на ромските домакинства. Формулировката на въпросите в изследването, позволява резултатите да бъдат съпоставени с наличните данни от предходни изследвания относно условията на живот. Това са преброяването на населението през март 2001 г., изследване на ромската бедност в югоизточна Европа през ноември 2001 г., поредица от изследвания на Институт “Отворено общество”- София, в партньорство с различни организации в периода юли 2007 г. – февруари 2011 г. (табл. 15). Данните от предходните изследвания показват, постепенно подобрение на инфраструктурната обезпеченост на ромските квартали в периода март 2001- февруари 2011 г., както и изненадващо по-ниски стойности, при почти всички показатели в настоящето изследване, с изключение на обезпечеността с външна тоалетна и интернет. Представените по-долу данни във всички изследвания се отнасят само до лицата, които са се самоопределили като роми и за това не може да се счита, че данните имат връзка с идентичността.

Влошаването на показателите, може да се интерпретира в две посоки: от една страна по отношение на „засегнатост“ от финансовата криза – наблюдава се известен спад в заетостта, повишено ниво на миграция към градовете и самонастаняване в зони извън регулация, както и повишена сезонна миграция на цели домакинства в чужбина (при която част от по-заможните домакинства не могат да бъдат намерени, поради отсъствие от дома).

Таблица 15: Инфраструктурна обезпеченост на ромските жилища

	март 2001 ¹⁰	ноем. 2001 ¹¹	юли 2007 ¹²	окт. 2007 ¹³	фев. 2010 ¹⁴	юни 2010 ¹⁵	окт. 2010 ¹⁶	фев. 2011 ¹⁷	май 2011
Електричество	90,30%	85%	96,6%	93,2%	98,1%	95%	95,7%	97,5%	92,4%
Външна тоалетна	n.a.	79,1%	n.d.	82,4%	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	78,4%
Водопровод	54,40%	49,6%	82,7%	88,7%	86%	78,9%	87,7%	88,1%	68,1%
Кабелна телевизия	n.a.	n.d.	18,9%	31%	56,7%	70,6%	59,6%	66,4%	45,9%
Баня	n.a.	25%	40,1%	41%	55,4%	43,4%	54,5%	53,3%	39,9%
Течаща топла вода	n.a.	n.d.	34,5%	n.d.	43,7%	33%	49,4%	48%	25,0%
Вътрешна тоалетна с течаща вода	n.a.	19,8%	n.d.	29,9%	42,1%	37,6%	46,4%	43,9%	21,2%
Интернет	n.a.	n.d.	n.d.	4,1%	10,3%	12,2%	9,4%	9,4%	13,5%
Газификация	n.a.	n.d.	n.d.	n.d.	1,5%	0%	0%	0%	0,5%
Централно отопление	n.a.	n.d.	1,6%	n.d.	1,5%	0,4%	3,0%	2,5%	0,4%

От друга страна обаче, трябва да се подчертае възможното влияние на специфичната особеност на теренната методология и подбора на респондентите в рамките на настоящето изследване. В социологията и социалните науки въпросите за етническа принадлежност – особено към непрестижни малцинствени социални групи, (каквито са ромите в България), се приемат за чувствителна тема, която трябва да бъде изнесена максимално в края на всеки въпросник, за да не повлияе върху достоверността на данните. В рамките на изследването *“Трансфер на данни и обмяна на добри практики относно включването на ромското население между Румъния, България, Италия и Испания”* бе проведена

¹⁰ Данните са преизчислени от автора по: Томова, И. 2005. “Демографски процеси в големите етноконфесионални общности в България”, В: *Демографско развитие на република България* (сб.), стр.160

¹¹ Данните са цитирани по: *Avoiding the Dependency Trap*, UNDP, 2002

¹² Данните са от *Многоцелево проучване на домакинствата в България*, ББСС, Световна Банка, ИОО-София, – архив на ИОО-София

¹³ Данните са от изследването *Здравен статус на ромското население в България*, ЦМДТ Амалипе, ИОО-София – архив на ИОО-София

¹⁴ Данните са от изследването *Crisis Monitoring Survey, 1 вълна*, ИОО-София, Световна Банка – архив на ИОО-София

¹⁵ Данните са от изследването *Брак и семейство*, ЦМДТ Амалипе, ИОО-София – архив на ИОО-София

¹⁶ Данните са от изследването *Crisis Monitoring Survey, 2 вълна*, ИОО-София, Световна Банка – архив на ИОО-София

¹⁷ Данните са от изследването *Crisis Monitoring Survey, 3 вълна*, ИОО-София, Световна Банка – архив на ИОО-София

предварителна процедура по селекция и скрийнинг на сегрегирани квартали с преобладаващо ромско население. При тази процедура на първа стъпка от селекцията отпадат онези квартали, в които живеят роми, но те са твърде малко, като относителен дял, спрямо останалата част от населението и идентифицирането и локализацията им би затруднило прекалено теренната работа. При втората стъпка всяка анкета започва с въпрос за етническото самоопределяне на изследваните лица като “роми”. Практиката от преброяването от февруари 2011 г. показва, че в населението се е появил страх и нежелание да декларира своята идентичност¹⁸. Вероятно по този модел са отпаднали квартали и лица, които се срамуват или страхуват от разкриване на малцинствената им принадлежност и затова са декларирали друга преферирана идентичност. Този феномен на предварителната селекция е избегнат в другите разглеждани изследвания¹⁹ и това неминуемо поражда разлика в данните. Тоест, данните от настоящето изследване са представителни за ромите, които се самоопределят като роми и които живеят в обособени квартали, с население, което в преобладаващата си част се самоопределя като роми. Подобен феномен се наблюдава и по отношение на движимото имущество, което домакинствата притежават (табл.16). Въпреки това, обаче трябва да се отбележи, че битовата обезпеченост на ромите след 2001 г. прогресивно се подобрява. Въпреки методологическата уговорката за предварителното отпадане на по-широка прослойка от по-заможните роми – ромските домакинства са несъмнено по-добре обезпечени с битова техника в сравнение с най-подходящото за референция изследване от юли 2007 г.²⁰

¹⁸ По данни на НСИ приблизително 10% от преброените лица са отказали да посочат своята идентичност. Виж: Пампоров, А. (2011) Дѣја ву: Изчезващите малцинства. *Обектив*, бр. 190 (юли 2011), URL: <http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/aleksei-pamporov/2011-07/deja-vu-izchezvashite-malcinstva/>

¹⁹ UNDP дори прилага модел на двойна идентификация – самоопределяне и определяне от анкетора.

²⁰ Периодът на провеждане на изследването е максимално близък, а извадката е формирана на принципа на самоопределяне в рамките на преброяването през 2001 г. Разликата се получава от това, че през май 2012 г. са обхванати и мигрирали семейства, живеещи извън регулация (които са най-бедни), докато по методиката от юли 2007 те няма как да бъдат обхванати.

Таблица 16: Битова обезпеченост на ромските домакинства

	март 2001	ноем. 2001	юли 2007	окт. 2007	фев. 2010	юни 2010	окт. 2010	фев. 2011	май 2011
Телевизор	49,1%	76%	92,6%	88,6%	95%	98,9%	95,3%	95,1%	92,5%
Мобилен телефон	1,7%	4,6%	45,7%	55,5%	69,3%	80,5%	68,3%	68,9%	70,8%
Хладилник	35,4%	48,2%	61,5%	n.d.	76,6%	69,5%	74,9%	73%	64%
Електрическа или газова печка	38,6%	71,5%	50,2%	74%	72,8%	55%	74%	75,8%	59,3%
Пералня	4,9%	25,5%	39,1%	34,7%	60,9%	60,3%	54,9%	58,2%	50,2%
Сателитна антена	13%	12,5%	22,8%	23,8%	37,9%	57,4%	43%	39,3%	32,8%
Видео, DVD	6,9%	n.d.	15,3%	n.d.	23,8%	44,0%	21,7%	23%	23,5%
Автомобил, минибус, джип	n.a.	11,5%	10%	21,5%	16,5%	27,0%	15,7%	14,3%	20,9%
Микровълнова печка	0,9%	n.d.	7,3%	n.d.	13%	n.d.	20,4%	19,7%	20,7%
Фризер	4,6%	n.d.	8,4%	n.d.	14,6%	24,1%	14,9%	14,3%	19%
Компютър	0,1%	n.d.	1,5%	7%	8,8%	17,7%	8,9%	10,7%	16,8%
Съдомиялна машина	0,2%	n.d.	0,1%	n.d.	0,8%	n.d.	1,3%	2,5%	1,1%

Освен инфраструктурната и битовата обезпеченост на ромските домакинства, настоящото изследване прави важна крачка напред, спрямо предходните изследвания като предлага изследване на представите за социалните услуги в сегрегирани квартали. То е проведено под формата на серия от въпроси за оценка на качеството на различните възможни услуги, които се предлагат в селищата, по четири степенна скала от “много високо” до “много ниско”. За целите на анализа скалата е приравнена към оценки в интервала от (1) до (-1), където (1) е най-високата възможна положителна оценка, а (-1) най-ниската. Изследваните лица оценяват негативно всички институции²¹. Въпреки това, оценката за училищната система е значително по-висока от останалите и се доближава до неутралната стойност (т.е. 0). Най-негативно се оценяват различните видове социални грижи. Тук трябва да се подчертае, че за разлика от Испания например, в България няма “социални грижи за роми”, които се предлагат от държавата или общините, а подобни инициативи са изцяло в сферата на третия сектор²².

²¹ Тенденция, която е характерна при оценката на всички институции в България при национално представителните изследвания

²² Например проектът „Социална грижа за ромите, употребяващи наркотици в София” на фондация „Инициатива за здраве”

Графика 10: Средна оценка за качеството на предлаганите социални услуги в селищата, в които се намират съответните квартали

От друга страна предлаганите социални плащания представляват важен или основен източник на доход за значителна част от ромските домакинства. Изследването показва, че през последните 12 месеца, 13,3% от ромските домакинства в сегрегираните квартали са използвали помощ за отопление през зимния сезон, а 9,6% са използвали помощ за социално слаби домакинства. За половината от социално слабите домакинства, това е основен източник на доход (табл. 17). Въпреки негативната оценка за социалните грижи за инвалиди, инвалидните пенсии, са четвъртият по важност източник на доход (веднага след трудовите доходи и пенсиите за трудов стаж) и всъщност първи – от всички социални плащания. Изследването опровергава съществуващия в обществените представи стереотип, че ромите живеят от обезщетения за майчинство. Кумулативният дял на домакинствата, за които месечните обезщетения или месечните помощи при отглеждане на дете до 1 г. са основен източник на доход е 4,3%. Същевременно е изключително важно да се подчертае, че за цели 6% от ромските домакинства, основен източник на доход са детските добавки (в размер на 35 лв.!), а 3,7% разчитат на парични трансфери от чужбина.

Таблица 17: Основен източник на доход за ромските домакинства

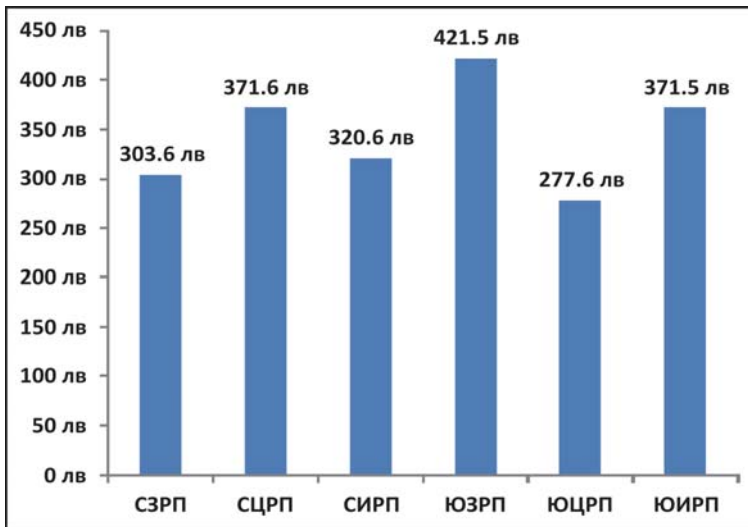
Надници или заплати	32,3%
Доход от непостоянна работа	18,2%
Пенсия за стаж и възраст	10,6%
Пенсия за инвалидност или заболяване	9,1%
Детски добавки - за деца до 18 години, ако е в училище	6,0%
Месечна помощ за социално слаби домакинства	4,5%
Паричен превод от лица, работещи в чужбина	3,7%
Печалба от собствен бизнес	3,1%
Месечно обезщетение при бременност, раждане, отглеждане на дете до 1 г	2,8%
Помощи за безработица	2,5%
Месечна помощ за отглеждане на дете до 1 г.	1,5%
Социална пенсия за старост	0,6%
Други социални плащания	1,5%
Друг вид пенсия	1,4%
Друг вид доход	2,3%

Средният общ чист месечен доход на ромските домакинства, регистриран по време на изследването е 341 лв., а медианата на месечните доходи на едно домакинство е 275 лв. Разликите в средния доход (354.1 лв.) и медианата на доходите (300 лв.) в градовете не е съществена – т.е. ромските домакинства в градските махали имат приблизително сходни доходи. Разликата между медианата (210 лв.) и средния доход (305.8 лв.) в селата обаче е доста по-голяма и е белег за силно социално разслояване – огромна маса от домакинства с ниски доходи и единици домакинства със значително по-високи доходи. Регионалните разлики в доходите на домакинствата също са силно изразени (графика 11). Доходите са най-високи в Югозападния район на планиране²³ и значително по-ниски в южна централна България. Поради ниските нива на заетост и голямата значимост на социалните

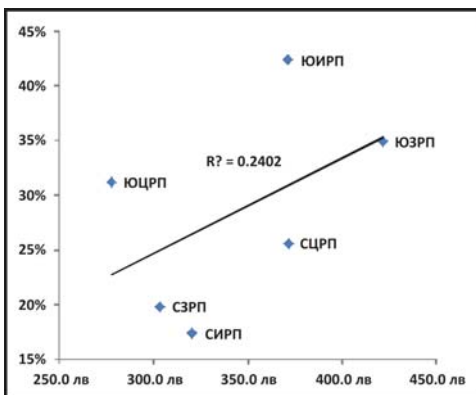
²³ Което е тенденция в национален план заради значително по-високото ниво на доходи в област София-град

плащания и трансферите от чужбина обаче, изследването показва, че от регионална гледна точка привидно няма пряка зависимост между регионалните коефициенти на заетост и нивата на чистия средномесечен доход (графика 12, случай А). Причината за това е обстоятелство, че съотношението между коефициента на заетост и средният чист месечен доход в ЮЦРП и ЮИРП е различно от това в останалите региони от страната.

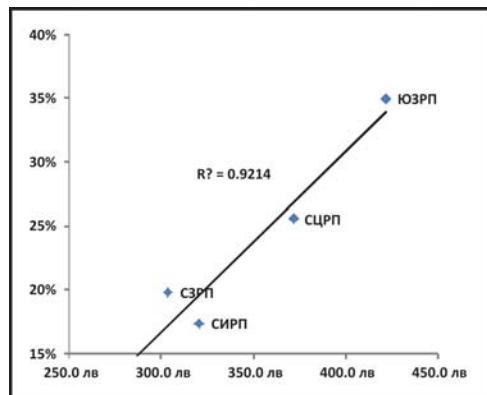
Графика 11: Чист средномесечен доход в ромските домакинства по райони за планиране

Графика 12: Зависимост между чистия средномесечен доход на домакинство и коефициентът на заетост по региони

Случай А

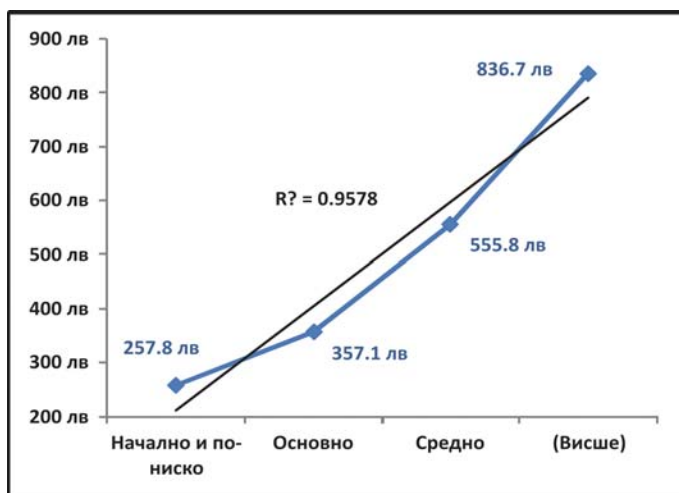

Случай Б

Когато влиянието на тези два региона се контролира (графика 12, случай Б), всъщност се откроява изключително силно изразена правопрпорционална зависимост – колкото по-висока е заетостта, толкова по-високи са доходите. Ясно изразена линейна зависимост има и при сравнението между тези два региона. Разгледано по този начин, анализът показва, че линейна зависимост между заетост и доходи има, но в ЮЦРП и ЮИРП, ромите работят значително повече в сравнение с ромите в останалите региони, но трудът им е значително по-лошо заплатен – вероятно поради сезонния (т.е. временния) характер на заетостта.

Както и по отношение на жилищните условия, най-съществен фактор за доходите на семейството се оказва образованието (графика 13). Данните показват много силно изразена линейна зависимост – колкото по-високо е нивото на образование, толкова по-висок е чистият месечен доход на домакинството. Нещо повече, предходни изследвания на раждаемостта и демографската структура на ромските домакинства показват, че колкото по-ниско е нивото на образование, толкова по-висока е раждаемостта и съответно броят на членовете в едно домакинство²⁴. По този начин, рискът от висока индивидуална бедност в домакинствата, на които членовете имат ниско образование, е значително по-висок.

Графика 13: Зависимост между нивото на образование, средната площ на жилището и средния брой стаи в жилището

Забележка: поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни

²⁴ По данни от изследването *Профилактика на ранните бракове*. ЦМДТ Амалипе, В.Търново: 2011

Съставът на домакинствата и нивото на доходи определят и линията на бедност²⁵. Ако използваме методологията за определяне на линията на бедност на НСИ и Евростат²⁶, данните от настоящето изследване показват, че тя е 75 лв. на човек от домакинство, а коефициентът на бедност²⁷ е 23,3%. Данните от две национално представителни изследвания на ИОО-София, проведени през същия период показват, че линията на бедност за месец юни 2011 г. е 200 лв., а за месец юли 2011 г. е 210 лв. При регистрираните в рамките на това изследване нива на доходи, и ако приемем хипотезата, че те остават непроменени през следващите два месеца, можем да кажем, че коефициентът на бедност на ромските домакинства, живеещи в сегрегирани жилищни зони е бил съответно 75,3% през месец юни 2011 г. и 79,2% през месец юли 2011 г. Ако тези данни се сравнят с данните от 2001 г. (75,6%)²⁸ това означава, че през последните десет години, ромите в сегрегирани квартали в България, не са успели да излязат от капана на бедността, а заетостта и условията им на живот все още са на социално неприемливи нива. Наблюдава се изключително висока концентрация на бедност, основен фактор, за която е концентрацията на население в ниските образователни степени.

²⁵ Благодарност към Петя Брайнова за помощта при статистическата обработка на данните

²⁶ 60% от медианата на доходите на член от домакинство по модифицирана скала

²⁷ относителен дял на лицата под линията на бедност в %

²⁸ Данните са цитирани по: Ringold, D. (2002) Poverty and Roma in Central and Eastern Europe: A view of the World bank. Roma rights, No.1 (2002) "Extreme poverty"

4. Здравен статус

Оценката на здравния статус на населението като цяло и на различните етнически групи може да бъде получена обективно – от лекарите и субективно – от самите граждани. В настоящото изследване е направено проучване на здравето на български граждани от ромската общност чрез тяхната лична преценка на здравословното им състояние. Въпросите, отправени към ромите, целят, те самите да оценят здравословното си състояние. Това дава възможност да се разкрие зависимостта, ако има такава, между здравния и социалния им статус, трудовата заетост, доходи и условия на живот.

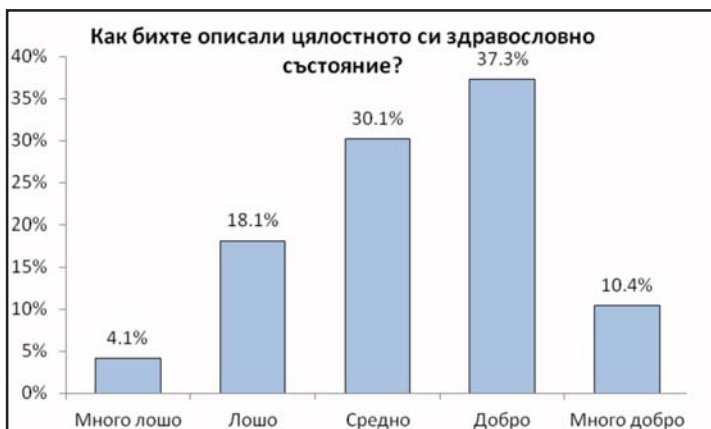
По-голяма част от представителите на ромската общност заявяват добро здравословно състояние. Сред факторите, които най-силно влияят върху равнището на здравния статус, се открояват: възрастта, вид населено място (град, село), доходи, както и донякъде степента на образование и зависещата от нея трудова заетост. В известна степен влияние оказват географското местоположение (район за планиране). Не са установени значителни различия по отношение на пола и битовите условия.

4.1. Самооценка на здравословното състояние

4.1.1 Самооценка за здравословното състояние на цялата извадка

Според данните представени на графика 14 по-малко от една четвърт (22,2%), от всички анкетиращи, оценяват цялостното си здравословно състояние като *лошо* и *много лошо*, докато почти половината от тях (47,7%) го оценяват като *много добро* и *добро*.

Графика 14: Самооценка на здравословното състояние на ромската общност

Сравнено с изследване на институт „Отворено общество – София“ от м. октомври 2007 г. показва, че за същите категории, споменати по-горе, процентът е приблизително същият. Разликата между данните от изследването на ИОО – София през 2007г. и сегашното изследване за двете крайни категории, е не повече от 2%.

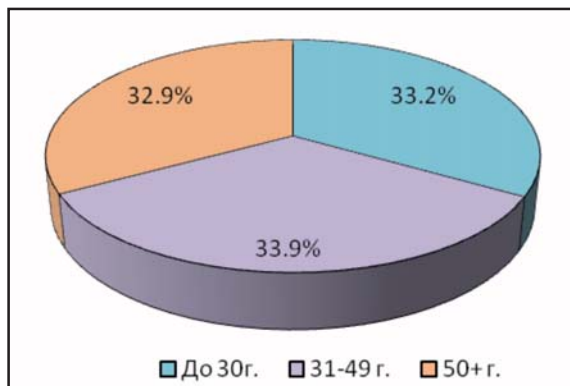
В настоящото изследване, отговорите на над три четвърти (77,8%) от респондентите попадат в обединената категория *много добро, добро и средно здраве*, което означава, че те оценяват здравното си състояние по-скоро положително. В сравнение с 2007 г. се наблюдава покачване от около с 5% на деклариралите относително добро здраве (72,8% през 2007 г.). пак според данни на ИОО-София. сочат за същата категория.

Три четвърти (74,1%) от анкетираните лица заявили, че здравословното им състояние е *лошо и много лошо*, страдат от някаква хронична болест или инвалидност. При това, почти половината от хронично болните и инвалидите имат усещане за дискриминационно отношение от страна на медицинския персонал (55,9%) и социалните работници (41,4%).

4.1.2 Самооценка на здравословното състояние според възрастта

Обективно съществува връзка между здравето и възрастта на хората. Съотношението на респондентите, разделени в три възрастови категории, е показано на графика 15. Както се вижда от диаграмата, то е приблизително еднакво в категориите, които условно наричаме: млади (до 30 г.), средна възраст (31-49 г.) и възрастни (над 50 г.).

Графика 15: Разпределение на анкетиранията лица по възрастови групи

Според данните от табл. 1. очевидно и очаквано най-ниска оценка за собственото си здраве са дали лицата на възраст над 50 години.

Таблица 18: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по възрастови групи

Възрастови категории	Здравословно състояние		
	Лошо и много лошо	Средно	Добро и много добро
Млада	4,7%	23,7%	71,6%
Средна	13,8%	33,5%	52,7%
Възрастна	48,3%	33,1%	18,6%

4.1.3 Самооценка на здравословното състояние по пол

Съществени различия, в преценката за собственото им здраве, между мъже и жени не се откроява, разликата в оценките, в трите разглеждани категории варира от 1,5% до 6%.

Таблица 19: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по пол

Пол	Здравословно състояние		
	Лошо и много лошо	Средно	Добро и много добро
Мъж	23,1%	26,7%	50,2%
Жена	21,6%	32,6%	45,8%

4.1.4 Самооценка на здравословното състояние по тип населено място

Данните от изследването сочат, че анкетираните лица, живеещи в селата, се възприемат като значително по-здрави в сравнение с тези, които живеят в градове. В категорията *добро* и *много добро* здраве тази разлика е 12,6% (табл. 20).

Таблица 20: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по населено място

Тип населено място	Здравословно състояние		
	Лошо и много лошо	Средно	Добро и много добро
Град	24,1%	31,6%	44,3%
Село	16,9%	26,1%	56,9%

4.1.5 Самооценка на здравословното състояние по райони за планиране

Прегледът на резултатите от анкетата, в зависимост от изследваните райони за планиране показва, че най-добро състояние са заявили ромите от южния централен район (57,3%), което е със 17% от заявилите това в югоизточния район. повече от по-висок дял за същата здравна категория в. Като най-лошо определят здравословното си състояние респондентите от югозападния район, следвани от северозападния.

Таблица 21: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по райони за планиране

Здравословно състояние	Райони за планиране					
	СЗРП	СЦРП	СИРП	ЮЗРП	ЮЦРП	ЮИРП
Лошо	24,1%	20,2%	21,6%	27,4%	18,6%	21,4%
Средно	31,6%	33,3%	26,7%	26,3%	24,1%	38,7%
Добро	44,4%	46,5%	51,7%	46,3%	57,3%	39,9%

4.1.6 Самооценка на здравословното състояние по образователно равнище

Данните за самооценката на здравословното състояние на ромите, групирани според равнището на образованието им показват, че лицата с по-високо образование се определят като по-здрави, отколкото тези с по-ниско образование – табл. 22. Над половината от ромите със средно образование са се обявили в добро здравословно състояние. Трябва да се отбележи, че предвид малкия брой на висшистите и полувисшистите в изследваната извадка, само 6, връзките здравословно състояние – образование са представени единствено за групите с начално (или по-ниско), основно и средно образование.

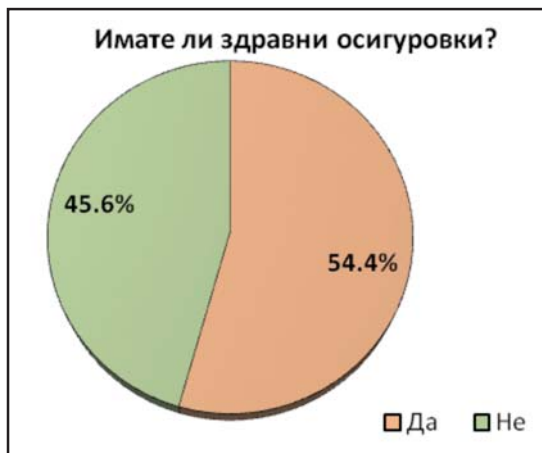
Таблица 22: Оценка за собственото здраве на интервюираните лица по равнище на образование

Образователно равнище	Здравословно състояние		
	Лошо и много лошо	Средно	Добро и много добро
Начално и по-ниско	25,9%	26,9%	47,2%
Основно	20,7%	34,0%	45,3%
Средно	14,2%	28,3%	57,5%

4.2 Здравна осигуреност и достъп до медицински услуги

Според предишното изследване на ИОО – София от 2007 г., над една трета (37,3%) от ромското население в България е без здравна осигуровка. Според настоящото изследване почти половината (45,5%) от ромите нямат здравна осигуровка. Следователно се наблюдава спад с около 8% на здравноосигурените лица от ромската общност.

Графика 16: Разпределение на интервюираните лица в зависимост от здравната им осигуреност

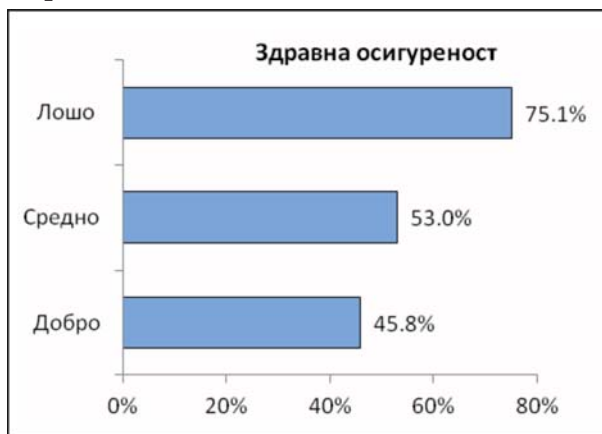

На въпроса „Имате ли безплатен достъп до медицински услуги“, 54% от анкетираните отговарят отрицателно. Лицата, които плащат здравни осигуровки, би трябвало да имат безплатен достъп до медицински услуги. 15,2 % от тях обаче заявяват, че достъпът им до тези услуги не е безплатен.

4.2.1 Здравноосигурени лица според самооценката на здравословното им състояние

Данните на **графика 17** показват, че най-голям е дялът на лицата със здравна осигуровка сред ромите, които са оценили здравословното си състояние като лошо и много лошо. Обратно – повече от половината от тези, които се чувстват здрави, не са здравноосигурени. Така очертаната зависимост по-добро състояние – по-ниска здравна осигуреност се наблюдава и по отношение на районите за планиране. В споменатия по-горе Южноцентрален район, където е най-висок процентът на ромите, самоценили се като здрави, е най-малък броят на здравноосигурените лица (44,7%). В допълнение към това в югозападния район, където е най-висок процентът на ромите, оценили здравето си като лошо и много лошо, броят на здравноосигурените е най-висок (63,4%).

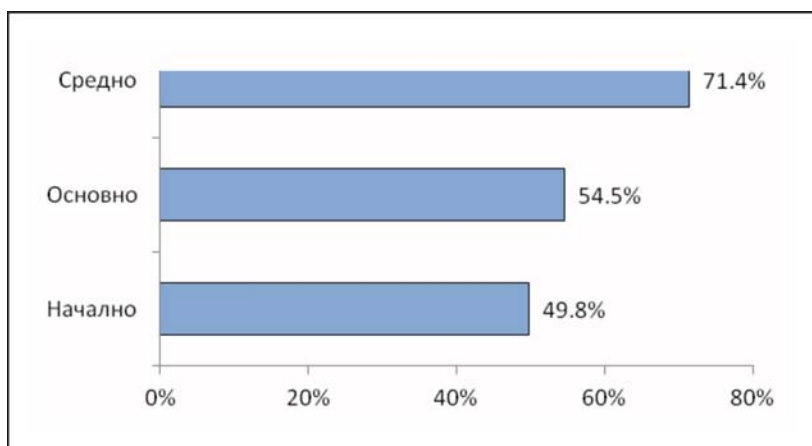
Графика 17: Дял на здравноосигурените лица в зависимост от оценката им за собственото здраве

4.2.2 Здравноосигурени лица според пол, населено място, образование

Не се проявява съществена разлика между дела на здравноосигурените лица по отношение на пола, населеното място и религиозната им принадлежност. По отношение на образователния статус обаче, се забелязва ясно изразена тенденция – дялът на здравноосигурените лица расте с нарастване на образователното равнище (графика 18).

Графика 18: Дял на здравноосигурените лица в зависимост от образованието им

Сред респондентите със средно образование, делът на здравноосигурените лица е с около 20% по-висок, от този на лицата с основно образование. Хората с по-висока квалификация си намират по-лесно работа и съответно вероятността да са здравноосигурени е по-голяма. Най-вероятно това е причината за наблюдаваната зависимост. Потвърждение на тази хипотеза са данните от Таблица 6, според които около 50% от хората с по-високо (средно) образование имат постоянна работа и следователно може да се предположи, че са здравноосигурени. На другия полюс са ромите с основно или по-ниско образование в момента на анкетирането – само около 12% от тях имат постоянна работа.

Таблица 23: Връзка между степента на образование и трудовата заетост

		Образование		
		Начално и по-ниско	Основно	Средно
Работили ли сте през последните 2 години?	Да, постоянна работа	12,4%	22,6%	49,2%
	Да, периодично, за дълги периоди от време	3,4%	7,8%	9,2%
	Да, периодично, за кратки периоди от време	22,3%	21,6%	18,3%
	Не	61,8%	48,0%	23,3%

4.3 Връзка между хроничните заболявания и трудоспособността

По-малко от една четвърт от респондентите (22,8%) са декларирали, че страдат от някаква хронична болест или инвалидност. От тях близо 42,4% смятат, че това не пречи на дейността им. Над половината обаче от хронично болните или инвалидите (53,6%) са напълно нетрудоспособни.

Не съществува статистически значима разлика между мъжете и жените, които страдат от хронични заболявания или са инвалиди.

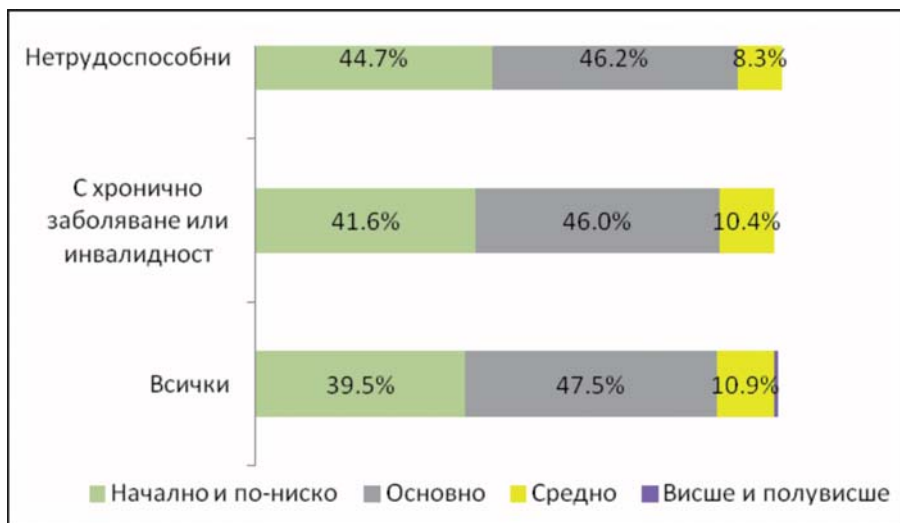
Както беше указано и по-горе, има разлика между града и селото по отношение на фактора „общо здравословно състояние“. Еднакъв е обаче делът на респондентите заявили, че страдат от хронична болест

или инвалидност (около 23% и за двата типа населени места). Интересен е факта, че над половината (58,6%) от хронично болните или инвалидите в градовете се считат за напълно нетрудоспособни срещу близо 40% от селата, т.е. разликата град-село е около 18%.

Очаквано, в групите с население в трудоспособна възраст, се наблюдава значително по-ниска възпрепятстваща трудовата дейност заболяемост (около 33%), отколкото в групата на най-възрастните (63,8%).

Интересно е да се разгледат данните от изследването по отношение на образователното равнище. Приблизително равен е дялът на представителите на ромската общност със средно, основно и начално (и по-ниско) образование, които заявяват, че страдат от хронично заболяване или някаква степен на инвалидизация. **Не се наблюдават и значими разлики за хората с този вид заболявания, заявили, че са нетрудоспособни по тези причини** (графика 19). Следователно, не се откроява зависимост между равнището на образование и хронично болните, инвалидите и нетрудоспособните.

Графика 19: Дял на нетрудоспособните хронично болни или инвалиди според равнището на образованието им

4.4 Връзки между здравословното състояние и условията на живот

Може да се предположи, че лошите битови условия и липсата на елементарни условия за поддържане на хигиена, водят до влошено здраве. Като основен белег на лоши жилищни и хигиенни условия за живот може да се приеме липсата на течаща вода (водопровод), електричество, вътрешна тоалетна и баня. Данните от изследването не открояват връзка между здравния статус, така както е оценен от самите респонденти и споменатите фактори в Табл. 7. В някои случаи зависимостта дори е обратната – водопровод имат близо 72% от ромите, които заявяват, че здравословното им състояние е лошо, а 63,5%, от тези с добро здраве страдат от липсата на водопровод. Подобна обратна зависимост се забелязва и относно канализацията – една пета от респондентите с лошо здраве нямат канализация, а една четвърт, а от тези с добро здраве, разполагат с канализация (табл. 24). Няма статистическа разлика между категориите с различно здравословно състояние, които разполагат с електричество, вътрешна и външна тоалетна. Единствено за притежателите на баня се установява разлика от 5,8% (Табл. 24).

Таблица 24: Връзка между здравословното състояние и битовите условия

Имате ли ...?	Здравословно състояние		
	Лошо	Средно	Добро
Водопровод	71,8%	76,4%	63,5%
Електричество	91,7%	92,6%	95,7%
Вътрешна тоалетна с течаща вода	19,9%	21,5%	22,4%
Външна тоалетна	80,1%	78,8%	80,2%
Баня	35,7%	41,4%	42,5%

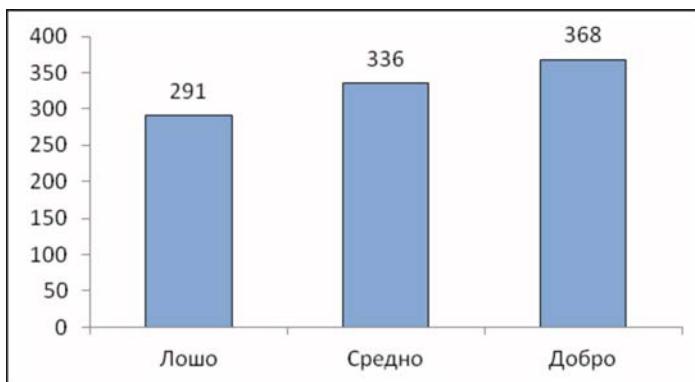
Таблица 25: Връзка между здравословното състояние и наличието на канализация

Имате ли канализация?	Здравословно състояние		
	Лошо	Средно	Добро
Да, свързана с обществена канализация	51,4%	46,3%	42,7%
Да, свързана със септична яма	29,2%	33,5%	32,4%
Не	19,3%	20,1%	24,9%

Отвъд митовете и предрасъдъците: Ромите в България

Изследването показва, че средният месечен доход на анкетираните лица е 341 лева. На графика 20 е представен средният доход за последния месец на трите обобщени категории по отношение на здравното състояние. Ясно се очертава зависимостта - по-висок доход – по-добро здраве и обратно.

Графика 20: Среден доход (в лева) през последния месец според здравословното състояние

5. Антидискриминационни политики и дискриминационни практики спрямо ромите

5.1 Определение за дискриминация и нормативна регулация

Дефиницията за дискриминация я обвързва с „действия, които отказват на членовете на дадена група ресурси или награди, които другите могат да получават”²⁹. В този смисъл дискриминацията се разграничава от предразсъдъците към дадена група, **дискриминацията засяга действия, поведение**, а предразсъдъците изразяват негативно отношение, нагласи. Нормативната регулация засяга гарантирането на равна права и участие, предполагащо липса на дискриминационно поведение и съответно санкционира дискриминационни действия. Английският социолог Антъни Гидънс приема, че могат да се изпитват предразсъдъци към някои хора, но да не се предприемат дискриминационни действия спрямо тях, и обратното – може да се дискриминира човек, група, без това да е израз на предразсъдъци. Това разграничение на действия и нагласи е проблематично и ако и да се допусне първата опция – предразсъдъци без дискриминация, тъй като законът забранява дискриминационни практики; дискриминационно действие без предразсъдък едва ли е възможно. Нормативната регулация може да контролира и санкционира дискриминационни практики, но големият проблем е преодоляването на дискриминационните предразсъдъци, които водят най-често до скрити неафиширани дискриминационни практики. Този проблем е валиден с пълна сила за ромите, тъй като изследванията показват, че спрямо тях има широко разпространени негативни нагласи. Изработването на адекватни политики е най-трудно точно по отношение на промяната на предразсъдъците, тъй като тази промяна вече предполага в голяма степен социална интеграция на ромите.

Текстът ще започне с представяне на нормативната регулация, засягаща дискриминацията, след това ще представи себеусещането на ромите за дискриминационно отношение към тях на базата на резултати от социологическо изследване и ще завърши с препоръки.

²⁹ Антони Гидънс, Социология. София: Прозорец 2003, стр. 590

5.1.1 Антидискриминационна нормативна регулация

5.1.1.1 Международна антидискриминационна нормативна рамка

Антидискриминационната нормативна регулация включва два основни компонента – от една страна гарантиране на правата на всички хора и групи – равенство пред закона, възможност за участие във всички сфери на обществения живот; от друга – наличие на санкции при неспазването на тези ключови изисквания.

Заключението на Съвета на ЕС от 24 май 2011 г. относно Рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите до 2020 г. , започва със следния категоричен преамбюл, който ясно показва целенасочената политика на ЕС за гарантиране на правата на всички негови граждани и антидискриминационната регулация:

1. „Европейският съюз се основава на ценностите на зачитане на човешкото достойнство, на свободата, демокрацията, равенството, принципите на правовата държава, както и на зачитането на правата на човека, включително правата на лицата, които принадлежат към малцинства, както следва от член 2 от Договора за Европейския съюз и по-специално от член 21 от Хартата на основните права на Европейския съюз;

2. ...борбата със социалното изключване, дискриминацията и неравенството е ясно заявен ангажимент на Европейския съюз, както се посочва наред с другото в член 3 от Договора за Европейския съюз и в членове 9 и 10 от Договора за функционирането на Европейския съюз;

3. член 19 от Договора за функционирането на Европейския съюз специално оправомощава Съвета да приема необходимите мерки за борба с дискриминацията, основана на пола, расата или етническия произход, религията или убежденията, наличието на физическо или умствено увреждане, възрастта или сексуалната ориентация. Съветът упражни тези правомощия, като прие Директива 2000/43/ЕО относно прилагане на принципа на равно третиране на лица без разлика на расата или етническия произход;”

В Преамбюла са включени и всички ключови документи, задаващи рамката на европейското антидискриминационно законодателство, върху което стъпва и българското.

И в Съобщението на ЕК от 5 април 2011 г., озаглавено „*Рамка на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите до 2020 г.*“³⁰, изрично се посочва, че „Най-напред държавите-членки трябва да гарантират, че ромите не са подложени на дискриминация, а отношението към тях е еднакво с отношението към останалите граждани на ЕС – с еднакъв достъп до всички основни права, както са заложени в Хартата на основните права на ЕС.“

5.1.1.2 Нормативната рамка в Република България

Като демократична правова държава Република България по Конституция гарантира правата на всички свои граждани. Но за спазването на тази обща рамка са включени антидискриминационни текстове в различни закони (например в Закона за туризма), а от 1ви януари 2004 г в България е в сила **Закон за защита от дискриминация (ЗЗД)**, определян от експерти като един от най-добрите в ЕС. Законът трябва да осигури „равенство пред закона, равенство в третирането и във възможностите за участие в обществения живот и ефективна защита срещу дискриминация“³¹ Значението на понятието „дискриминация“ в Закона трябва да се подразбира, но са дефинирани обстойно признаците, спрямо които се забраняват дискриминационни действия, и се разграничават две форми на дискриминация – пряка и непряка:

„**Чл. 4.** (1) Забранена е всяка пряка или непряка дискриминация, основана на пол, раса, народност, етническа принадлежност, човешки геном, гражданство, произход, религия или вяра, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично или обществено положение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, семейно положение, имуществено състояние или на всякакви други признаци, установени в закон или в международен договор, по който Република България е страна.

(2) Пряка дискриминация е всяко по-неблагоприятно третиране на лице на основата на признаците по ал. 1, отколкото се третира, било е третирано или би било третирано друго лице при сравними сходни обстоятелства.

(3) Непряка дискриминация е поставяне на лице на основата на признаците по ал. 1 в по-неблагоприятно положение в сравнение с други лица чрез привидно неутрална разпоредба, критерий или практика, освен

³⁰ Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите – „*Рамка на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите до 2020 г.*“ (док. 8727/11).

³¹ <http://lex.bg/laws/ldoc/2135472223>

ако тази разпоредба, критерий или практика е обективно оправдан/а с оглед на законова цел и средствата за постигане на целта са подходящи и необходими.”³²

За юридически непросветен човек текстовете на закона не са много прозрачни, ето защо анонимен автор си е направил труда да обясни по – азбираемо и с примери какво означават тези разпоредби за ромите.

„Дискриминация означава разграничение между хората на базата на определени характеристики и без оглед на личните им качества, като това разграничаване поставя някои от тях в по неравностойно положение... Пряка дискриминация има когато едно лице е третирано по неблагоприятно от друго лице в сравнима ситуация въз основа на един от признаците споменати по-горе. Например: Работодател обявява свободно работно място като изрично пояснява, че не приема роми на работа”. Даден е и пример за непряка дискриминация: „В този случай дискриминатора или скрива намерението си да дискриминира под неутрална разпоредба или практика или несъзнателно поставя едно лице в по-неблагоприятно положение в сравнение с друго, което си е дискриминация независимо от неговото намерение. Пример: Собственик на заведение се опитва да избегне наемането на Роми на работа, като поставя изискване кандидатите за сервитьор да имат висше образование... Като се има предвид, че висшистите роми са малко, това е скрита дискриминация”³³.

Давам тези пространни цитати, за да се види, че **макар дискриминационната практика да се усеща осезаемо, тя трудно са „разчита” през законовите разпоредби, и затова е необходима не просто популяризация на законовите норми, но и онагледяването им с примери, както това е направил авторът по-горе.**

Спазването на Закона се следи от **Комисията за защита от дискриминацията (КЗД)**, започнала работа от 2005 г., в момента имаща и 18 регионални представителства. От публикуваните обстойни отчети на Комисията за работата ѝ през тези години, и по-специално от Отчета за 2010 г. се вижда³⁴, че през 2010 г. Комисията е разгледала 838 жалби и сигнали и 268 преписки. Ако се проследи дейността на постоянните специализирани съдебни състави, ще се види следното:

³² <http://lex.bg/laws/ldoc/2135472223>

³³ Примерите са взети от сайта www.erionet.org – anti-disc rimation LEG BG. pdf

³⁴ <http://www.kzd-nondiscrimination.com>

Година	Общ брой преписки	Преписки по производства за етническа принадлежност
2006	183	46
2007	215	57
2008	278	23
2009	299	18
2010	268	22

Ако се сравнят относителните дялове на преписките по дела, свързани с етническа принадлежност, ще се види, че през 2006 г. те са съставлявали 25 % от общия брой преписки, докато през 2010 те са едва 8%. Логичният извод би бил, че дискриминацията по етнически признак е намаляла. Дали обаче това е така, или по-скоро ниският брой заведени преписки показват, че Законът за защита от дискриминация не се познава и хората не знаят по какъв повод, къде и как да се обърнат за защита на правата си. При всички случаи **е необходима още по-голяма популяризация на дейността на КЗД, както и на Закона, в двойния смисъл на думата популяризация – сред повече хора и по-популярно, на обикновен разбираем език.** КЗД има и предложения за подобряване на нормативната база, които трябва да се разгледат и да се види дали да се вземат предвид.

Мерки за преодоляване на дискриминацията спрямо ромите са предвидени и в **Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020)**, одобрена от Министерският съвет на 21.12.2011 г., както и в приетия **План за действие за изпълнение на Националната стратегия, с два периода: 2012-2014 г.**, завършващ с изпълнението на Националния план за действие по „Десетилетие на ромското включване 2005- 2015г”, актуализиран през 2011г; и **втори период, обхващащ 2014- 2020** и съобразен със следващия програмен период на ЕС и Оперативните програми за България до 2020 г. В приетия сега План за действие са заложени само дейности, които ще се изпълняват в първия период.

В Националната стратегия на Република България за интеграция на ромите (2012 – 2020), и във визията и в стратегическата цел, спазването на принципите на равнопоставеност и недискриминация са изведени като приоритет, а във визията изрично се посочва, че «интеграцията на ромите и на българските граждани в уязвимо

положение, принадлежащи към други етнически групи е активен двустранен процес на социално включване, насочен към преодоляване на съществуващите за тях негативни социално - икономически характеристики и последващ просперитет в обществото.»

В Националната стратегия антидискриминационните мерки са включени като пета оперативна цел „Върховенство на закона и недискриминация“, формулирана по следния начин: „Гарантиране правата на гражданите, с акцент върху жените и децата, защита на обществения ред, недопускане и противодействие на проявите на нетолерантност и на „език на омразата“, с десет подцели, от които първите четири са доста общо формулирани: „повишаване гаранциите за ефективна защита на правата на българските граждани в уязвимо социално положение, принадлежащи към различни етнически групи; ефективно прилагане на политиките за интеграция на ромите...; преодоляване на културните бариери в общуването и всякакви форми на дискриминационни нагласи; утвърждаване на толерантни междуетнически отношения чрез всички форми, вкл. и спорт.« Като се има предвид, че става сума за стратегия, тези цели наистина са стратегически и формулировките са добри. Очаква се те да се конкретизират в задачи и дейности в Плана за действие.

Планът за действие към Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020), съдържа 122 дейности по приоритетите, от които само 7 са по „Върховенство на закона и недискриминация“. Освен че са малко, те са и твърде конкретни - предимно обучителни, за определени групи от хора: на първо място за полицейски служители – общо, и за 70 души от охранителна позиция по права на етническите малцинства; на млади роми, работещи в публичната администрация и на социални работници. Единствено в сферата на утвърждаване на толерантни етнически отношения се предвижда по-всеобхватна дейност, насочена към повече хора – „Организиране на проект “Искам да бъда” за провокиране чувство на симпатия към младите роми и ангажиране на изтъкнати спортисти в медийна кампания“. Обучителни дейности на малки групи от хора могат да помогнат донякъде, но не са насочени към сърцевината на проблема за атакуване на дискриминационните нагласи и преодоляване на дискриминационни практики. Точно тук **трябва да се включи мащабна разяснителна кампания, на разговорен език, насочена и към българи и роми, за това що е дискриминация и как човек може да реагира в случай на дискриминация. Трябва да се включи и постоянен мониторинг на речта на омразата в**

ключови медии, както и периодични изследвания на дискриминационните нагласи и установяване на факторите, влияещи върху намаляването им. Донякъде този проблем е засегнат в петте дейности, задължение на КЗД към приоритет 5, които са едновременно по-мощно формулирани, но и с по-голям фокус върху дискриминацията, но тъкмо за да могат да се следят резултатите от тези дейности, те трябва да залегнат в Плана за действие.

Недопустимо е целта „повишаване гаранциите за ефективна защита на правата на българските граждани в уязвимо социално положение, принадлежащи към различни етнически групи” да се сведе до „Подобряване на ефективността на работа на полицейски служители в мултиетническа среда при спазване на стандартите по правата на човека”, която е и първата цел в Плана за действие. Недопустимо е по две причини – остава се с впечатление, че основният проблем и характеристика на ромите е престъпността, тъй като там трябва да се съсредоточат усилията; и второ – че полицейските служители досега нарушават стандартите на правата на човека, действайки в мултиетническа среда.

До известна степен недостатъците на Плана в тази Пета част се компенсират от подробно разработения Комуникационен план, включен в същия документ, чиято основна цел е: „промяна на негативните нагласи в българското общество към ромската общност, чрез осигуряване на по-добра публичност и прозрачност на дейностите по осъществяване на интеграционните политики... и популяризиране на добри практики и примери в областта на интеграцията на ромите.” Както целите, така и посланията са много добре формулирани. Много важно е посланието, че на ромите трябва да се гледа като на ресурс, а не като на проблем, както и това, че „Държавата не подпомага едни български граждани за сметка на други”, тъкмо защото един от новите предразсъдъци спрямо ромите е, че те са привилегирована група.

Но в целите на Комуникационния план е включена и такава, която е точно за част 5 „Върховенство на закона и антидискриминация” : „Преодоляване на съществуващи практики, като например ранните бракове, домашното насилие, трафика на хора и т.н.”, цел, спрямо която трябва да се изработят конкретни мерки за действие.

Като цяло обаче Планът за действие в частта „Върховенство на закона и недискриминация”, трябва значимо да се подобри.

И в Националната стратегия, и в Плана за действие, в различните части, особено в „Образование” и „Култура и медии” се подчертава значението на интeркyлтурния диалог и мултикултурния подход. Трябва да се прецени дали в сегашната ситуация не е по-добре да ес набляга на сходствата, а не толкова на различията, на универсалността на правата, а не толкова на културните права. Хората трябва да привикнат да виждат ромски лица навсякъде – и в учебници, и в плакати, на модни подиуми, по телевизията, това не трябва да е екзотика, а норма.

5.2 Оценка на дискриминационни практики

Всяко социологическо изследване, включително и настоящето, мери субективни оценки, включително за действия, така че когато се задава въпросът „Чувствали ли сте се дискриминиран през последната една година?” се имат предвид дискриминационни практики, но не можем да изключим и дискриминационни нагласи. Ето какво са отговорите на въпроса:

Таблица 26: Отговори на въпроса: „Чувствали ли сте се дискриминиран през последната ЕДНА година?”³⁵

Не	54,6%
Да	45,1%
Неотговорили	0,3%

Резултатът е в някаква степен изненадващ, доколкото повече от половината роми не се чувстват дискриминирани – недискриминираните (навсякъде, където използваме „недискриминирани” и „дискриминирани” се има предвид субективното усещане за не/дискриминация) са 9 на сто повече от дискриминираните. Изненадващ е и от гл.т. на резултатите от представителното социологическо изследване, осъществено пак през 2011 в рамките на проект “Равенството - път към прогрес”(VS/2010/0536) по Програма ПРОГРЕС на Европейския Съюз, който се реализира от МТСП, в партньорство с КЗД и Институт “Отворено общество” - София. Там 71 на сто отговорят, че различни хора и групи нямат равен достъп до трудовия пазар, разбира се тук се включва не само

³⁵ Навсякъде, с малко посочени от мен изключения, давам общ процент, а не валиден, тъй като мисля, че отговорите „Не мога да преценя” са също индикативни.

дискриминация по етнос, като посочилите предразсъдъци за дискриминирането са 39 на сто, като цяло обаче целокупното българско население се чувства по дискриминирано на пазара на труда от ромите.

Като причина за невъзможността си да намерят работа през последната година, само 17,3 на сто от безработните сочат етническата си принадлежност, а това означава, че се чувстват дискриминирани при търсенето на работа; този отговор е втори по значимост след отговора „не съм достатъчно квалифициран“. Отново niskият процент отговорили, че са дискриминирани заради етническата си принадлежност изненадва, тъй като изследването на Алексей Пампоров за стереотипите спрямо ромите показва мощни предразсъдъци сред мнозинството - водещи са епитети като „крадливи“, „мързеливи“, „мръсни“ (Пампоров, 2008, с.110). Няма и корелационна зависимост между отговорите за трудовата заетост през последните две години и усещането за дискриминация. Вероятна причина за не големия процент отговорили, че са дискриминирани, е общата формулировка на въпроса и може би „чуждостта“ на думата дискриминация. Ето защо при конкретизиране на ситуацията на дискриминация може да се очаква увеличаване на хората, чувстващи се дискриминирани.

Точно това се и получава - колкото по конкретни стават въпросите, толкова повече картината се променя. Отговорите на следващия въпрос вече донякъде коригират резултатите от предишния въпрос.

Таблица 27: Отговори на въпроса: „Според Вас, сега, в сравнение с преди 10 години, ромите са...“

Повече дискриминирани	45,6%
Нито повече, нито по-малко дискриминирани	24 %
По-малко дискриминирани	8,1%
Изобщо не са дискриминирани	4,9%
Не мога да преценя	16,9%
Общо – 1095	

Ромите, които въобще не се чувстват дискриминирани са около 5 на сто, дори и да добавим към тях отговорилите, че дискриминацията е намалела, да добавим дори и тези, които не могат да преценят, пак процентът на тези, за които допускаме, че дискриминацията не е проблем е около 30 на сто, доста по-малък от отговорилите, че не са дискриминирани през последната година. Тревожен е фактът, че около

половината анкетирани считат, че дискриминацията през последните 10 години се е увеличила, всъщност процентът на далите този отговор съвпада с процента на заявилите, че се чувстват дискриминирани. Вероятно усещането за дискриминация се появява при сравнение, в случая с предишен период, ако няма с какво да сравняваш, приемаш отношението към теб такова, каквото е. Така че може да се твърди, че **проблем с дискриминацията определено има, и той става все по значим за около половината от анкетираниите.**

Тъй като групите на недискриминираните и дискриминираните са големи, особено при отговорите на първия въпрос, изключително интересно е да се види какви фактори влияят върху оценката за дискриминация.

Двумерните разпределения са много интересни. Оказва се, че има силна **регионална зависимост по отношение на усещането за дискриминация.** Като цяло, ромите от Южна България се чувстват по дискриминирани от тези в Северна България; **най-недискриминирани са тези от Северен Централен район на планиране** – близо 80 на сто от отговорилите от този район твърдят, че не са дискриминирани, следвани от Североизточния – 69 на сто отговарят отрицателно на въпроса за дискриминация; а **най-дискриминирани са ромите от Югоизточен район на планиране – 65 на сто отговарят с „да“ на въпроса за дискриминацията.** Като се сравнят обаче тези данни с данните за заетост по региони, се вижда, че всъщност **най-дискриминирани се чувстват ромите, които имат и най-голяма трудова заетост, това е в ЮИРП, т.е. дискриминацията се увеличава с участието в трудовия пазар. Ромите, живеещи в село в по-малка степен усещат дискриминацията от тези, живеещи в града** – 67 на сто от „селските“ роми не считат, че са дискриминирани. Вероятно това се дължи на факта, че все повече села стават изцяло ромски и те нямат значими „срещи“ с други етноси.

Полът не е съществен фактор по отношение на дискриминацията, малко повече мъже се чувстват дискриминирани в сравнение с жените. Възрастта показва интересна крива – **най-недискриминирани са младежите до 24 годишна възраст и хората над 55 години** – техният процент е около 61 на сто. Хората в най-активна трудова възраст (от 25 до 54 г.) се делят на половина – едната половина усеща дискриминация, другата – не.

Образованието се оказва фактор – най недискриминирани са хората със средно образование – така отговарят 68 на сто от тях, за разлика от другите с по-ниско образование, които отново се делят почти по равно в отговора на въпроса за дискриминацията. **Вероизповеданието се оказва фактор за усещането за дискриминация за принадлежащите към протестантизма и исляма** – изповядващите исляма се чувстват в доста по-малка степен дискриминирани (само 32,4 на сто имат усещане за дискриминация) в сравнение с протестантите – 56 на сто от тях се чувстват дискриминирани. За православните и атеистите стойностите са близки до средните.

Кои са ситуацияите, в които дискриминацията се усеща най-силно и кои групи се оценяват като дискриминиращи? Отговорите надвишават 100 процента, тъй като анкетираниите са давали повече от един отговор.

Таблица 27: Отговори на въпроса: „Кои са ситуацияите, в които дискриминацията се усеща най-силно и кои групи се оценяват като дискриминиращи?“

Ситуация	Процент /база 488 отговорили/
От медицински персонал	42,3%
От персонал, предоставящ социални услуги	34,1%
На интервю за работа	32,3%
В Бюрото по труда	22%
От началници	20,8%
Друго	12,7%
От колеги	12,3%
На борса за временна заетост	10,7%
От учители	3,8%
От клиенти или доставчици	3,4%
От съученици, състуденти	2,2%

Коментарът е излишен – **дискриминацията е най-силна точно в най-значимата за всеки един човек сфера- здравеопазването.** При това този извод е направен на базата на реално ползване на здравни услуги – близо 70 на сто от анкетираните /те самите или член на семейството им/, са ползвали здравни услуги през изминалите 6 месеца. **Тази дискриминация оказва влияние върху здравния статус - изследването регистрира връзка между самооценката за здравословното състояние и усещането за дискриминация,** в опциите, където има по голямо натрупване на отговори, а те са „средно” и „добро” като оценка за здравето. Ромите, които оценяват здравословното си състояние като „средно” са с 8 на сто повече сред тези, които се чувстват дискриминирани, а тези, отговарящи „добро” са с 9 на сто повече в групата на недискриминираните. Ако обединим и отговорите, свързани с труда и пазара на труда, ще видим, че и там дискриминацията е голяма; на трето място се посочват доставчиците на социални услуги. Излиза, че **точно хората, призвани да помагат на другите – лекари, социални работници, работещи в Бюра по труда, са носители на дискриминиращи практики – този извод заслужава специално внимание, проучване и адресиране от страна на интеграционните политики.**

За отбелязване е и регистрираният факт, че **като цяло училището не се сочи като силно дискриминиращо място, като се има предвид, че около 56 на сто от анкетираните са посочили, че децата им ходят било на училище** – 40 на сто, или в детски градини, ясли и забавачки. Само 3,8 на сто посочват дискриминиране от учители.

Двумерните разпределения отново показват изключително големи разлики. Дискриминацията от медицински персонал съвсем не е водеща във всички райони по планиране, тя е на първо място само в ЮИЦРП, с 55,4 на сто, там тя е основната дискриминационна практика, на второ място е дискриминацията от социални работници, но с много по-малък процент посочвания – 32,5 на сто, следвана от най-високия процент отговори, посочващи дискриминация от колеги – 30 на сто! Остава се с впечатлението, че ромите в този окръг работят, но усещат дискриминацията по остро тъкмо защото в привидното си равноправие се чувстват остро дискриминирани. В СЦРП, който се характеризираше с най-ниско усещане за дискриминация, най-остро се чувства тя при интервютата за работа и в Бюрата по труда, , т.е. там проблемите не са толкова в медицинското обслужване – най-нисък процент оплаквания, колкото

при търсенето на работа. Най-остър е проблемът с дискриминацията от страна на персонала на социалните услуги в СИРП. В ЮЗРП пък нямат голям проблем със социалните работници, проблемът отново е при търсенето на работа. И т.н., и т.н. **Исключително голямо разнообразие от различни оценки за различни дискриминационни практики в районите за планиране, което води до един извод – конкретно разглеждане на ситуацията на социално включване по места и даване на конкретни препоръки на общинско или областно ниво.**

Що се отнася до дискриминационните практики от гл.т. на разликата село-град, най-драстичната разлика е по отношение на дискриминационното отношение на медицинския персонал– в града то се оценява с близо 20 пункта по-високо /46 на сто/ отколкото в селата. Обяснението би могло да е двупосочно – или че в селата нямат медицински услуги и няма как да се чувстват дискриминирани; или че по-анонимната здравна грижа в градовете е по-дискриминираща. В селата доминираща е дискриминацията при интервю за работа – 43 на сто, при 30% отговорили така от градовете, вероятно това се дължи на по-оскъдния пазар на труда в селските райони.

Отново няма значими разлики по пол, освен в един пункт–жените се чувстват много по-дискриминирани от мъжете от работещите в сферата на социалните услуги – 38 на сто от жените имат усещане за дискриминация тук при 29 на сто такива отговори от мъжете. Това вероятно се държи на по-честия контакт на жените със социалните служби и получаването на повече социални помощи – „майчинските” и помощите за деца – за първокласник и т.н.

Има различни конфигурации на оценката за дискриминация и съобразно възрастта на респондентите. Нормално е големите натрупвания спрямо ситуацията на трудова дискриминация да са при хората в активна трудова възраст – тези между 25 и 54 години. Като най-дискриминационно се оценява отношението на медицинския персонал при групата на възраст над 55 години – 53 на сто се оплакват от такова отношение, следвана от групата на най-младите – до 24 год.– 47 на сто и групата от 45 до 54 г – 46,7 на сто. Младата група – до 24 година, е и единствената, нормално, да има и немалък процент оплаквания за дискриминация от страна на учителите –11 на сто.

Образованието е диференциращ фактор – най-малко се оплакват от дискриминационно отношение от страна на медицинския персонал хората със средно образование, при тях обаче доминира дискриминацията при интервю за работа – 41 на сто, както и дискриминация от страна на колеги – 33 на сто – никъде другаде няма посочен такъв висок процент на колегиална дискриминация! Напротив, при хората с начално и по-ниско от начално образование доминира оплакването от медицинския персонал и от работещите в сферата на социалните услуги – с почти равен процент – около 45 на сто. Налага се изводът, че усещането за дискриминация много зависи от честотата на контактите с определени хора и честотата на попадането в определени ситуации – банален извод, но като всяка баналност – верен.

И вероизповеданието се оказва фактор – парадоксално, най дискриминирани в различните ситуации се оказват изповядващите ислям, въпреки че на цялостната оценка за усещане за дискриминация най-голям процент от тях отговаряше отрицателно. Протестантите и мюсюлманите най много страдат от дискриминационно отношение на медицинския персонал – съответно 53,5 на сто и 55 на сто се чувстват дискриминирани; големият проблем на православните, но и на мюсюлманите е дискриминацията при интервю за работа – съответно 42 на сто отговорили така от православните и 47 на сто от мюсюлманите.

Изводи и препоръки:

Данните като цяло не дават основание да се направи извод за пълна сегрегация на ромската общност, както и за масова липса на достъп до основни социални услуги. Проблемите по-скоро произтичат от качеството на получаваните услуги и от дискриминационни практики в най-важните социални сфери – здравни услуги, социално подпомагане, търсене на работа.

Колкото по-конкретни са въпросите за дискриминация, толкова повече се увеличават отговорите за дискриминационни практики. Това означава, че вероятно думата „дискриминация“ не е много позната сред представителите на ромската общност. В изследването не е включен въпрос за степента на запознатост със Закона за защита от дискриминацията, както и с правомощията и действията на КЗД, но може да се предполага, че хората не са чували за тях, а и да са чували, едва ли правят разлика между пряка и непряка дискриминация. Ето защо е необходима масова информационна кампания, на разбираем

език, насочена не само към ромската общност, но и към цялото общество, на основните положения в ЗЗД и на правомощията на КЗД.

Данните показват голямо разнообразие от различни оценки за различни дискриминационни практики, зависещи както от районите за планиране, така и от живеенето в град – село, образование, възраст. На практика от демографските характеристики само полът не е значим фактор. Изглежда, че колкото повече ромите участват в пазара на труда, толкова по-дискриминирани се чувстват, както е случаят с ЮИРП.

Данните показват големи регионални различия от гл.т. на усещането за дискриминация като цяло, както и от гл.т. на специфични дискриминационни практики. Това означава да се направи анализ на ситуацията на социално включване/ изключване и дискриминация по места и да се удържи регионален срез на политиките, да се дават конкретни препоръки на общинско или областно ниво. Регионалните стратегии за интеграция на ромите се очертават като изключително важни.

Различните профили на дискриминационните практики - на регионално ниво, село-град, по вероизповедание, по образование и т.н., предполагат и изискват регулярни проучвания на факторите, допринасящи за по-голяма интеграция и изключване. Мониторинг на прилаганите политики – на национално, но още по-важно – на регионално или областно ниво е задължителен, за да се отчита регулярно ефективността на едни или други интеграционни политики. Същото се отнася и за мониторинг на медиите от гл.т. на използването на „език на омразата”.

Това, а и други социологически изследвания, да се използват при по-детайлното разработване на Комуникационния план, по-конкретно и на медийна стратегия. Специално внимание трябва да се обърне на факта, че българите оценяват ромите като привилегировано малцинство, трябва да се атакува това виждане, включително и с примери – как ромите в Столипиново са започнали да си плащат тока при смяна на организацията на електроснабдяването и т.н. Трябва да се удържи баланс при прилагането на интеркултурния подход – в настоящата ситуация е по-разумно да се подчертава, че ромите са като всички останали граждани на България, а не толкова да се фокусира върху тяхното културно различие. Хората трябва да привикнат да виждат ромски лица навсякъде – и в учебници, и в плакати, на модни подиуми, по телевизията, това не трябва да е екзотика, а норма.

Специално внимание трябва да се обърне на работещите в сферата на здравните и социалните услуги, за които се отчитат силни дискриминационни нагласи. В Плана за действие да се включат и обучения и на медицинския персонал, не само на социалните работници. Да се започне с обучението на социални работници и медицински персонал от регионите, където се отчитат най-големи дискриминационни практики.

Засега респондентите не отчитат ситуацията в образованието като драматична, въпреки че 11 на сто отпаднали от училище да 16 годишна възраст никак не е малко, твърди се, че учителите като цяло не са дискриминационно настроени. Това би било добре, ако е вярно, но отговорите са дадени от родителите, които нямат чест контакт с учителите. Основна причина за непосещението на училище, сочена от родителите, е бедността, но не малък брой отговори се отнасят до проблеми в училище, вероятно резултат от по-слабата начална подготвеност на децата. Ето защо фокус към ранното образование – през ясли, градини, защо не и центрове в общността, би облекчил както родителите, така и би подпомогнал равноправното включване в училище на по-късен етап.

6. МАЛКИ ИСТОРИИ НА ГОЛЕМИ ХОРА

6.1. РАЙКО ЧАПРАЗОВ

Г-н Райко Чапразов е роден в гр. Сливен. До 5 годишна възраст живее в ромска махала, след което семейството му се преселва в смесен квартал, но връзката му с квартала остава, тъй като неговите баба и дядо остават да живеят там. Баща му се занимава с журналистика, майка му е работник в цех. Има двама братя – единият се занимава с операторство, както и самия Райко, а другият е преподавател в университет в САЩ.

Завършва средното си образование „по традиция“ в текстилен техникум в Сливен. Съпругата му също е от ромски произход, с висше образование. Имат дъщеря във 2-ри клас и син на 3 години.

След казармата прекарва известно време в София, сменяйки различна работа, като през цялото време се занимава и с фотография. Кандидатства два пъти във Националната академия за театрално и филмово изкуство. Първия път не е приет, а втория път се отказва сам. По стечение на обстоятелствата попада в курс по визуална антропология на известния оператор Ясен Тодоров. По време на курса научава тънкости във фотографията и операторството. Преподавател му е и Асен Баликси – световно известен антрополог, от който научава как да търси и да намира истински истории и да снима животът такъв, какъвто е. По-късно работи като репортер в Нова телевизия – един от големите български ТВ канали. Днес продължава да се занимава с фотография и журналистика.

Споделя, че със случаи на дискриминация се среща непрекъснато, като първите му сблъсъци са в училище, но пък и тогава и сега има приятели от всякакъв етнически произход. Според него към по-образование, към по-знаещия човек се усеща уважение, въпреки произхода му, което повдига изискванията към него, на които той трябва

да намира начин да отговаря. Като професионалист в сферата на журналистиката не е имал директни случаи на дискриминация срещу него, но винаги се стреми да променя негативните нагласи и стереотипи, които според него не намаляват и дори се увеличават.

Според него, животът му нямаше да е много по-различен ако беше останал да живее в ромската махала, тъй като една от основните ценности в неговото семейство е доброто образование. Най-голямо въздействие върху неговото развитие имат майка му и баща му, които го напътстват, а на по-късен етап и неговата съпруга, която го подкрепя във всичките му инициативи.

Най-големия постигнат успех за него е семейството, което е създал. Не смята, че в материално отношение има нещо, което му липсва. Смята да продължи да се занимава със журналистика, фотография и операторство, не изключва възможността един ден да развие собствен бизнес.

6.2. ЛАЛО КАМЕНОВ

Г-н Лало Каменов е роден в гр. Лом в бедно многодетно ромско семейство. Баща му е български гражданин с македонски произход, със средно образование. Майка му е ромка с основно образование. Има трима братя, като той е най-голямото дете в семейството. Посещавал е редовно както детска градина, така и училище, където през повечето време е с отличен успех. Училището, в което учи е елитно и в него няма много роми. Завършва средно образование в техникум със специалност

„Двигатели с вътрешно горене“. Спортува активно, най-вече футбол. Спортният му талант е забелязан и е включен в юношеския национален отбор на България. След завършване на средно образование постъпва във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методи“, където завършва „Педагогика“, а след това и магистратура по „Публична администрация“. Има придобита квалификация по право (с ограничена юридическа правоспособност). В момента завършва магистърска програма по „Европейско право“.

В продължение на 9 години е работил като директор на детска градина, а през 1999 г. е назначен за зам. кмет на Община Лом. През 2002 г. е назначен за главен експерт в Националния съвет по етническите и демографски въпроси, където в следствие изпълнява и длъжността Директор на дирекция. През 2005 г. до момента е избран от Народното събрание на Република България за Заместник-председател на Комисията за защита от дискриминация, където работи и до днес. Семейен е, съпругата му е от ромски произход със средно икономическо образование, но в момента работи като главен готвач. Има дъщеря на 19 г., която следва Графичен дизайн в Нов Български Университет.

Професионалното му развитие се случва естествено и в никакъв случай не се определя като карьерист. Големи професионални изпитания среща в дейността си като зам. кмет на Община Лом, тъй като е един от първите роми в България на такава позиция. Най-голямото предизвикателство според него е назначаването на му за Зам.

председател на Комисията за защита от дискриминация, тъй като това е позиция с ранг на Зам. министър, което определя и като най-високия си професионален успех.

Твърди, че е бил обект на дискриминация, както и свидетел на дискриминационни практики през целия си живот. Чувствал се е, а понякога и сега, дискриминиран поради тъмния цвят на кожата си дори и на сегашната си месторабота. Стреми се да бори негативните стереотипи с двойно повече умения, познания и професионализъм. Според него обаче, през последните няколко години дискриминацията става все по явна и все по-силна, като често дискриминацията преминава и в престъпление от омраза.

Определя себе си като представител на средната класа. Изплаща кредити, има жилище в гр. Лом, няма личен автомобил. Никога не се е стремил към определяване на живота си и в този смисъл не чувства материална недостатъчност. Най-значим фактор за неговото развитие е семейната среда, стремижа към непрекъснато развитие, доверието на близките.

Ценностите, които той изповядва и които би искал да предаде на дъщеря си са искреността, добротата, способността да цениш, уважаваш и обичаш.

6.3. СТЕЛА КОСТОВА

Г-жа Стела Костова е един от най-популярните ромски активисти в страната. Родена е в гр. Нова Загора през 1968 г., но живее и работи в Сливен. Семейството и е работническо – майка ѝ работи в цех за килими, баща и е шлосер. До 10 годишна възраст живее със семейството си в Нова Загора в смесен квартал, след което се местят в Сливен в т.нар. „българска махала”. В Сливен завършва и средното си образование в училище, в което преобладават ученици от българския

етнос, което според нея е оказало огромно влияние върху живота и развитието ѝ. В началото на 1990-те завършва Софийския университет „Св. Климент Охридски“ със специалност „Специална педагогика“. Нейният съпруг също е от ромски произход, с висше образование и работи като експерт в Община Сливен. Имат две дъщери, ученички.

В момента г-жа Костова е 3-ти мандат общински съветник в Община Сливен и Заместник-председател на Националния съвет по етнически и интеграционни въпроси към Министерски съвет на Република България. От около 15 години е и педагогически съветник в едно от сливенските училища. Тя е и председател на неправителствена организация „Ромска академия за култура и образование“, която работи основно по образователни програми и проекти. Повече от 10 години организацията на г-жа Костова работи по програми за десегрегация на ромските деца от кв. Надежда в гр. Сливен. Благодарение на тази инициатива огромен брой деца успяват да завършат основно и средно образование – нещо, което би било немислимо преди това.

За успехите г-жа Костова смята, че заслуга има възпитанието, което е получила от своите родители, както и семейството и, което винаги я подкрепя. Връзката с родителите ѝ е много силна, а в дома ѝ се спазват и празнуват както български, така и ромски традиции и обичаи. Семейството и е християнско. Смята, че религията ти дава вяра в нещо по-добро.

Споделя, че срещу нея е имало случаи на пряка дискриминация в училище, но не смята, че всички хора от мнозинството са настроени негативно срещу ромите. Има приятели и познати от всякакъв етнически

произход. Никога не е крила ромския си произход, но и никога не го е афиширала. Според нея, ключът към пълноценна интеграция е доброто образование на ромите и добрата социална политика на държавата.

Оценява жизнения си стандарт като „средно-статистически – „нищо ще умрем от глад, нито пък сме чак толкова добре. Имаме вода, ток... Плащаме си ги...“. Не смята че нещо ѝ липсва по отношение на материално състояние.

Първото нещо, за което се сеща като най-голям успех за себе си, е семейството. Като професионален успех не смята, че е постигнала нещо толкова значимо, което се отличава в работата ѝ и би могла да определи като най-голям успех. Водещи ценности за нея са достойнството, честността, добротата. Определя себе си като упорит човек, с малко късмет. В личен план е доволна от постигнатото и няма стремежи, освен такива, свързани с образованието на дъщерите си и здравето на семейството си. В професионален план си пожелава „да има работа“.

На въпроса „Има ли нещо, което ви липсва“, г-жа Костова отговаря: „Да не ти липсва нищо, значи да не мечтаеш“.

6.4. ХРИСТО ХРИСТОВ

Като успешен пример за човек от ромски произход, който се е реализирал на трудовия пазар бе посочен млад мъж от Ботевград. В момента той работи като полицай в системата на МВР и никога не е отричал ромския си произход.

Роден е в четиричленно семейство, в гр. Ботевград. Бащата е полицай, който работи в системата на МВР в София и успява да отдели време за близките си рядко, най-вече по време на годишния си отпуск. Живеят в ромска махала, която обаче е със смесено население – и българи, и

роми. По време на детството си е насърчаван от близките си да се представя добре в училище. През свободното си време се спортува с приятелите си както от ромски, така и от български произход. Майка му заминава на гурбет в Гърция по времето в което бъдещия полицай е едва в 4-ти клас. От тогава повече внимание му обръща неговата класна ръководителка. Бащата проверява оценките чрез ученическия бележник.

Основното си образование завършва с много добър успех в клас, в който преобладават децата от български произход – от 20 ученици само 3 са ромчета. От тези 3 деца само той продължава в средното образование. Споделя, че никога не е изпитвал затруднения в комуникацията си със своите съученици или приятели във връзка с етническия му произход.

Завършва средното си образование с отличен успех и в първенец на випуска. Отново в класа му има само още двама ученика от ромски произход. След завършване на средното си образование е приет за студент в Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии, от където се дипломира с бакалавърска степен по „Компютърни системи и технологии“.

Живее на семейни начала с партньорката си, която работи в цех за производство на пластмасови изделия и също е от ромски произход. Има дете на 6 години, което през 2012/2013 г. ще бъде в първи клас.

Споделя, че един ден, дори и с цената на много лишения, би изпратил детето си да учи в чужбина. Определя семейството си като „средно-статистическо“: живеят в собствено жилище, закупено с банков заем, притежават не-скъпа кола, плащат редовни всичките си сметки. За ежедневни разходи им остават съвсем малка сума, с която някак си успяват да посрещат нуждите си.

След завършване на висшето си образование, известно време работи във фирма за производство на електрически компоненти за автомобили, но целта му е да работи за МВР. Кандидатстването си за работа в МВР определя като най-голямото професионално изпитание до сега, но и като най-големия успех. Преминава успешно процеса на подбор и през 2007 г. е приет в Жандармерията като съвместява длъжностите полицай и шофьор. Отново споделя, че не е усетил дискриминативно отношение. Професионалните му стремежи не свършват до тук. Има желание да се развие в йерархията и да достигне офицерски чин (инспектор). Смята, че е добре подготвен да носи по-голяма отговорност.

Според него, негативното отношение трябва да се приема като мотивация за по-добро представяне (в училище или на работа) и да се демонстрират по-добри умения и знания. Неговото мнение е, че стереотипите към ромите няма да се променят скоро, но повечето по-добре образовани роми биха допринесли за ускоряване на този процес. Най-значимите ценности за него са честност, отговорност, целенасоченост.

Най-същественният фактор за успешното му развитие, според него самия, е непрестанната подкрепа на семейството и позитивното отношение на заобикалящата го среда.

6.5. Д-р СТЕФАН ПАНАЙОТОВ

Д-р Панайотов е израснал в работническо семейство, без потомствени връзки с лекари. Баща му е работник в строителна бригада, а майка му в текстилен завод. Определя ги като много будни и активни хора, ангажирани с обществена дейност. Израснал е в една от ромските махали на Сливен – „по-добрата махала“. Твърди, че в махалата има около 200 роми с висше образование в най-различни сфери, но често някои от тях не се

идентифират като роми или не смятат за нужно, нямат вътрешна потребност да помагат на своята общност. Има по-голяма сестра, която е завършила журналистика и работи в библиотеката на НСИ, тъй като преди това е завършила и Специализирано висше учебно заведение за библиотечни и информационни технологии. Съпругата му е от ромски произход, старша сестра в частно здравно заведение. Има син и дъщеря, ученици. Оценява жизнения си стандарт като „среден“, което според него означава „няма да умрем от глад“. В материално отношение не смята, че му липсва нещо.

Д-р Стефан Панайотов завършва основно образование в смесено училище с отличен успех. Продължава средното си образование в престижната Природоматематическа гимназия, отново в град Сливен. Завършва отново с отличен успех. Първоначално се насочва към микробиология, но в последствие решава да следва медицина, където очаква голяма конкуренция, но според него се е справял по-добре от много други студенти. През 1990-1991 специализира вътрешни болести, въпреки че интересът му е към психологията. След много тежък конкурс започва работа като психиатър в детско-юношески кабинет. От там е и убеждението му, че трябва да се работи много за ранното детско развитие. Практикува в психиатричен кабинет около 10 години, но не успява да вземе специалност, което е друг повратен момент в живота му. Започва практика като личен лекар, което пък му дава възможност да отделя повече време за пациентите си. Освен за медицински проблеми, д-р Панайотов е търсен и за разрешаване на други проблеми, напр. съветва кандидат-студенти при кандидатстването им във висше училище.

От известно време оглавява неправителствена организация. В тази връзка споделя, че според него са от изключително значение програмите за общностно развитие, повечето инициативи на организацията са свързани със здравните проблеми. Участва в редица квалификационни обучения, семинари, тренинги по различни теми. Неговата организация е изпълнител и партньор на редица проекти в страната и чужбина, свързани основно със здравеопазване, общностно развитие, образование – почти винаги насочени към ромската общност.

Явна дискриминация не е усещал, но винаги имал едно наум и това го е карало да се старее да бъде по-добър от останалите. Споделя, че обикновено в среда, в която не е заобиколен от „свои“, от ромът се очаква да „открадне нещо, да набие някого“, но това го е мотивирало да не дава възможност за затвърждаване на тези стереотипи и да работи за тяхното преодоляване. Според д-р Панайотов основна роля за преодоляването на предрасъдъците имат медиите, които обаче все още не могат да се превъзмогнат. Смята, че държавната политика за борба с дискриминацията трябва да е целенасочена, едновременна и постоянна.

Ценностите, които е наследил от семейството си, на което смята че дължи своя успех са: постоянно развитие („да не спираш да се учиш“), упоритост, почтеност. Най-големият успех за него е признанието на хората, на които е помогнал. Носител е и на приза „Златна хипократова клетва“.

Професионалните му цели са свързани със специализации по Обща медицина и Психиатрия, което обаче не е на първо място. Би се чувствал по-удовлетворен, знаейки че обществената му работа върви както трябва. Най-високите му цели са свързани със създаването на организация, която да работи за създаване на политики за ромите на по-високо ниво.

За себе си би искал още повече хъс и още повече упоритост, защото, казва той, „денят има само 24 часа и понякога не стигат“.

Списък на използваните съкращения

ДБТ	Дирекция “Бюро по труда”
ЕК	Европейска комисия
ЕО	Европейска общност
ЕС	Европейски съюз
ЗЗД	Закон за защита от дискриминация
ИОО- София	Институт отворено общество- София
КЗД	Комисия за защита от дискриминацията
МОМН	Министерството на образованието, младежта и науката
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НПО	Неправителствена организация
НСЕДВ	Национален съвет по етнически и интеграционните въпроси
НСИ	Национален статистически институт
NUTS	номенклатура на териториално-статистическите единици
ООН	Организация на обединените нации
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие“
ОПРЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“
СИРП	Североизточен район за планиране
СЦРП	Северен Централен район на планиране
ТЕЛК	Териториална експертна лекарска комисия
ЦМДТ Амалипе	Център за междуетнически диалог и толерантност Амалипе
ЮИРП	Югоизточен район на планиране
ЮЗРП	Югозападен район за планиране

**EU INCLUSIVE - Data transfer and exchange of good practices
regarding the inclusion of Roma population between
Romania, Bulgaria, Italy and Spain**

**BEYOND MYTHS AND PREJUDICES:
ROMA IN BULGARIA**

The views expressed in this report are those of the authors and do not necessarily reflect the views and policies of the Open Society Institute- Sofia

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

Description of the project

Project's Identification Data:

Project Title: EU INCLUSIVE – data transfer and exchange of good experiences regarding the inclusion of Roma population between Romania, Bulgaria, Italy and Spain

Identification Project Number: POSDRU/98/6.4/S/63841

Priority Axis 6: Promoting Social Inclusion

Major Field of Intervention 6.4: Transnational initiatives for an inclusive labor market

The project is implemented during the period between September 2010 and September 2012.

Total Project value is lei 9,337,116.25.

EU INCLUSIVE – data transfer and exchange of good experiences regarding the inclusion of Roma population between Romania, Bulgaria, Italy and Spain, is a joint transnational project, implemented in Romania by the Soros Foundation in partnership with the Open Society Institute – Sofia of Bulgaria, Fundación Secretariado Gitano of Spain and Fondazione Casa della Carità Angelo Abriani from Italy.

The objective of the project is to develop cooperation practices in the field of Roma inclusion in order to promote their inclusion in the European labor market and employment increased capacity among organizations dealing with Roma integration from Romania, Spain, Italy and Bulgaria by means of mutual transfer of comparative data and local experiences.

The project aims to carry out a diagnosis of the situation of the Roma integration on the labor market in all the 4 European countries and to transform the sociological information thus obtained in order to elaborate public policies with national and transnational application.

We plan to:

- create an accurate comparative baseline database on Roma inclusion and employment in each of the 4 partner States;
- identify and promote successful practices identified in each of the partner countries and to increase the relevance of the public policies in the field of Roma inclusion by valorization of such experiences ;
- analyze and use the recent European history of the Roma inclusion initiatives and to raise their presence on the labor market, with reference also to Roma migrants;
- develop a transnational long-term partnership between countries and organizations that work in Roma social inclusion field.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

Partners

Soros Foundation (Romania) (www.soros.ro) – our mission is to promote models for the development of a society based on freedom, responsibility and respect for diversity. Starting with 2003, we have implemented frame programmes intended to social inclusion, among which the “Decade of Roma Inclusion” Programme and the Integrated Community Development Programme, and we also carried out many sociological researches on the situation of Roma population in Romania, an important one being Roma Inclusion Barometer, as well as community development projects such as “My Roma Neighbor” Project and “The Nearly Center (Centrul de Aproape) - Rural Area and Social Economy in Romania (RURES)” Project.

Open Society Institute-Sofia, Bulgaria (www.osi.bg) – is a nonprofit nongovernmental organization founded in 1990, which has the mission: to promote, develop and support the values, attitudes and practices of an open society in Bulgaria; it is proposing public policies and debates on crucial issues for Bulgaria.

Fundación Secretariado Gitano, Spain (www.gitanos.org) – is a cross-cultural social non-profit organization that provides Roma community development services throughout Spain and at the European level. It started its activity in the '60 and was set up as foundation in 2001. The Fundación Secretariado Gitano mission aims the full evolution of the Roma community based on respect and support of their cultural identity. FSG is carrying activities beyond Spain borders, in Bosnia and Herzegovina and Romania.

Fondazione Casa della Carità Angelo Abriani, Italy (www.casadellacarita.org) - is a non-profit foundation, with social and cultural purposes. It was created in 2002 with the mission to create opportunities for the inclusion of any people living in conditions of social and cultural marginalization: homeless, migrants, asylum, Roma people, supporting their access to rights, services, opportunities and resources.

Introduction

The following report is produced within “EU INCLUSIVE - Data transfer and exchange of good practices regarding the inclusion of Roma population between Romania, Bulgaria, Italy and Spain” project. The project is funded by the European Union under the Romanian Social Fund and it is implemented by Soros Foundation – Romania in partnership with Open Society Institute - Sofia, Fundación Secretariado Gitano, Spain and Fondazione Casa della Carità Angelo Abriani, Italy. The specific objectives of the project are related to building up a database of accurate information and comparable analyses on the inclusion and employment of Roma population in each of the four countries, which will facilitate, among other things, the analysis of Roma migrants’ issues in the context of certain initiatives related to labor market integration of Roma.

The sociological survey is based on a on a two-step cluster stratified sample. The stratification is made by settlement type and by planning region (NUTS 2). 1100 persons at the age of 16 years and above have been interviewed. They identify themselves as Roma and are living in detached Roma settlements or areas with compact Roma population. In order to fulfill the sampling requirements as a population are accepted all groups from neighboring addresses in the country, inhabited by 100 or more persons who identify themselves as Roma.

From this point, the sample does not include all persons with Roma identity, which are living in integrated environment within the majority population as well as in the neighborhoods with concentration of Roma population below 100 persons (usually, small villages in rural areas or informal urban areas with temporary population). The maximum standard error of this survey is of 2,9% with hypothesis about 250 000 persons at age 16 years or older, defining themselves as Roma and living in segregated neighborhoods and not taking into account the inter-cluster correlation.

A characteristic feature of the areas with Roma population concentration is the fact that a significant part of the households are not registered with a correct address. Part of the households inhabits house dwellings in unregulated areas, and in other cases several households are registered at the same address (which is not actually true). Another peculiarity of a large share of the detached neighborhoods is lack of street infrastructure in some parts or in entire neighborhoods, which also impede the random sampling of addresses.

By reason of this the team conducted the survey by the so called GPS sample – which is based on a set of randomly selected geographic coordinates, within each residential area. After the sampling points are located, the closest entrance of a house is selected, where the potential interview will be conducted. After the dwelling is found, the interviewer must interview the person from the relevant household with the nearest forthcoming birthday. This procedure guarantees that the inclusion in the sample is equally probable for all persons of 16 years old and above.

„Data thaj transfero pal ko lacshe modelja bukjake kana si o puchipe bash o romane komuniteta mashkar *Romunia, Bulgaria, Italia em Ispania*”
(harno kotor bash o bazalna rezultatia)

Bukyako thaj bibukyako pichipe

O numero e manushengo so keren buti and Bulgaria phirela sa tele upre numa si sar spirala.

Ande evendesko vakyti e bukyarnengo numero si may-cikno, ando nilay lengoro numero si may ucho o mashkarutno numero e bukyarnengo bash o period 2008-2012 si 31 %. O rezultatija katar o sociologikano rodipe telal o proejkto EU INCLUSIVE sikaven akaja tendencia so o numero e bukyarengo pash ko roma ando chon Mayo 2012 si 29,5%. Gasavo nivelo e bukyarnengo pash ko roma ando periodo 2007-2008 o numero ulo 50% akava sikavel so ko palune shtar bersha o numero si e bukyarengo si but teljardo.

O numero e bukyrne romengoro ando 2010-11 bersh irisajlo sar kana sine o anglune bersha katar o nakhavdo period.

Kana dikas o nivo bash o numero e bukyrnengo pash ko roma ikliovel so isi varesave indikatorija kola keren influence mashkar peste: o bersha, o than e beshimasko, o nivelo e edukacjakoro em o gendaro (si mursh vaj zhuvli).

O numero e bukyrne romengoro si may ucho mashkar ko terne mursha ando dizja thaj o mersha ko mashkarutne bersha save beshena ando gav.

O numero e bukyrne romengoro si may harno, cikno mashkar ko gavutne thaj dizutne zhuvlja save si budery katar o 50 bersh. O bukyarne sektorija savende isi bari realizacija vi zhuvlengiri vi mershengiri si o gavutne stopanstva em o komunalno servizo.

E murshenge generalno sektori si vi o kerengiri konstrukcija, numa vi athe dikel pes jekh baro phuravipe akatar o 22% ando chon uno 2007 bersh zhik ko 11% ando chon may 2011 bersh. Sar generalno faktoro bash o numero e bukyarnengo avela i edukacija – kiti si may-uchi i edukacija e manusheskiri dobor si ucho o numero e bukyarnengo bash o roma bizo te dikhel pes o bersha, o than e beshimasko, o gendaro (si mursh vaj zhuvli)o bersha.

Kana dikhel pes ando rodipe savi si I forma e manushengiri – kavo so dela I buti em akava so kerela I buti. Kerel pes jekh komparacija ando uno 2007 bersh o manusha save kerenas buti bizo te ovel len legislacia em kontrakto sa 23,6% aj ando may 2011 avka procento e manushengoro so keren buti bizo kontrakto si 40,8%. Numa si but kali statistika, so ando palune duj bersh jekvash akatar o roma

na kerde buti nisavi ni ko permanentno ni ko temporno contracto ni ko “kaleste” ni “parneste”. Sar bi bukyrne ko momento kana sas o rodipe o manusha deklarishinen so 36% akatar o interviurime 11.4% si len oficialno registracija ko “Buro pal ki buti”, aj okola 24.2% bnanas registririme, numa sas bi bukyakoro. Anlal o jekh bersh 65% katar o registririme thaj 61% kastar o bi registririme sas bi bukykoro em rodenas buti, akava mangela te phenel amenge so 2/3 akatar o bibukyrne roma si lungu vakyti bibukykoru. Akatar o registririme ko “Buro pal ki buti” 37,3% thaj 52,8% katar o biregistririme ko “Buro pal ki buti” aktivno rodinde buti ko palune shtar kurke.

Zhivdipaski kondicija

O mashkarutno chonesko dohodo e romane fanmiliengere save sas registririme talal akava rodipe si å 341 si levja , aj e medijana pal ko chonutno dohodo jekhe familjake si 275 levja. I diferencja ko mashkarutno dohodo (354.1 levja.) thaj mediana e dohodengiri (300 levja.) ando dizja naj but bari, so sikavela kaj o roma save beshena ko bare dizja isi len tele upre barbarutne dohodija. I diferencja mahkar medijana (210 levja.) thaj o mashkarutno dohodo (305.8 levja.) ando gava si but bari thaj akava sikavel so isi baro socialno ulavipe – buderi families cikne dohogenca thaj hari families bare dohogenca.

Harakterno, tipikano, romano kher, ando romane mahales si cikno kher vaj ejkh kotor katar o kher (90%). Ando apartamentja beshena 4,8%, aj ando barake em furgonja kolibes beshena 4,7% (Tabl.1). Normalno akava kher si jekhe manusheskoro (86.1%), telal kirija katar o governo vaj o munisipaliti beshena 3,1%; andi mukli kerija 1,9%, aj khera savende beshena manusha bi pukhindo 7,1%. Romane manusha save korkoro hudena ando khera si 1.8%. O mashkarutno numero e odaengoro (bizo kujna, hamami, thaj mazes) savende beshena romane families si 2,5. E mashkarutni kavadratura e kherengiri ando romane mahales si 54,8 kv. m. O mashkarutno numero e manushengoro katar o romane families save beshena andi ejkh soba si 1,8.

Ando romane mahales I situacija pal ki infrastruktura si lachardi ando periodo 2001-2010 bersh. Pal kodoleste si ikerdi ando ejkh nivelo. Akava rodipe sikavel so zhik ki elektrisiteta resen 90% katar o romane families zhik ke panieskiri sistema tele upte resena 70% katar o romane families. Gazifikacija thaj centralno tatipe ando romane mahales nanaj. Internet zhik ko romane khera isi tele upre pashe 13% katar o romane families.

O rezultatja katar akava rodpipe sikaven, so o nivelo e chororipaskoro ando romane families si 75 levja manusheske katar i familja, aj o koeficiento e chororipaskoro si 23,3%. O rezultatja katar o duj nacionalna rodipeta kerde katar o Instutut “Puterdo sosaiti”- Sofia kerde ando isto period sikaven kaj o nivelo e chororipaskoro bash o chon Uno 2011 bersh si 200 levja, aj bash o chon Ulo 2011 si 210 levja. Ando akava

rodipe si registririme varesave nivelja pal ko dohodo, aj te phenas kaj naj len but bari diferenca, ash ti phenas so o koeficiento e chororipaskoro ande romane families, save beshena ando romanemahales o nivelo si 75,3% ando chon uno 2011 bersh thaj 79,2% ando chon ulo 2011 bersh. Te keras komparacija meshkar 2001 bersh kana o nivelo e chororipaskoro ulo (75,6%) akava sikavela kaj ande palune desh bersha o roma ule jekhe niveleste thaj achili ando vashta e chororipaskoro em nashti te iklioven ache situacijatar ando segregirime romane mahales.

Sastipasko statuto

Jekh baro kotor katar o roma akale rodipaste deklaririna kaj isi len lacho sastipe. Teleder katar o (22,2%), em o anketerime, phenena so lengoro sastipe si khanilo thaj but khanilo, numa (47,7%) phenena so lengo sastipe si shukar em may shukat. Kana keres komparacija mashkar akava rodipe thaj o rodipe kerdo katar o Institut "putardo sosaiteto"- Sofia ando Oktombro 2007 dikas kaj naj bari diferenca. Hari katar o (22,8%) o respondentja deklariringe kay isi len varesavo medikalmo problemo ca – hrinikano nasvakipe, vaj invalidnost. Lendar pashe 42,4% gndinen kaj akava na kerel lenge problem ki buti. Jekvash lender save si hronikane aj si invalidna (53,6%) nashti te keren buti. Kana keras komparacija katar o rodipe ando 2007 bersh dikhel pes so e sastipnaskere osigurovkes katar o 45,5% achile 37,3%.

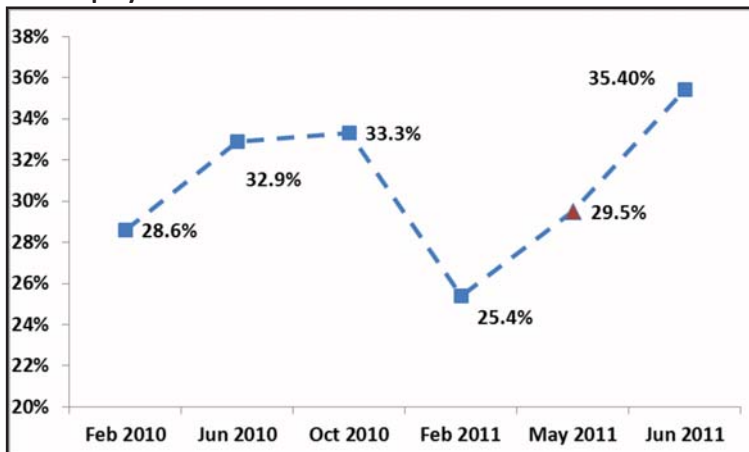
Diskriminacija

Buderi katar o ejkvash o roma (55%) na ahakjaren te keren upral lende diskriminacija, aj adalkharoma so gndinen kaj keren diskriminacija pe lende si 45%. Dikhel pes so isi diskriminacija kate isi koncentracija. Dikhel pe so o roma katar I teluni Bulgarija akjaren pes may diskriminirime katar o roma so beshena ki upruni Bulgaria; manusha save phenen so naj lende diskriminacija si katar o Uprunomashkarutno kotor – pashe 80% katar o manusha so beshena adate phenen so naj diskriminacija vi o roma phenen kay khonik na kerel diskriminacija pe lende. May bari diskriminacija phenen kaj keren pe lende o roma katar o teluno-istikano kotor – 65 % Kana keras komparacija dikhas so o numero e bukyrne romengoro ahakyaren pes may diskriminirime sastar i diskriminacija kerel pes ki buti. Shaj mukleste te phenas kaj o roma save kerena buti si maj but diskriminirime. I diskriminaccja avela, kana o roma si ko bukyrno bazari. O roma save beshena ando gav na ahakyaren i diskriminacija, o roma so beshena ando dizja – 67% katar o gavutne thana o roma phenen so naj diskriminacija. Shaj te phenas so ko palune bersha ando gava beshena buderi roma, isi gava save si sate num aroma, naj aver grupe ethnikane. Akava na dela amen hakaj te phenas so isi segregacija ando roma em so naj e romen socialno servizo. Si importantno te dikhen pes save diskriminacijakere prakses isi ando socialno sistem, sastipaskoro sistem em socialno zhutimos, arakhipe buti.

1. Roma Employment in Bulgaria

The results of the sociological surveys conducted in 2010 and 2011 by the research team of the Open Society Institute-Sofia indicate that the Roma employment in Bulgaria¹ is characterized by an intense cyclical nature. The employment rate is lower in the winter and higher in the summer, the average employment rate for the analyzed period is 31%. It has to be noted that in the case of Roma, a significant decrease is observed in comparison with the period of 2007 and 2008, when the proportion of employed Roma was of 43-50%. In fact, the Roma employment rate for 2010-11 reverted to the levels registered in the first years of the transition². From this point of view, the results of the sociological survey within the “Data transfer and exchange of good practices regarding the inclusion of Roma population between Romania, Bulgaria, Spain and Italy³” project, carried out in May 2011, are in line with the seasonal trends (graph 1).

Graph 1: Roma employment rate

The seasonal nature of Roma employment rate is easy to explain, taking into account that the two main industries employing Roma community members are the agriculture and the constructions (Table 1). It is important to mention that, while the proportion of Roma employed in agriculture remained relatively

¹ The data presented in the Report refer to the persons self-identified as Roma and living in segregated ethnic neighborhoods, with compact Roma population. Therefore, Roma living integrated in the society have not been included in this survey. This has a direct influence on the data referring to the employment rates and the living standards.

² Pamporov A., 2008: “Characteristics of the Roma employment” – Chapter V – *Demographic processes and labor force in Bulgaria* (prepared by Najdenova P., G. Mihova), Sofia: Bulgarian Academy of Sciences, Center for Population Studies, Ministry of Labor and Social Policy of Bulgaria

³ Reference No POSDRU/98/6.4/S/63841

constant, following the economic crisis⁴, an extremely high employment rate decrease is observed in constructions industry during the last two years, partially offset by an increase of employment in the healthcare and in the utility services.

Table 1: Roma employment in Bulgaria by industries

Industry	June 2007	May 2011
Agriculture	20.10%	19.5%
Utility services	11.1%	16.0%
Constructions	22.4%	10.9%
Retail trade	8.7%	8.6%
Manufacturing	10.1%	7.1%
Healthcare	1.8%	6.8%
Crafts and services	6.5%	5.0%
Transport	2.5%	3.0%
Public administration	2.5%	2.7%
Other	14.3%	20.4%

The data of the present survey show that both the level of employment and the employment industry depend on the basic demographic characteristics of Roma population: gender, age and residence. Due to the sample size, for the analysis data is grouped in 12 categories and the effects of each of these characteristics was examined (Table 2). The highest employment rate is observed amongst young men, urban residents, and in the case of middle aged men, living in rural areas. On the other hand, the lowest employment rate is observed in the case of women over 50 years old (regardless of their residence) and young women living in the rural areas. In fact, in the last two years, 50.7% of Roma have not worked. This proportion is significantly higher for young women living in the urban areas (60.5%) and for older women, regardless of their place of residence - in the urban areas (69.3%) or in rural areas (73.5%). Obviously, this percentage includes also the retired persons, but they represent only 21.7% of the persons who have not worked in the last two years, which means that about 40% of Roma in working age have not worked at all⁵.

⁴ Pamporov A., (2010) Employment Iceberg – Bulgarians, Turks and Roma employment rates in September 2010. *Policies*, 12/10, URL: <http://politiki.bg/?cy=198&lang=1&a0i=223672&a0m=readInternal&a0p=766>

⁵ See the Report on unemployment

Table 2: Proportion of people who have worked without pay or as unpaid family workers in the last week

	Male		Female	
	Urban	Rural	Urban	Rural
Up to 30 years old	48.7%	28.1%	27%	16%
31-49 years old	39.3%	48.9%	39.9%	20%
50 years old and above	20.3%	25.0%	15%	14.3%

When analyzing the distribution of employed persons by economic activities, certain specifics are outlined, determined by the affiliation to one of these 12 categories/groups. Men under the age of 30, for instance, are almost not present in the retail trade (Table 3). Conversely among young Roma women – the retail trade sector is the sector of main choice – both, in the urban and in the rural areas. However, women above the age of 30 in the rural areas and women above 50 years in the urban areas drop out from this sector (Table 4).

Table 3: Male employment by residence, age and industry

	Males					
	Urban			Rural		
	Up to 30 years old	31-49 years old	50 years old and above	Up to 30 years old	31-49 years old	50 years old and above
Agriculture	21.7%	15.9%	(18.5%)	(30.8%)	(17.4%)	(40%)
Utility services	13.3%	15.9%	(14.8%)	(0%)	(13%)	(0%)
Constructions	15%	18.2%	(14.8%)	(23.1%)	(26.1%)	(20%)
Retail trade	5%	15.9%	(14.8%)	(0%)	(8.7%)	(10%)
Manufacturing	11.7%	4.5%	(7.4%)	(15.4%)	(4.3%)	(0%)

Note: due to the the sample size, the data in brackets are not precise.

Elderly men and women (above the age of 50 years), living in villages, drop out from the manufacturing industry as well. In fact, in cities and villages in the case of men and women, the manufacturing industry is employing mainly the youngest persons. In the constructions the age and residence area are irrelevant as it is the figurative for men's employment. However, a phenomenon of emergence of young urban women in construction industry

is being observed. As far as general presumptions permit, this phenomenon relates to the spouses of young men – construction workers, that provide help in finishing off construction works. As expected, the employment in the agriculture sector is typical for the persons living in villages. It is interesting to note the fact that with regard to employment rate in agriculture, the percentage of men between the age of 31 and 49 years is lower than the percentage of men from other age groups. Also, the agriculture remains the typical sector for employment of middle aged women.

Table 4: Share of employed women by residence, age and economic sector

	Females					
	Urban			Rural		
	Up to 30 years old	31-49 years old	50 years old and above	Up to 30 years old	31-49 years old	50 years old and above
Agriculture	18.6%	13.3%	(12.5%)	(18.2%)	(37.5%)	(28.6%)
Utility services	18.6%	16.7%	(25%)	(18.2%)	(18.8%)	(42.9%)
Construction	4.7%	3.3%	(0%)	(0%)	(6.3%)	(0%)
Retail trade	11.6%	5%	(0%)	(36.4%)	(0%)	(0%)
Manufacturing	11.6%	3.3%	(4.2%)	(9.1%)	(6.3%)	(0%)
Healthcare	7%	16.7%	(12.5%)	(0%)	(0%)	(0%)
Education	0%	3,3%	(8.3%)	(0%)	(0%)	(0%)
Public administration	0%	0%	(4.2%)	(0%)	(12.5%)	(0%)

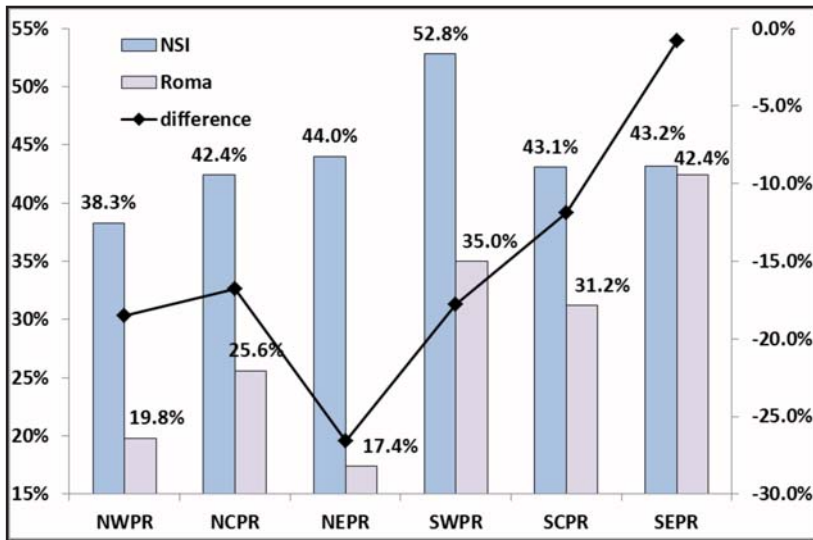
Note: due to the sample size, the data in brackets are not precise

The sector of utility services is typical employment area mostly for the urban population and for women living in villages. In fact, due to the low education level, the employment identified by Roma women relates to cleaning services (“cleaning woman”, “hospital attendant”). This explains the relatively high proportion of elder urban Roma women from employed in the healthcare, education and public administration sectors (Table 4).

Employment is determined both sectorial, and regional, because of, the differences in the Roma regional employment rates depends significantly on the national level of employment in the respective region. The ethnicity factor has an approximate similar effect throughout the country. The difference in Roma employment rate by comparison with the regional employment coefficients is estimated at 15% lower. An exception from this trend is observed only in south-east of Bulgaria. In this region, the cumulative share of permanently and temporarily employed Roma is close to the total percentage of employed persons in the region (Graph 2).

Graph 2:

Proportion of employed persons over 15 years of age in Bulgaria for the second quarter of 2011, relative share of employed Roma over 15 years old living in segregated neighborhoods in May 2011 and differentiation between rate of Roma employment and regional employment rates

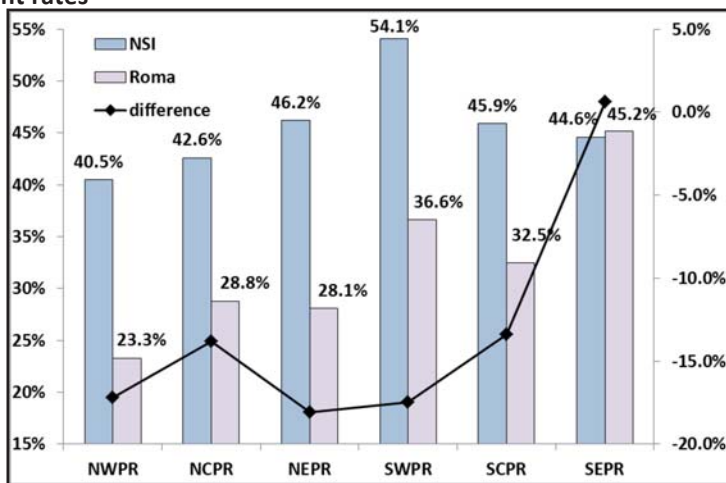

It must be underlined the fact that this exception is not a precedent, but a durable trend in the last two years. The data from a survey conducted in June 2011 on the population living in segregated neighborhoods (regardless of ethnic identity), can serve for comparison (Graph 3)⁶. Overall, the employment coefficient in 2011 is about 2% lower in all regions by comparison to 2010. As a result, the employment level of segregated neighborhoods' population also decreases, the most considerable difference being in the North-East of Bulgaria. But the decrease in the data for the North-Eastern Planning Region may also be due to the sampling differences between the two researches insofar as in this part of the country, the population from segregated neighborhoods often self-identify as "Turks" or „Millet" and it is not included in the survey for 2010.

⁶ The research is conducted on behalf of the Amalipe Center for Interethnic Dialogue and Tolerance under the "Prevention of forced marriages" Project (Reference No JLS/2008/DAP3/AG/1298-30-CE-03124780080)

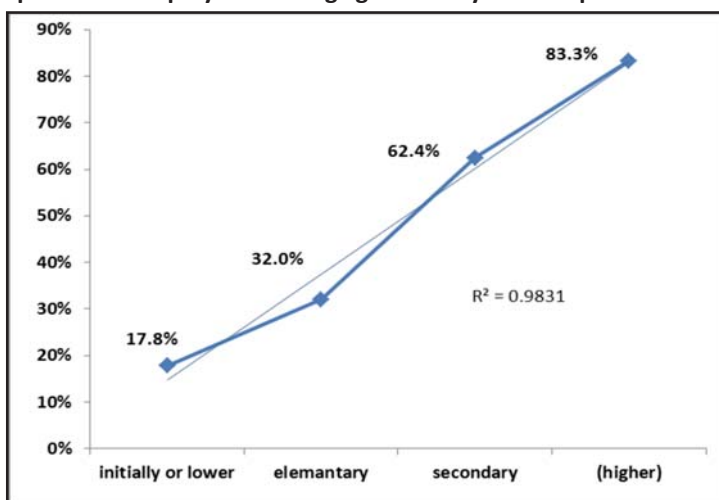
Graph 3:

Proportion of employed persons 15 years old and over in Bulgaria for the second quarter of 2010, relative share of employed 15 years old persons living in segregated neighborhoods and the difference between employment rate in segregated neighborhoods and regional employment rates

Despite the regional influences and the significance of demographic characteristics, education appears to be the most significant factor for employment (Graph 4). The data are outlining an extremely strong linear relation, according to which, the higher the education level is, the higher is the **percentage** of employed persons.

Graph 4: Proportion of employed working age Roma by last completed level of education

Note: due to the sample size, the data in brackets are not precise

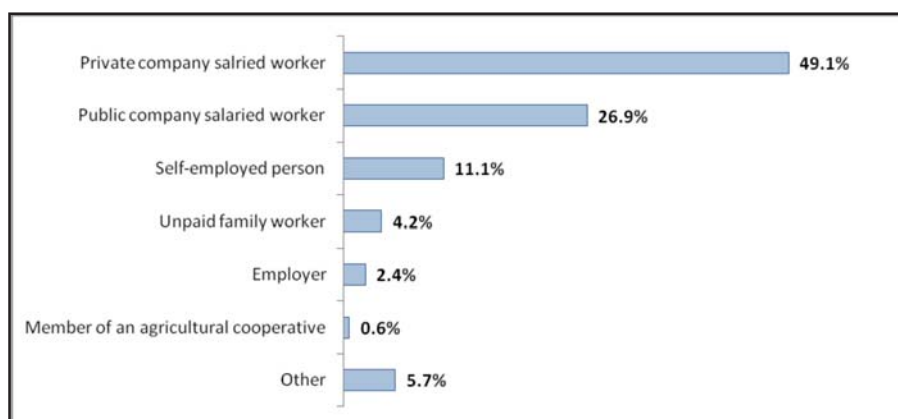
Except on the employment rates, the basic demographic characteristics are factors influencing also the patterns of labor force employment. One of the groups with the highest employment rates – young men living in the urban areas – is characterized by a significantly lower number of working hours in comparison with the other group with the highest employment level – middle aged men living in villages (Table 5). Overall Roma in the country work on average of 39.8 hours, which is close to the legal provisions established with regard to the working day duration.

Table 5: Average number of weekly working hours by gender, residence and age

	Men		Women	
	City	Village	City	Village
Up to 30 years old	36.6	40.2	41.1	42.7
31-49 years old	42.9	43.1	39	37.1
50 years old and above	43.9	28.4	39.3	40

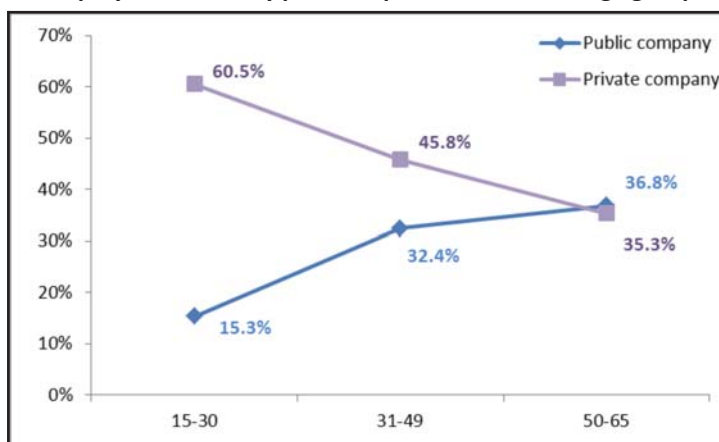
Half of Roma are employed in the private companies, and a quarter – in public communal or joint venture companies. Few positive trends are observed in to June 2007: 1) the share of employers is increasing – from 0.9% in 2007 to 2.4% in 2011; 2) the share of self-employed persons is increasing – from 6.7% to 11.1%; 3) unpaid family workers’ share is decreasing – from 11.8% to 4.2%.

Graph 5: Proportion of employed people by employment position

A major factor for the type of work is the respondents' age. The older generation has shown a slightly higher preference for working in the public sector, while the percentage of younger persons is by about 4 times higher in the private companies by comparison to the public companies (Graph 6).

Graph 6: Roma employment rates by public or private sector and age groups

It is common for both young persons and elderly persons to “help” significantly more often as unpaid family workers than the middle aged persons. In their turn the middle aged persons compose the group where the highest percentage of employers can be found (Table 6). Age is the main factor also for self-employment – there is a strong linear correlation in the fact that the higher the age of respondents is, the higher the self-employed percentage is.

Table 6: Types of jobs per age

	Up to 30 years old	31-49 years old	50 years old and above
Employer	1.6%	4.2%	0%
Self-employed or freelancer	6.5%	10.6%	20.6%
Member of an agricultural cooperative	0.8%	0%	1.5%
Help in the family business	6.5%	2.1%	4.4%
Employee in a public communal or joint venture company	15.3%	32.4%	36.8%
Employee in a private company	60.5%	45.8%	35.3%
Others	8.9%	4.9%	1.5%

Significant differences are also observed in regard with respondents' gender. The main difference is in the percentages of persons employed in private and public companies. The percentage of women employed in public communal or joint venture companies is about two times higher than the percentage of men. This is also related to the sectorial conditioning, because women are more present in the education, healthcare, public management and administration sectors.

Table 7: Type of jobs by gender

	men	women
Employer	3.4%	1.3%
Self-employed or freelancer	13.1%	8.8%
Member of an agricultural cooperative	1.1%	0%
Help in the family business	3.4%	5%
Employee in a public communal or joint venture company	19.4%	35.2%
Employee in a private company	52.6%	45.3%
Others	6.9%	4.4%

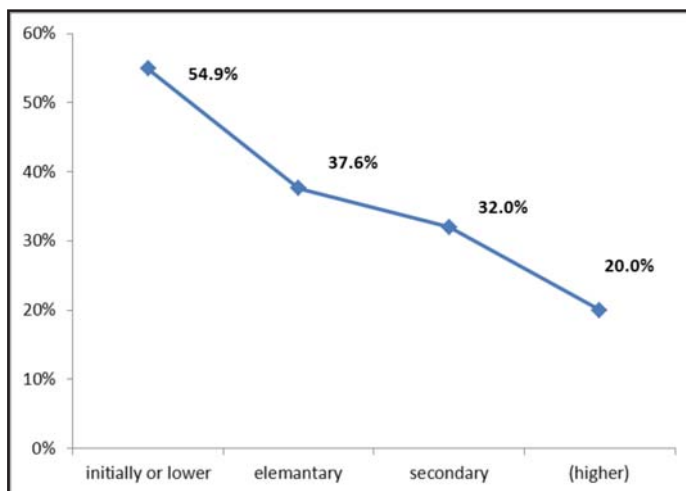
It was found that education is not a significant factor for the type of work, except in case of employers whose share increases with the education level. One of the reasons for the low significance of education level as influencing factor is the extremely high concentration of Roma with a low level of education.

Table 8: Type of jobs by education level

	Primary school or lower education level	Middle school	Secondary education
Employer	0.0%	2.3%	4.2%
Self-employed or freelancer	11.0%	9.4%	12.5%
Member of an agricultural cooperative	0.0%	1.2%	0.0%
Help in the family business	6.1%	3.5%	4.2%
Employee in a public communal or joint venture company	32.9%	26.3%	25.0%
Employee in a private company	40.2%	53.8%	47.2%
Others	9.8%	3.5%	6.9%

When analyzing the contracting mode in comparison with June 2007, data shows a highly alarming trend – the percentage of employed persons, working without labour contract is significantly increasing from 23.6% up to 40.8%. Regarding the residence environment, there are no major differences in the labor force employment without contract – 41.8% in villages and 40.5% in cities. But there is a significant difference regarding gender. About half of the men (48.9%) as opposed to third of the women (31.9%) are working without employment contract. Age is also a factor for a higher percentage of the persons working without employment contract. With regard to the persons aged less than 30 years, 51.6% are working without employment contract, while in the age groups from 31 years to 50 years and above 50 years old, 32.4%, and respectively 38.2% are working without employment contract. It must be said that this dependence is typical for the entire country⁷ and not only for Roma population, the most vulnerable being the age group of persons under 23 years old. Education is also a significant factor for the existence of an employment contract. This is related to the fact that poor skilled labor force is available in agriculture and constructions, where usually individuals are employed without labour contract.

Graph 7: Proportion of employed Roma working without labour contracts by last completed level of education

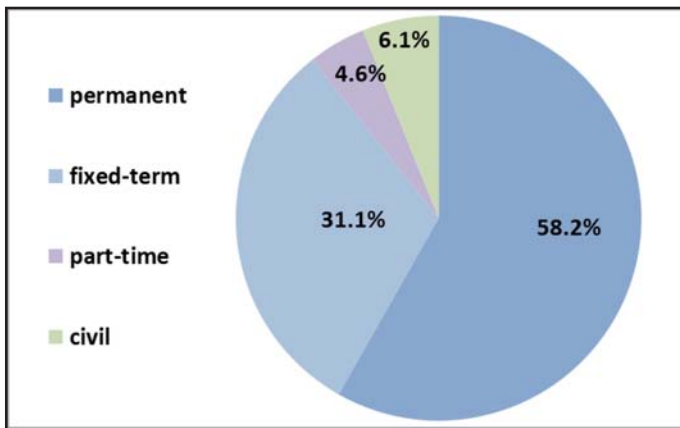
Note: due to the sample size, the data in brackets are not precise.

Persons with employment contracts can be classified by four types of contracting: 1) full time employment contract 2) full time employment contract on determined period; 3) part time employment contract; and 4) temporary

⁷ Pamporov A., (2011) Social differences on the labor market. *Policies no 11/11*, URL: http://politiki.bg/?cy=231&lang=1&a0i=223855&a0m=readInternal&a0p_id=912

employment contract (Graph 8). Contracts of services, copyrights assignment contracts or other types of contracts are not included in this survey. By comparison with data from June 2007, we can see a relatively stable pattern of the contracting types. The percentage of persons working based on employment contract on undetermined period has dropped by 3% from 61.2% (in 2007) to 58.2% (in 2011), but this figures are within the statistical error margin of surveys. The percentage of persons working based on employment contracts on determined period remains constant: 31.4% in 2007 and 31.1% in 2011. The percentage of persons working based on temporary employment contracts has doubled, from 3.2% in 2007 to 6.1% in 2011.

Graph 8: Proportion of legally employed Roma by type of contract

One of the factors relevant for the type of employment contract is the residence environment (Table 9). The main difference consists of the fact that temporary employment contracts on determined period are more often seen in the rural areas than in the urban areas, while the temporary employment contracts are all signed in the cities. There are no major differences between men and women. Only in the case of part time employment contracts, women (6.5%) percentage is a little higher than the men percentage (2.2%), which can be explained by the hourly employment preferred by women because of the need of carrying the family children in their households. Age proves to be a factor only in relation to temporary employment contracts. With regard to persons under 30 years old, 9.8% are employed based on such a contract, while with regard to persons of 31 to 49 years old – 6.3%. With regard to the persons above 50 years old, no cases of temporary employment contracts are recorded. A crucial factor for temporary employment contracts is the level of education. The persons with primary education or less are employed based on this type of contracts in a percentage of 2.9%, in the case of persons who

completed elementary education cycle this percentage is of 4.8%, while for the persons with secondary education graduated – 11.8%⁸.

Table 9: Roma contract-based employees' percentage in May 2011, per type of contract and residence

	City	Village
Employment contract on undetermined period	60%	52.2%
Employment contract on determined period	26.7%	45.7%
Part time employment contract	5.3%	2.2%
Temporary employment contract	8%	0%

⁸ In the sample there are only 5 persons having academic education, out of which 4 are employed, based on employment contracts on undetermined period. In such condition, the sample is extremely small for leading to statistically relevant conclusions.

2. Unemployed Roma

70% of Roma aged 16 years and above are unemployed on the date of the survey, they are not on any kind of leave and they are not involved in a family business. In conclusion, 70% of respondents have not worked at all or have worked without pay in the last months. Out of these, 70% define themselves as unemployed persons and the rest of them are staying-at-home persons, pensioners, permanently disabled persons, students, etc. Retirement and pensionable payments receive 12.5% of them, and almost the same percentage - 11.3% - receives invalidity allowance. Other types of pension and social welfare are received by 8.3%. Students are estimated at only 2%.

In the last two years, half of the Roma population in the country has had neither permanent, nor temporarily or even short-term employment.

Regarding age groups, the percentage of unemployed persons and pensioners of people aged 55 years and over is 72%. With regard to young persons (16-24 years old), 59% have not worked (this segment includes a minimum proportion of students and persons of 16-17 years old, who will yet enter the labor market). In the case of middle aged persons, the relative percentage of unemployment is below the medium value, while in the case of persons at the age of between 45 and 54 years, this share is the lowest - 45%.

The vibrant difference depends on the level of education – the percentage of long term unemployed Roma who have completed elementary education is 24%, while the percentage among those who are less educated or have no education is 62%.

The data based on territorial segment indicate that the number of unemployed Roma in North Bulgaria is significantly higher than in the Southern regions. The highest difference is estimated (20%) “crosswise” between Northwestern planning region (NWPR), where 63% of Roma did not worked for the at least last two years, while in the Southeast planning region they are 43%.

2.1 Profile of unemployed Roma

On the date of the survey, 36% Roma defined themselves as unemployed.

11.4% are officially registered with the Directorates of “Employment Agency” (DEA), and 24.2% are not registered, which means that a quarter of the Roma population is unemployed and unregistered with the Employment Agency.

A year ago, 65% of the registered unemployed persons and 61% of the unregistered ones were, also, unemployed persons in search of a job. The

conclusion is that two thirds of unemployed Roma are **long term unemployed persons**.

The social status of “house wife/housekeeper” was mentioned by 11% of registered unemployed persons and by 21% of unregistered unemployed persons, while 1% - 2% of the respondents were students until last year.

Therefore, 20% of registered unemployed persons and 13% of unregistered unemployed persons still had a job, most of them in the constructions and agriculture sectors, usually as workers employed by private companies. There are isolated cases in other fields, but none in field like *Real estate operations; Leasing and business services; Financial Intermediation and Information Technology and Communication*. Among unemployed persons, almost no one was self-employed person or freelancer or member of an agricultural cooperative a year ago and there are no former members of manufacturing cooperatives or former participants in a family business.

Almost half of the respondents say that (once) they have been employees. A small percentage of these persons had a permanent job, while most of them had a temporary, seasonal or occasional job (including social programmes for employment) in public services sector as cleaners or for taking care of the public green areas, in agriculture sector – most often, during harvest period, in constructions sector or in textile and cannery factories.

Every fourth person of those who had, at least, one short term job, as well as every third person who had a permanent job in the past, is again or already registered as unemployed person.

The other half of unemployed persons most often respond that they have **never worked** (a small percentage of them becoming unemployed right after they finished school). Typical answers (to open questions) relate to family care, care for ill members of the family, child care or “*I studied and I gave birth to 6 children...*”; “*at home, watching TV*”; “*with my neighbors, at coffee*”; “*as it is now – at home or with my friends*”; “*I collected waste*”.

Among the unemployed persons not registered with the Employment Office, the percentage of long term unemployed persons is by 6 points higher.

2.2 Are they looking for a job?

Table 10: Answers to the question: In the last 4 weeks, have you searched for a job (including occasional work or part time work) or have you tried to start your own business (individual activity)?

	Total number	%	Yes %	No, but I want to %	No and I do not want to %
I am unemployed person, registered with the Employment Agency	125	16.6	37.3	14	1.5
I am unemployed person, BUT I AM NOT registered with the Employment Agency	266	35.4	52.8	42.8	14.2
I take care for my family and household	182	24.2	18.9	32.1	21.8
I am beneficiary of retirement or old age pension	94	12.5	1.7	1.6	31.3
I am beneficiary of invalidity pension	85	11.3	2.6	3.7	25.5
I am beneficiary of social welfare	42	5.6	3.9	9.5	3.6
I have permanent disability	33	4.4	1.7	4.1	6.9
I am beneficiary of another type of pension	20	2.7	1.3	2.1	4.4
I am student /pupil	14	1.9	0.4	2.9	2.2
I provide unpaid social labor or another unpaid activity	2	0.3	0.9	0	0
Others	28	3.7	2.1	4.9	4

Basis: 288 “yes” answers, 286 –“no, but I want to” answers and 317 – “no and I do not want to” answers

At the moment the survey was completed, 54% of the unemployed persons declared they were actively seeking a job. Officially registered unemployed persons are showing a more active attitude towards work. Only 3% of these persons say they do not want to work, while, in the case of unregistered unemployed persons, this percentage is 5 times higher.

The following table illustrates only the answers given by unemployed persons and it indicates significant differences in the behavior of registered and unregistered unemployed persons.

Table 11: Answers to the question: In the last 4 weeks, have you searched for a job (including occasional work or part time work) or have you tried to start your own business (individual activity)?

	Percentage of registered unemployed persons %	Percentage of unregistered unemployed persons %
Yes	69.6	46.2
No, but I want to	27.2	39.1
No, I do not want to work	3.2	14.7
<i>Total</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Basis: 125 registered unemployed persons and 266 unregistered

27% of registered unemployed persons express their desire to find a job, but admit that they have not undertaken anything to find a job (at least in the last month). In the case of unregistered unemployed persons, those actively in search of a job are significantly less than the persons with passive attitude – the latter declare their availability for employment or starting their own business, but are not looking for any relevant opportunities.

2.3 What have unemployed persons undertaken to find a job?

In the case of 85% of registered unemployed persons, the active attitude was mainly expressed by their registration with the public offices for labor force employment. It is very likely that registered unemployed persons, being by definition “actively searching for a job”, mainly rely on the offers of the relevant Directorate of Employment Office. A small percentage of the newly registered ones and of the rest of these persons declare they have asked for support friends and/or contacted employers (19.5%)

The active attitude of most of the unregistered unemployed persons in search of a job consists of asking for the relatives’ and acquaintances’ support (54%), but almost half of them say they have already got in touch and/or contacted a potential employer (48%).

About 6-7% in every category of unemployed persons seeks the services of a private agency for labor force employment and/or job shops. There are very few cases of unemployed persons who searched a farming land, the possibility to rent a commercial space and/or equipment, as well as of those who already obtained the license for performing an individual business activity. No one of these persons looked for opportunities to access financial resources.

2.4. What does restrict the pro-active attitude in search for a job of unemployed Roma who are willing to work?

The explanation is mainly the following: „*I have searched in the past, with no success, and I think that now, still I would not find a job*”. If we add the relatively few persons who declare they have never searched for a job because they think they will not find one, the result is that about 40% of registered unemployed persons and 30% of unregistered ones, not searching for a job, are **discouraged unemployed persons**.

In the second place comes the lack of sufficient job opportunities and employment demand in their residential areas or in the vicinity. Other causes of passive behavior relate to illness and invalidity, personal or family reasons. Few are those who doubt there are adequate jobs, compatible with their skills, and/or who do not know where to look and how to look for employment opportunities: those who were recently dismissed and, currently are not hoping to succeed in finding a job, as well as those who are waiting for the results of their interviews with employers or who are waiting for “*the start of the peak season*”. For 6% of unregistered unemployed persons, the need to start working is not stringent.

2.5 Readiness to start working

How can we understand the answers of those who, due to various reasons, are not searching for a job but, at the same time, would like to start working?

Of all interviewed persons who expressed their desire to work, in fact, every fourth person would refuse a proposal to start working soon. It is not only about unemployed persons, but also about the economically inactive persons, pensioners, disabled persons, persons involved in household activities and child care, who, *in principle*, would like to work, but not now.

Only among the unemployed persons, the readiness to start working is greater as it was expected.

We must not ignore the finding that the percentage of those who would refuse a proposal for immediate employment is higher among unemployed persons registered with the employment offices (18%), than it is among those unregistered (13%). Different explanations of this fact are viable, one in particular being that, in fact, some persons would prefer to benefit of the

compensations, aids, free training and temporary employment programmes organized by the Directorate of Employment Office and, at the same time, working on the black market. It is very likely that these persons' expectations to receive a decent job offer and an acceptable pay are not optimistic to allow them to take the risk.

2.6 Why they cannot find a job?

What are the main reasons, according to the interviewed unemployed persons, for which they cannot find a job? Unlike the predominant public opinion, only 1/3 of the Roma registered with the employment office consider that the problem lies in the lack or insufficiency of their skills. The percentage of unregistered unemployed persons who identify this as the main reason is even smaller – by 10 percentage points.

The following most frequent answer relates not to personal skills but to the economic situation: *“There are no jobs”, “There are no companies”, “there is a high unemployment rate”* (14%).

Every tenth unemployed Roma explains his/her situation by the “lack of relevant contacts”. Another 10% admit they were not active in finding a job. 5-6% of these persons have low labor capability due to permanent physical disabilities and/or chronic illnesses.

While the work conditions are more important for most of the registered unemployed persons, among the unregistered ones the percentage of those considering as more important the job adequacy is higher, and even much higher is the percentage of those considering the size of the salary as more important.

For 3% of unemployed persons, the main reason for not finding a job is the age they are either too young or, most often, advanced in years: *„infancy”, „they say I am too old”, „they are looking for younger persons”, „I am 2 years away from retirement”*.

Ethnicity is also perceived as a major obstacle for integration on the labor market. By comparison with the registered unemployed persons, the percentage of unregistered ones who feel discriminated on ethnicity basis is almost two times higher.

Table 12: Answers to the question: Why, in your opinion, you cannot find a job?

Reason	Percentage of registered unemployed persons %	Percentage of unregistered unemployed persons %
I am not qualified enough	32.3	22.6
I do not the right connections	10.5	9.6
Because of my ethnicity	9.7	18.0
I have not looked enough for a job	8.1	9.2
I cannot find the job I want	7.3	10.0
I am ill / physically disabled	5.6	5.7
I do not agree with the offered work conditions	5.6	3.1
I do not agree with the proposed payment	0.8	4.2
Others: unemployment; age; poor health condition; illiterate; no documents; impossibility to travel	20.2	17.6

Basis: 124 registered unemployed persons and 261 unregistered

2.7 Training for acquiring qualification and realization on the labor market

Every tenth unemployed person, registered at a certain date, attended a training course. Most likely the fact that registered unemployed persons have more training than the unregistered ones (by 4 percentage points) is due to the training programmes organized by the Directorate of Employment Agency, financed by the national budget, European funds or by private investments. There are no data available, but it is very likely that some of these persons benefited from training several times to the detriment of others (often persons with a lower level of education than the minimum required), especially between 2006 and 2008, when unemployment rate was relatively low and the State had allocated considerable funds to the projects related to active employment and training services intended for registered unemployed persons. At that date and subsequently, according to the rules of the Operational Programme for Human Resources Development, the contracting agencies providing this type of training undertook to ensure jobs on a determined period of time for a certain percentage of the persons trained. It is possible that this contributed to the positive opinion of Roma unemployed majority that they would find a job easier after participating in such a training (except for the natural assumption that, if you know and can more, you have a higher chance of achievement).

However, 59% of registered unemployed persons and 42% of unregistered ones admit that trainings are a requirement and, thus, they are potential users of this service.

An unsolved problem, regarding recruitment of trainees from among Roma community remains overcoming the illiteracy and fulfilling the condition to have complemented the 7th grade – which is a barrier to participation in the vocational training courses. This largely explains the skeptic attitude towards participation in training. On the other hand, the feeling of ethnicity-based plus age-based and disabilities-based discriminating behavior, leads to a low enthusiasm for acquiring more knowledge and skills.

3. Roma living conditions in segregated neighborhoods

The present survey shows that the main type of housing, typical for Roma households in segregated neighborhoods, is the single family home or part of a house (90%). 4.8% live in apartments and 4.7% live in shacks, barracks or furgons (Table 1). Generally, this type of housing is the property of the households' members (86.1%), or is rented from the state or the city-hall (3.1%), or is rented from private owners (1.9%) or is assigned to be used rent free (7.1%). The percentage of Roma who have self-accommodated is of 1.8%. The average number of rooms (with no kitchens, bathrooms, closets) for Roma households is of 2.5. Total average living space of houses in Roma neighborhoods is of 54.8 m²⁹. The average number of Roma in a household in segregated neighborhoods, living in only one room is of 1.8.

Table 13: Relative Roma Households Percentage per type of housing Roma live in

Single family house	74.9%
Part of a house	15.1%
Apartment in buildings of 10 or more than 10 flats	3.7%
Barrack	2.5%
Shack, hut	1.5%
Apartment in a building with less than 10 flats	1.1%
Furgon	0.7%
Others	0.5%

With regard to the total living space of the house and the average number of rooms where the members of a household live, there are significant differences depending on the residence of the interviewed persons. Rural house dwellings have a larger living space (59.9 m²) by comparison to the urban house dwellings (52.9 m²). The number of rooms, without appurtenances, is also smaller in the case of rural house dwellings (2.6), than in the case of urban houses (2.4). However, the most significant differences are those depending on the residential region (Table 14). In the north-west planning region, Roma house dwellings have an average living space of 66.2 m², while in the south-east and south-central Bulgaria, the average floorage of house dwellings is of 49.9 m². Even though the house dwellings in the south-west planning region do not have the smallest living area, these house

⁹ Data are verified in the three volumes of *Crisis Monitoring Survey – as an average number of 2.4 rooms per household and an average surface of 58.5m² per house.*

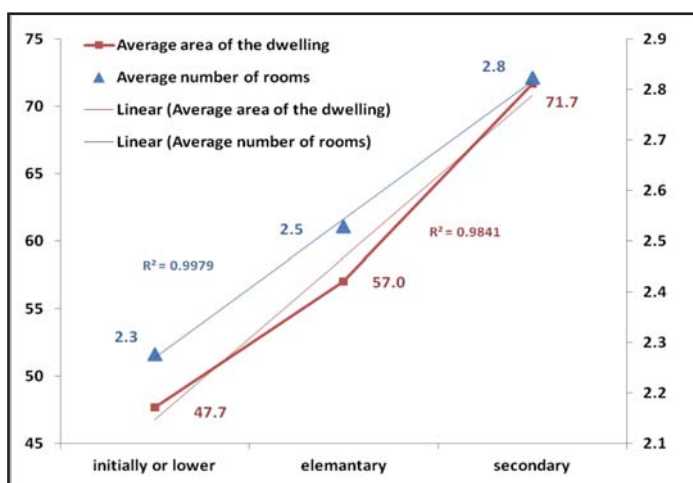
dwellings have the smallest number of rooms, while the highest number of rooms is found in the house dwellings form the north-west and north-central Bulgaria.

Table 14: Average number of rooms and average floorage of a house dwelling used by a Roma household

	NORTH-EAST PLANNING REGION	NORTH-CENTRAL PLANNING REGION	NORTH-EAST PLANNING REGION	SOUTH-WEST PLANNING REGION	SOUTH-CENTRAL PLANNING REGION	SOUTH-EAST PLANNING REGION
Average number of rooms	2.7	2.7	2.6	2.1	2.3	2.4
Average house floorage	66.2	53.1	58.3	52.0	49.9	49.9

It has to be mentioned the fact that the social environment (seen in terms of respondents' education level) is the most important factor with regard to the house dwelling size and number of rooms (Graph 9). Data are showing an extremely strong direct ratio correlation – the higher the education level of the interviewed person is the bigger the house dwelling is and the number of rooms is higher. Elementary education graduated persons live in houses with an average floorage of 71.1 m², with an average of 2.8 rooms, without appurtenances. Primary education graduated persons and persons even with lower education level live in houses by one and a half smaller, with a smaller average number of rooms.

Graph 9: Relation between the education level, the average floorage of the house and the average number of rooms in the house

An important indicator for the Roma living conditions is the infrastructure provision. The wording of the questions included in the survey enables to the comparison of results with the data available from previous researches conducted

with regard to the living conditions: the population census from March 2001, the survey on Roma poverty in South-East Europe conducted in November 2001, the series of surveys conducted by the –Open Society Institute - Sofia in partnership with various organizations and carried out between July 2007 and February 2011 (Table 15). Data in the previous researches show a gradual improvement in ensuring Roma neighborhoods’ infrastructure for the period between March 2001 and February 2011, as well as surprisingly low values of almost all indicators from this survey, except the availability of outdoor toilet and Internet services. The data of all researches presented below relate only to persons who defined themselves as Roma (self-identified Roma).

The aggravation of indicators can be interpreted in two directions: on one part, as financial crisis effects –a certain decrease of the employment rate is observed, while an increased level of migration to cities and self-accommodation in non-regulated areas is monitored and, on the other hand, as a result of the high seasonal migration abroad of entire families (the wealthier families for example cannot be found because of their absence from home).

Table 15: Infrastructure provisioning of Roma house dwellings

	March 2001 ¹⁰	November 2001 ¹¹	July 2007 ¹²	October 2007 ¹³	February 2010 ¹⁴	June 2010 ¹⁵	October 2010 ¹⁶	February 2011 ¹⁷	May 2011
Electric power	90.30%	85%	96.6%	93.2%	98.1%	95%	95.7%	97.5%	92.4%
Outdoor toilet	n.a.	79.1%	n.d.	82.4%	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	78.4%
Water system	54.40%	49.6%	82.7%	88.7%	86%	78.9%	87.7%	88.1%	68.1%
Cable TV	n.a.	n.d.	18.9%	31%	56.7%	70.6%	59.6%	66.4%	45.9%
Bathroom	n.a.	25%	40.1%	41%	55.4%	43.4%	54.5%	53.3%	39.9%
Running hot water	n.a.	n.d.	34.5%	n.d.	43.7%	33%	49.4%	48%	25.0%
Indoor toilet with running water	n.a.	19.8%	n.d.	29.9%	42.1%	37.6%	46.4%	43.9%	21.2%
Internet	n.a.	n.d.	n.d.	4.1%	10.3%	12.2%	9.4%	9.4%	13.5%
Natural gases system	n.a.	n.d.	n.d.	n.d.	1.5%	0%	0%	0%	0.5%
Central heating	n.a.	n.d.	1.6%	n.d.	1.5%	0.4%	3.0%	2.5%	0.4%

¹⁰ Data are taken by the author from Tomova, I. 2005 “Demographic processes in large ethnoconfessional communities in Bulgaria” found in: “Demographic evolution of Republic of Bulgaria” (collection), pg. 160

¹¹ Data are quoted from “Avoiding de Dependency Trap” UNDP, 2002

¹² Data are from the “Multi-objective Research on the households in Bulgaria”, BBSS, World Bank, OSI-Sofia, OSI-Sofia archive

¹³ Data are from the “Research on Roma Health Condition in Bulgaria”, Amalipe Center for Interethnic Dialogue and Tolerance, OSI-Sofia – OSI-Sofia archive

¹⁴ Data are from the “Crisis Monitoring Survey”, 1st volume, OSI-Sofia, World Bank – OSI-Sofia archive

¹⁵ Data are from the research “Marriage and Family”, Amalipe Center for Interethnic Dialogue and Tolerance, OSI-Sofia – OSI-Sofia archive

¹⁶ Data are from the “Crisis Monitoring Survey”, 2nd volume, OSI-Sofia, World Bank – OSI-Sofia archive

¹⁷ Data are from the “Crisis Monitoring Survey”, 3rd volume, OSI-Sofia, World Bank – OSI-Sofia archive

On the other hand however, it has to be highlighted that a certain influence of the specificity of the field methodology and respondents selections is possible within the present research.

In sociology and social sciences, the ethnic affiliation issue – especially in relation to stigmatized minority' social groups (like Roma in Bulgaria), is considered as a sensitive matter which must be presented fully, at the end of each questionnaire in order not to influence the data accuracy. In the survey “*Data transfer and exchange of good practices regarding the inclusion of Roma population between Romania, Bulgaria, Spain and Italy*” a preliminary procedure of selection was conducted as well as *screening* of segregated neighborhoods with predominant Roma population. Within this procedure, in the first stage of selection, the neighborhoods inhabited by a relatively low percentage of Roma in comparison to the non-Roma population, is eliminated as their identification and location would impede the field work. The second stage includes in questionnaire a starting question regarding the ethnic identification of the researched respondents' as “Roma”.

Practical experience of the February 2011 census has shown the existence of fear and lack of willingness among the population to declare its identity¹⁸. Probably the application of this model, has led to drop out of neighborhoods and persons who are ashamed or afraid to disclose their minority origin and, therefore declared other preferred identify This phenomenon of preliminary selection is avoided by other quoted surveys¹⁹ and hence certainly led to a difference between data. As such, the data of this survey are representative for self-identified Roma, living in detached neighborhoods with predominant Roma inhabitants. These methodological differences can also explain the differences regarding the movable property owned by the households (Table 16). However, it should be emphasized that the process of ensuring Roma housing infrastructure has gradually improved after 2001. Despite the methodological covenant of preliminary elimination of the larger class of wealthier Roma – unquestionably Roma households are better equipped with appliances by comparison with the most proper reference survey conducted in July 2007²⁰.

¹⁸ According to NSI data, about 10% of the censed persons refused to state their identity. See: Pamporov A. (2011): Déjà vu – Minorities to extinction, Objective no 190 (July 2011), URL: <http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/aleksei-pamporov/2011-07/deja-vu-izchezvashite-malcinstva/>

¹⁹ UNDP applies exactly the double identity model – the self-identification and the identification by the interviewer.

²⁰ The execution period for this survey is as closest as possible and the sample is set up based on the self-identification principle as revealed in the census from 2001. The difference results from the fact that in May 2012 migrating families living out law (being the poorest ones) have also been included while, according to the 2007 methodology, such families can not be included in the sample.

Table 16: Living conditions provision in Roma households

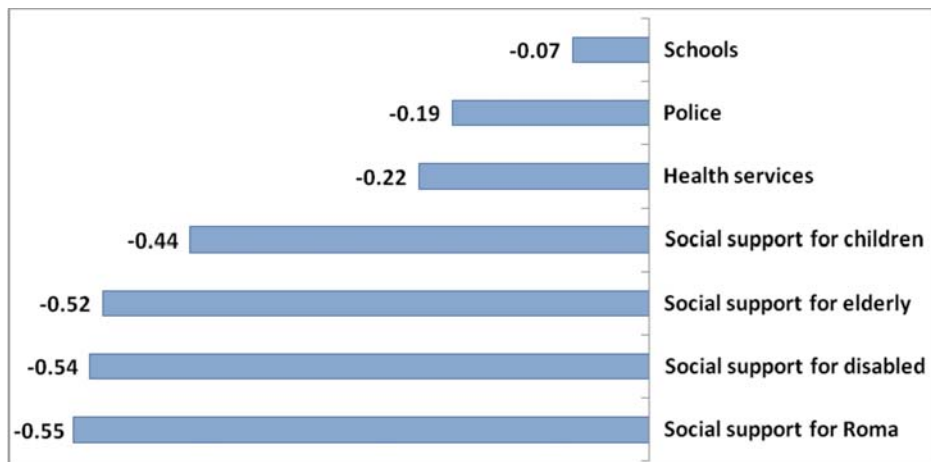
	March 2001	November 2001	July 2007	October 2007	February 2010	June 2010	October 2010	February 2011	May 2011
TV set	49.1%	76%	92.6%	88.6%	95%	98.9%	95.3%	95.1%	92.5%
Mobile phone	1.7%	4.6%	45.7%	55.5%	69.3%	80.5%	68.3%	68.9%	70.8%
Refrigerator	35.4%	48.2%	61.5%	n.d.	76.6%	69.5%	74.9%	73%	64%
Electric or gases oven	38.6%	71.5%	50.2%	74%	72.8%	55%	74%	75.8%	59.3%
Washing machine	4.9%	25.5%	39.1%	34.7%	60.9%	60.3%	54.9%	58.2%	50.2%
Satellite dish	13%	12.5%	22.8%	23.8%	37.9%	57.4%	43%	39.3%	32.8%
Video, DVD	6.9%	n.d.	15.3%	n.d.	23.8%	44.0%	21.7%	23%	23.5%
Car, minibus, jeep	n.a.	11.5%	10%	21.5%	16.5%	27.0%	15.7%	14.3%	20.9%
Microwave oven	0.9%	n.d.	7.3%	n.d.	13%	n.d.	20.4%	19.7%	20.7%
Deep-freezer	4.6%	n.d.	8.4%	n.d.	14.6%	24.1%	14.9%	14.3%	19%
PC	0.1%	n.d.	1.5%	7%	8.8%	17.7%	8.9%	10.7%	16.8%
Dish washer	0.2%	n.d.	0.1%	n.d.	0.8%	n.d.	1.3%	2.5%	1.1%

Besides the infrastructure and appliances the level of living conditions of Roma households, this survey is a significant step forward in comparison with previous researches by making available the data regarding social services from segregated neighborhoods. This subject was approached by a series of questions related to the quality assessment of various services available in settlements, using a 4-levels scale from “very high” to “very poor”. For the purposes of analysis, the scale is harmonized with (1) to (-1) scale in the notes section, where (1) is the highest positive score and (-1) is the lowest. Respondents have negatively assessed all institutions²¹. Despite this, the result of the assessment of the education system is significantly higher than the others, however close to the neutral value (i.e. 0). The lowest scores are given to the various types of social care services. It must be underlined that, for instance, unlike Spain, in Bulgaria there are no “social services dedicated to Roma” made available by the state or municipality administrations, such initiatives pertaining entirely to the third sector²².

²¹ Characteristic trend for the assessment of all the institutions in Bulgaria within the researches at national level.

²² By instance, “Social care for drugs addicted Roma in Sofia” Project of the “Initiative for Health” Foundation.

Graph 10: Average assessment of the quality of social services available in the settlements where the relevant neighborhoods are located

On the other hand, the social benefits granted by the state represent an important and primary source of income for a significant percentage of Roma households. The survey shows that, in the last 12 months, 13.3% of Roma households from segregated neighborhoods received heating subsidy during winter and 9.6% have received social allowances for poor families. For half of the poor families, these allowances represent the main source of income (Table 17). Despite the negative assessment of social services for disabled persons, invalidity pensions are the fourth most important income source (right after wages and old-age pensions) and, in fact, the first income source among all social benefits. The survey disproves the stereotype existing in the public perception, according to which Roma are living on maternity allowances. The cumulative share of households, where monthly benefits or monthly allowances for child of less than 1 year old are the main income source is of 4.3%. At the same time, it is important to highlight the fact that in 6% of Roma households, the main income source is composed of children allowances (of 35 BGN!), while other 3.7% rely on remittances.

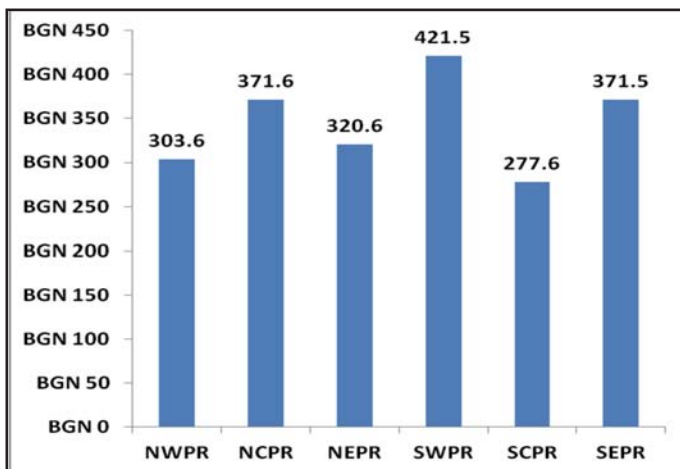
Table 17: Main source of income for Roma households

Allowances or wages	32.3%
Income from occasional work	18.2%
Old-age pension /retirement pension	10.6%
Invalidity or illness pension	9.1%
Children allowances – <i>for children less than 18 years old, if they are in school</i>	6.0%
Monthly social welfare for poor families	4.5%
Money transfer from persons working abroad	3.7%
Profit from own business	3.1%
Monthly allowance for pregnancy, birth, newborn care	2.8%
Unemployment allowance	2.5%
Monthly social welfare for newborn care	1.5%
Social pension	0.6%
Other social benefits	1.5%
Other types of pension	1.4%
Other types of income	2.3%

The average monthly net income of Roma households, registered during the survey period, is of 41 BGN, while the monthly average income of a household is of 275 BGN. The differences between the median income (354.1 BGN) and the average income (300 BGN) in the city are not considerable – Roma households from urban neighborhoods have almost identical incomes. The difference between the average (210 BGN) and the median income (305.8 BGN) in villages is still very high and an indication of strong social stratification – a large number of households with low income and a few households with significantly higher income. The regional differences of households' income are, also, significant (Graph 11). The highest incomes are seen in the south-west planning regions²³ and those significantly lower, in the south-central regions of Bulgaria. Due to low employment rates and to the major significance of social benefits and money transfers from abroad, the survey shows that, in regional perspective, apparently there is no direct correlation between regional employment coefficients and the average monthly net income levels (Graph 12, case Å). This is explained by the fact that the ratio between employment coefficient and monthly average net income in the south-central planning region differs from the ratio in other regions of the country.

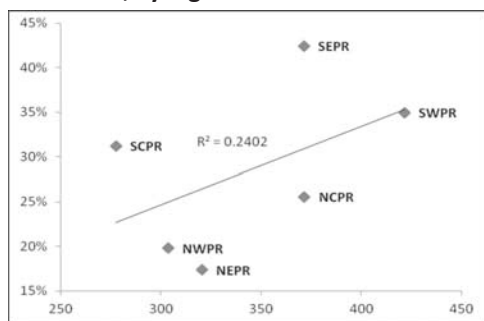
²³ This is a trend on national level because of the level significantly higher of the incomes in Sofia city region.

Graph 11: average Monthly net income in Roma households, depending on the planning regions

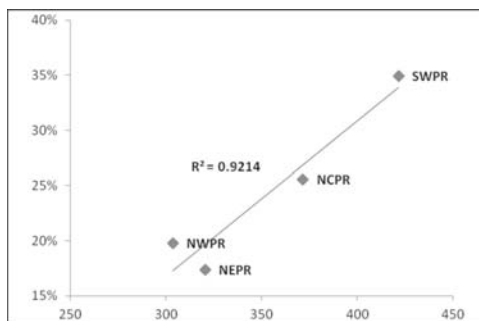

NWPR	North-West Planning Region
NCPR	North-Central Planning Region
NEPR	North-East Planning Region
SWPR	South-West Planning Region
SCPR	South-Central Planning Region
SEPR	South-East Planning Region

Graph 12: Correlation between average monthly net income/household and employment coefficient, by regions

Case A

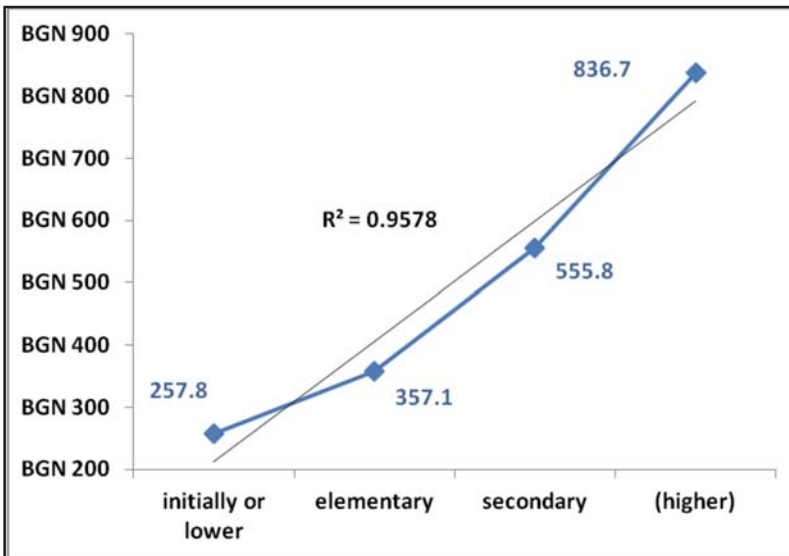
Case B

NWPR	North-West Planning Region
NCPR	North-Central Planning Region
NEPR	North-East Planning Region
SWPR	South-West Planning Region
SCPR	South-Central Planning Region
SEPR	South-East Planning Region

When the influence of these two regions is overseen (Graph 12, case B), in fact a very strong directly proportional correlation is observed, because the higher the employment level is, the higher the incomes are. There is also a clear linear correlation when comparing these two regions. Considered in this manner the analysis shows the fact that there is no linear correlation between the employment level and the income level, but in the south-central planning region and in the south-east planning region, the percentage of employed Roma is significantly higher than in the other regions, however their labor is significantly less paid – probably due to the seasonal nature of their employment (temporary jobs).

In regard with the housing conditions, the most essential factor influencing a family income is the level of education (Graph 13). Data are showing a very strong linear correlation emphasizing the higher the education level is, the higher the monthly net income of a family. Moreover, previous surveys regarding birth rate and demographic structure of Roma households reveal that the lower the education level is the higher the birth rate, respectively, the household members' number²⁴. Thus, the risk of high individual poverty in the households with low level education members is significantly higher.

Graph 13: Correlation between education level, average floorage of the house and average number of rooms in the house

Note: due to the low volume of the sample, the data in brackets are not accurate enough.

²⁴ According to the data of the “Preventing of the early age marriages” research – Amalipe Center for Interethnic Dialogue and Tolerance, V. Tarnovo, 2011

The households' composition and the income level are defining the poverty threshold²⁵. If we use NSI and Eurostat²⁶ methodology for defining the poverty threshold, data of the present survey are showing that this limit is of 75 BGN per each member of a household, and the poverty coefficient²⁷ is 23.3%. The data of the two national surveys conducted by OSI-Sofia, carried out during the same period, reveal the fact that the poverty threshold for June 2011 is 200 BGN and for July 2011 is 210 BGN. In the case of the income levels registered in this survey and if accepted the hypothesis that these levels remain unchanged for the next two months, the poverty coefficient of Roma households living in segregated residential areas is 75.3% in June 2011, respectively 79.2% in July 2011. If these data are compared with those of 2001 (75.6%)²⁸, it signifies that in the last ten years, Roma from segregated neighborhoods in Bulgaria have not succeeded in escaping the poverty trap, their employment rate and living conditions are still at socially unacceptable levels. An extremely high concentration of poverty is observed, which is the main factor for concentration of the population within the categories characterized by lower levels of education.

²⁵ We express our gratitude to Petya Brajnova for the support granted to the statistic processing of the data.

²⁶ 60% of the average of incomes per household member on the converted scale

²⁷ The relative weight of persons living under the poverty threshold in %

²⁸ Data are quoted from Ringold D. (2002) – Poverty and Roma in Central and Eastern Europe: A view of the World Bank - Roma rights, No 1 (2002) "Extreme Poverty@

4. Health status

The general public and different ethnic groups' health condition assessment can be obtained objectively, based on data from doctors and in subjectively, based on data from the citizens. This survey includes an analysis of the health status of Bulgarian citizens of Roma ethnicity based on their personal health assessment. The questions addressed to Roma persons are to self-assess their health condition. It gives the possibility of revealing the correlation, if existent, between the health condition and the social situation, employment rate, income levels and living conditions.

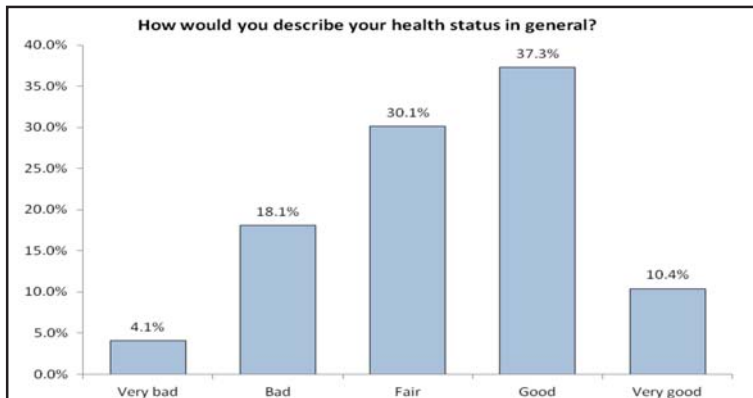
The largest percentage of Roma community representatives declared that they are in a good health condition. Among the factors which strongly influence the level of health conditions are: age, type of residential locality (city, village), incomes, as well as, to a certain extent, the education level and the job occupied according to the relevant education level. Geographical location (planning region) also influences to some degree. There are no significant differences with regard to this matter, in terms of gender and living conditions of respondents.

4. 1 Health status self-assessment

4.1.1 Health condition self-assessment for the whole sample of the research

According to the data illustrated by Graph 14, less than a quarter (22.2%) of all respondents assess their health condition as being *poor and very poor*, while almost half of the respondents (47.7%) assess it as *very good and good*.

Graph 14: Roma Community Health Condition Self-assessment

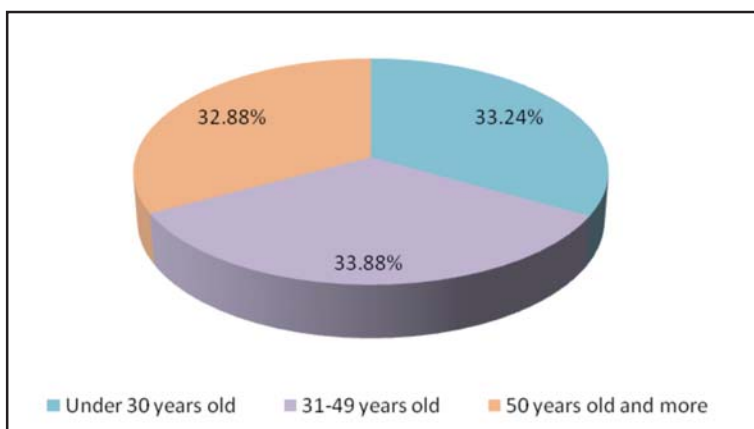
Compared with the survey of the Open Society Institute – Sofia conducted in October 2007, the above mentioned categories do not mark any significant difference and the percentage is approximately the same. The difference between OSI-Sofia research findings of 2007 and the present survey data related to the two last categories is no more than 2%.

In the present survey, the answers of over three quarters (77.8%) of respondents belong in the combined category of “*very good, good and average health*”, which means that these persons are assessing their health condition rather positively. By comparison with 2007, an increase by about 5% is noted of the number of respondents who declared they are in a relatively good health condition (72.8% in 2007), according to OSI-Sofia data. Three quarters (74.1%) of interviewed persons declare that their health condition is *poor and very poor, and* suffer from a certain chronic disease or disability. However, almost half of persons with chronic disease and disabled persons have noticed that the medical personnel (55.9%) and the social workers (41.4%) treat them in a discriminatory manner.

4.1.2 Self - assessment of health by age

An objective relation between individuals’ health and age exist. The ratio of respondents, distributed in three categories according to their age, is illustrated by Graph 15. According the diagram, the ratio is approximately equal in the categories formally named: young persons (under 30 years old), middle aged persons (31-49 years old) and elderly persons (over 50 years old).

Graph 15: Distribution of respondents by age categories

According to the data in Table 1, evidently and expectantly the lowest health condition self-assessment is given by the persons over 50 years old.

Table 18: Respondents' health self-assessment per age categories

Age categories	Health condition		
	Poor and very poor	Average	Good and very good
Young persons	4.7%	23.7%	71.6%
Middle aged persons	13.8%	33.5%	52.7%
Elderly persons	48.3%	33.1%	18.6%

4.1.3 Health condition self-assessment by gender

There are no major differences in the health self-assessment of men and women, the assessment differentiate of the three interviewed categories varies from 1.5% to 6%.

Table 19: Respondents' health self-assessment by gender

Gender	Health condition		
	Poor and very poor	Average	Good and very good
Men	23.1%	26.7%	50.2%
Women	21.6%	32.6%	45.8%

4.1.4 Respondents' health self-assessment according to the type of residential area

The data of this survey show the fact that interviewed persons living in villages are perceived as significantly healthier by comparison with the persons living in cities. With regard to the category of *good and very good* health condition, this difference is of 12.6% (Table 20).

Table 20: Responds' health self-assessment by type of residential area

Type of residential area	Health condition		
	Poor and very poor	Average	Good and very good
City	24.1%	31.6%	44.3%
Village	16.9%	26.1%	56.9%

4.1.5 Respondents' health self-assessment according to the planning regions

The results review according to the researched regions indicate that excellent health condition is declared by Roma from south-central region (57.3%), by 17% higher than the percentage of south-east region Roma declaring the same, meaning a higher share for the same health category. The most poor health condition is declared by respondents from south-west region, followed by those from north-west region.

Table 21: Respondents' health self-assessment by planning regions

	Planning region					
Health condition	NORTH-EAST PLANNING REGION	NORTH-CENTRAL PLANNING REGION	NORTH-EAST PLANNING REGION	SOUTH-EAST PLANNING REGION	SOUTH-CENTRAL PLANNING REGION	SOUTH-EAST PLANNING REGION
Poor	24.1%	20.2%	21.6%	27.4%	18.6%	21.4%
Average	31.6%	33.3%	26.7%	26.3%	24.1%	38.7%
Good	44.4%	46.5%	51.7%	46.3%	57.3%	39.9%

4.1.6 Respondents' health self-assessment by education level

Data regarding health self-assessment of Roma grouped according to their education level show that more educated persons defined themselves as healthier than the less educated - Table 22. More than half of secondary education Roma graduates declared they are in a good health condition. It must be noted that, taking into account the small number of persons with higher education and post high-school education included in the sample, namely 6, the relations between health condition and education are presented only for the groups of persons with primary education (or a lower education level), elementary school education and secondary education.

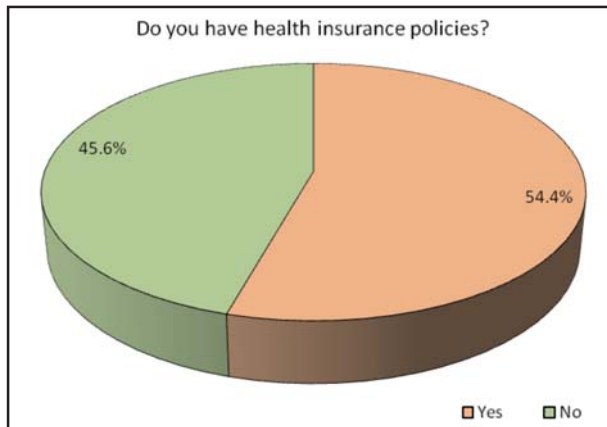
Table 22: Respondents' health condition self-assessment by education level

	Health condition		
Education level	Poor and very poor	Average	Good and very good
Primary education or lower education level	25.9%	26.9%	47.2%
Elementary school level	20.7%	34.0%	45.3%
Secondary cycle level	14.2%	28.3%	57.5%

4.2 Health insurance and access to medical services

According to the previous survey of OSI - Sofia from 2007, over one third (37.3%) of Roma population in Bulgaria does not have health insurance. According to present survey, almost half (45.5%) of the Roma do not have health insurance. Thus, a decrease by about 8% of the number of Roma persons with health insurance is observed.

Graph 16: Respondents distribution depending on their health insurance

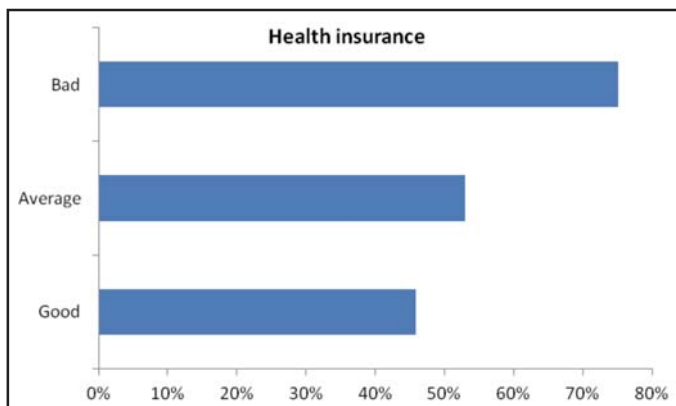

To the question „Do you benefit of free access to medical services”, 54% of interviewed persons have answered negatively. Persons paying health insurances should have free access to medical services, but 15.2 % say that their access to these services is not free.

4.2.1 Respondents with health insurance according to their health self-assessment

The data in Graph 17 show that categories of Roma who assessed their health condition as poor and very poor is the highest percentage of respondents with health insurance. Conversely more than half of those who feel healthy do not have health insurance. This relation (good health condition – lower health insurance possession level) is also seen with regard to the planning regions. In the above mentioned south-central region, where the percentage of Roma who assessed their health condition as good is the highest, the number of persons with health insurance is the smallest (44.7%). In addition, in the south-east region, where the percentage of Roma who declared they are in a poor and very poor health condition is the highest, the number of persons with health insurance is the biggest (63.4%).

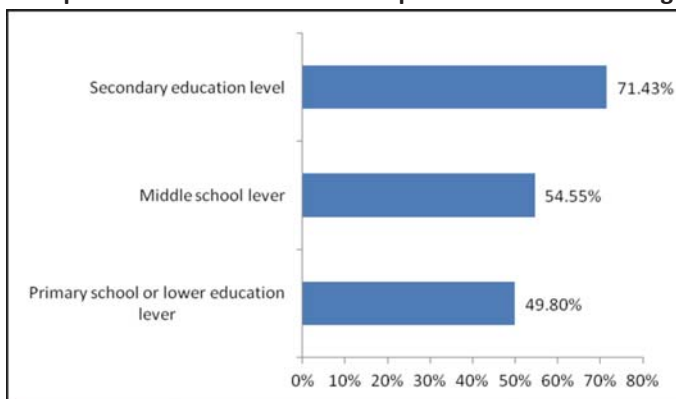
Graph 17: Share of persons with health insurance, per type of health self-assessment

4.2.2 Health insured persons by gender, type of residential area and education level

In terms of gender, type of residential area or religion, there is no significant difference between the percentages of persons with health insurance. But in terms of education level, a clear, figurative trend exists – the percentage of persons with health insurance is increasing as the level of education is higher (Graph 18).

Graph 18: Share of persons with health insurance per education level categories

With regard to secondary education respondents, the share of persons with health insurance is by about 20% higher than the percentage of persons who completed elementary school cycle. Persons with higher education easily find job and, thus, the probability of benefiting of health insurance is higher. Most likely this is the reason for the observed dependence. This hypothesis is confirmed by

the data in Table 6, according to it about 50% of secondary education graduates have a permanent employment and, thus, presumably they also have health insurance. The antipode are Roma who completed or have not completed primary education during the survey, only about 12% of these persons have a permanent job.

Table 23: Correlation between education level and employment rate

		Education		
		Primary education or lower level	Elementary school	Secondary education
Have you worked in the last two years?	Yes, on a permanent job	12.4%	22.6%	49.2%
	Yes, periodically, for long periods of time	3.4%	7.8%	9.2%
	Yes, periodically, for short periods of time	22.3%	21.6%	18.3%
	No	61.8%	48.0%	23.3%

4.3 Correlation between chronic diseases and working capacity

Less than a quarter of the respondents (22.8%) declared that they suffer from a chronic disease or disability. Of these, about 42.4% believe that this situation does not impede their activity. But, more than half of the chronically ill persons or disabled persons (53.6%) present total working incapacity.

A significant statistical difference between men and women suffering from chronic diseases or disabled does not exist.

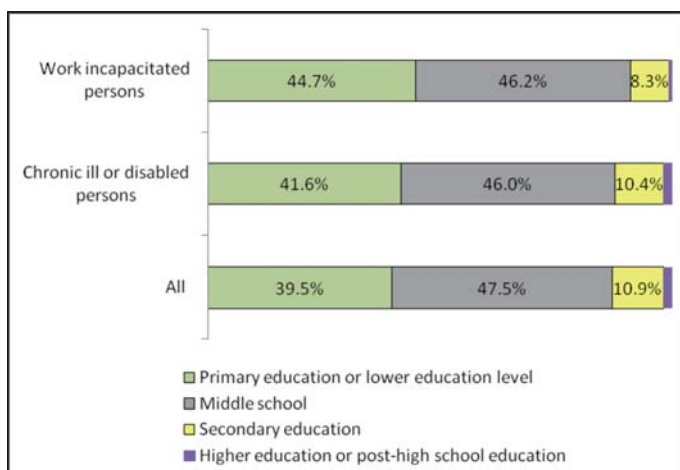
As presented above, there are differences between village and city in terms of “general health status” factor. But the percentage of respondents declared suffering from a chronic disease or disability is equal (about 23% for both types of residential areas). It is interesting that more than half (58.6%) of chronically ill or disabled persons from the city consider themselves as totally incapacitated, as opposed to about 40% in the village, generating a city-village difference of about 18%.

As expected, with regard to the groups of active working capacity, a significantly lower level of illness hindering the labor activity (about 33%), by comparison with that in the group of elderly persons (63.8%).

It is interesting to analyze the data of the survey regarding the education level. The percentage of Roma community representatives with secondary, elementary and primary education, declaring chronic disease or a certain degree of disability,

is approximately equal. **Significant differences in the case of persons suffering from this type of disease declaring they are unable to work as a result of their health condition is not observed** (Graph 19). Thus, there is no correlation between the level of education and the number of chronically ill persons, disabled persons or work incapacitated persons.

Graph 19: Share of work-incapacitated chronically ill or disabled persons, by education level categories

4.4 Correlations between health status and living conditions

Presumably the poor living conditions and the lack of basic hygiene conditions are followed by deteriorating health status. Major indication of poor living and hygiene related conditions can be considered the lack of running water (water conduit system), electric power, indoor toilet and bathroom. The survey data does not highlight a specific relation between health status, as assessed by the respondents, and the factors mentioned in Table 7. In some cases, the correlation is even conversely – water conduit system is available to almost 72% of Roma declaring their health status is poor, while 63.5% of those in good health suffer because of the lack of water conduit system. A similar reverse dependency can also be observed with regard to sewerage system – one fifth of poor health status respondents do not have sewerage system and a fourth of those in good health have such sewerage system (Table 24). There is no statistical differentiation between the categories of persons in various health conditions, who have electric power, indoor and outdoor toilet. A difference of 5.8% (Table 24) is noted only in the case of persons with access to a bathroom.

Table 24: Correlation between health status and living conditions

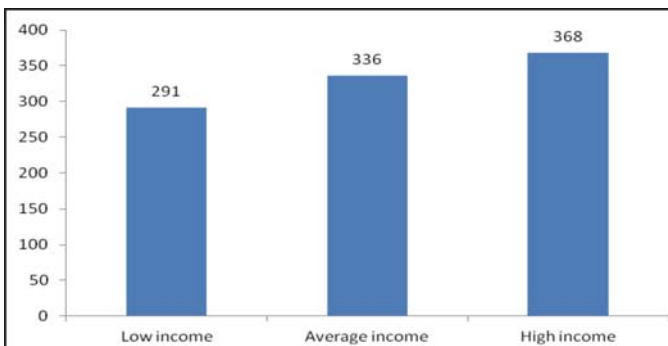
Do you have ...?	Health condition		
	poor	Average	Good
Water conduit system	71.8%	76.4%	63.5%
Electric power	91.7%	92.6%	95.7%
Indoor toilet with running water	19.9%	21.5%	22.4%
Outdoor toilet	80.1%	78.8%	80.2%
Bathroom	35.7%	41.4%	42.5%

Table 25: Correlation between health status and existence of sewerage system

Do you have sewerage installation?	Health condition		
	poor	Average	Good
Yes, connected to the public sewerage system	51.4%	46.3%	42.7%
Yes, connected to a septic tank	29.2%	33.5%	32.4%
No	19.3%	20.1%	24.9%

The survey illustrates that the monthly net income of respondents is of 341 BGN. Graph 20 explains the total average income in the last month for the three categories, in regard to the health condition. It is clearly highlighted the dependency – higher income – better health condition, and vice-versa.

Graph 20: Average income (BGN) in the last month, according health condition self-assessment categories

5. Anti-discrimination policies and discriminatory practices against Roma

5.1 Definition of discrimination and legal regulations

The definition of discrimination relates to “acts which deprives the members of a certain group, of certain resources and benefits which could be obtained by other persons”²⁹. To this end, discrimination is different from the prejudices of a certain group, **the discrimination being related to actions, behavior**, while prejudices are expression of a negative behavior and attitudes.

The legal regulations affect the guarantee of equal rights and participation presuming lack of a discriminatory behavior and, respectively, the sanction of the discriminatory practices. The British sociologist, Anthony Giddens, accepts the fact that there are prejudices directed towards certain individuals but discriminating actions must not be undertaken against these individuals, and conversely – a person, group can be discriminated against but without expression of prejudices. This distinction of actions and attitudes is problematic even if the first option is admissible – prejudices without discrimination –since the law prohibits discriminatory practices; the discriminating action without prejudice is almost impossible. Legal regulations could control and assent the discriminating practices, but the major problem is overcoming discriminatory prejudices which, frequently induce concealed, un-demonstrated discriminatory practices. This issue is standing absolutely for Roma because surveys indicate a wide spread negative attitudes against them. . The process of drafting adequate policies aimed at changing prejudices is most difficult since this change presumes, to a high extent, Roma social integration.

The text begins by presentation of the legislative regulation regarding discrimination, than will present Roma self-awareness of discriminatory attitude based on the results of the sociological research and will conclude with recommendations.

5.1.1 Legal anti-discrimination regulations

5.1.1.1 International legal anti-discrimination framework

The legal anti-discrimination regulations includes two main components – on one hand, the guarantee of rights for all citizens and groups – equality before the law, possibility to participate in all aspects of public life; on the other hand, the existence of sanctions in case of non-compliance with these key requirements.

²⁹ Anthony Giddens, *Sociology*, Sofia: Window 2003, pg. 590

The Conclusion of the EU Council of 24 May 2011 on the EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020 starts with the following definitive preamble, which clearly presents EU targeted policy of guaranteeing rights to all its citizens and anti-discrimination regulations:

1. „The European Union is founded on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities as it follows from Article 21 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union;

2. ...combating social exclusion, discrimination and inequality is an explicit commitment of the European Union as set out, among others, in Article 3 of the Treaty on European Union, as well as in Articles 9 and 10 of the Treaty on the Functioning of the European Union;

3. Article 19 of the Treaty on the Functioning of the European Union specifically empowers the Council to take appropriate action to combat discrimination based on gender, racial or ethnic origin, religion or belief, physical or mental disability, age or sexual orientation; the Council has exercised these powers when adopting Directive 2000/43/EC implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin;”

The Preamble also includes all key documents setting out the European framework of the European anti-discrimination legislation, on which the relevant Bulgarian legislation is also based.

At the same time, EC Communiqué of 5 April 2011, titled „*An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020*”³⁰, explicitly mentions that “Firstly, Member States must guarantee that Roma are not subjected to discrimination and that their treatment is equal to the treatment of other EU citizens – with equal access to all fundamental rights established by the Charter of Fundamental Rights of the European Union.”

5.1.1.2 Legal Framework in Republic of Bulgaria

As democratic, constitutional state, the Republic of Bulgaria, according to its Constitution, guarantees the rights of all its citizens. However, in order to comply with this general legal framework, various laws incorporate anti-discrimination provisions (for instance, the Law on Tourism), and, as of 1 January 2001, Bulgaria

³⁰ The Commission Communiqué to the European Parliament, Council, European Social and Economic Committee and Committee of the Regions – “*EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020*” (Report 8727/11).

adopted the **Law on Protection against Discrimination (LPD)**, described by experts as one of the finest laws in EU. The Law must ensure “equality before the law, equality of treatment and opportunities to participate in the public life and effective protection against discrimination”³¹. The meaning of the concept of „discrimination” included in the Law must be inferred, but the situations prohibiting discriminating actions are described in detail and two types of discrimination are determined – direct and indirect discrimination:

„Art. 4. (1) Any direct or indirect discrimination on the grounds of gender, race, nationality, ethnic origin, human genome, citizenship, origin, religion or belief, education, opinions, political belonging, personal or public status, disability, age, sexual orientation, marital status, property status or on any other grounds, established by law or by international treaties to which the Republic of Bulgaria is a party, is forbidden.

(2) Direct discrimination shall be any less favorable treatment of a person on the grounds referred to in paragraph 1, than other person is, has been or would be treated under comparable circumstances.

(3) Indirect discrimination shall be to put a person, on the grounds referred to in paragraph 1, in a less favorable position by comparison with other persons by means of an apparently neutral provision, criterion or practice, unless the said provision, criterion or practice is objectively supported in view of achieving a lawful objective and the means for achieving this objective are appropriate and necessary.”³²

To a legally unenlightened person, the texts of the Law are not very transparent and, for this reason, an anonymous author has tried to explain more clearly and exemplified what is the meaning of these provisions for Roma.

“Discrimination stands for a features-based distinction between individuals, by which some of them are put in unfavorable situations compared to the others regardless of their personal qualities ... Direct discrimination occurs when a person is treated less favorable than another person is in a comparable situation, based on one of the above mentioned reasons. For instance: An employer has a vacant position and explicitly specifies that he does not accept Roma for the position”. The following is an example of indirect discrimination: “In this case, either the discriminator conceals his intention to discriminate by a neutral disposition or practice, or he unconsciously puts a person in an unfavorable position in comparison with another person, thus discriminating the person in question

³¹ <http://lex.bg/laws/ldoc/2135472223>

³² <http://lex.bg/laws/ldoc/2135472223>

regardless of his intention”. Example: the owner of a venue attempts to avoid hiring Roma, by requesting the applicants to present a high education degree for the position of a waiter... Taking into account that Roma graduated university are few, this is a hidden discrimination”³³. The given extensive quotations are evident that, although **the discriminatory practice is visible, it is difficult to “be decipher “ through legal regulations, and for this reason it is necessary not only to promote legal provisions but to illustrate it through examples, as the above mentioned author has done.** The Law adheres is monitored by the **Commission for protection against discrimination (CPD)**, started its activity as of 2005, currently with 18 regional offices. The published detailed reports, by the Commission with regard to its activity for the last years and especially the Report for 2010, presents³⁴ that in 2010 the Commission examined 838 petitions and reports and 268 files. If the activity of specialized legal committee is shadowed, the following can be presented:

Year	Total number of cases	Cases for lawsuits related to ethnic affiliation
2006	183	46
2007	215	57
2008	278	23
2009	299	18
2010	268	22

If the relative share of cases related to ethnic affiliation is compared, in 2006 it represented 25% of the total number of cases, while in 2010 these were only 8%. The consistent conclusion would be that discrimination on ethnic ground has decreased. However, it is not clear if this is true, or, this relatively low number of cases indicates that the Law on protection against discrimination is unknown to the public and individuals are not aware where to go and how to claim the protection of their rights. In any case, it is **required a wider promotion of Commission’s activity for protection against discrimination, as well as of the Law, within the ambiguity of the concept of promotion – among more individuals and by using common language.** CPD also has suggestions for improving the regulatory framework, which should be reviewed if it should be considerate.

Measures for overcoming discrimination against Roma are envisaged also in the **National Roma Integration Strategy of the Republic of Bulgaria (2012-2020)**, approved by the Council of Ministers on 21.12.2011, as well as in the **Action Plan**

³³ Examples are taken from the website www.erionet.org – anti-discrimination LEG BG. pdf

³⁴ <http://www.kzd-nondiscrimination.com>

adopted for the implementation of the National Strategy, in two periods: 2012-2014, finalized with the implementation of the National Action Plan for “Decade of Roma Inclusion 2005 - 2015”, updated in 2011, respectively the **second period covering 2014 - 2020** which complies with the next programming period of EU and Operational Programmes for Bulgaria up to 2020. The current Action Plan are envisaged only activities, which will be implemented during the first period.

The National Roma Integration Strategy of Republic of Bulgaria (2012 - 2020), and its vision and strategic objective are following the principle of equality and the principle of non-discrimination as a priority, the Vision is explicitly referring to “ the integration of Roma and Bulgarian citizens in a vulnerable position, belonging to other ethnic groups, is an active two sided process of social inclusion, focused on overcoming the existing negative social- economic characteristics and achieving successive prosperity in the society.»

In the National Strategy, anti-discrimination actions are included as the fifth operational objective “Rule of Law and Non-Discrimination”, defined as follows: “Ensuring citizens’ rights, with focus on women and children, protection of public order, preventing and combating intolerance and hate speech”, with ten subgoals, however the first four are generally worded: “increasing the guarantees of effective rights protection for Bulgarian citizens in a vulnerable social position, belonging to various ethnic groups; efficient implementation of policies for Roma integration; overcoming cultural barriers in communication and any forms of discriminating attitudes; endorsing tolerant ethnic relations, by all means, including by sports”. Taking into account that this is a strategy, these objectives are actually strategical and the definition is adequate. It is expected that these objectives will be substantiated in tasks and activities of the Action Plan.

The Action Plan for the National Roma Integration Strategy of Republic of Bulgaria (2012-2020), includes 122 activities distributed by priorities, however only 7 are relevant to “Rule of Law and Non-Discrimination”. Besides these are few they are also very specific – especially training activities related of ethnic minorities rights, designed for certain groups of individuals: mainly, for police officers and for 70 persons in the security structures; for young Roma working in the public administration and for social workers. A more comprehensive activity is envisaged only in the area of confirmation of ethnic tolerant relations, activity directed towards more individuals: “Organization of the Project “I want to be”, to stimulate sympathy towards young Roma and involving renowned sportsmen in a mass-media campaign “. Training activities for small groups may be useful, however are not targeted at the core of the issue, namely challenging discriminating attitudes and eliminating discriminatory practices. **A comprehensive public awareness campaign should be envisaged, based on common language, and directed towards both Bulgarian and Roma citizens, explaining the meaning of**

discrimination and the way a person can react in case of discrimination. Permanent monitoring of key media on hate speech has to be included, as well as regular research on discriminatory attitude and identification of factors, diminishing it.

To a certain extent, this problem is referred by the five activities, CPD's mandate in priority 5, and which, at the same time, are detailed, with greater focus on discrimination, however in order to enable monitoring results, it has to be endorsed in the Action Plan. It is unacceptable that the purpose of "increasing the guarantees for effective rights protection of Bulgarian citizens, vulnerable in the society and belonging to various ethnic groups" is limited to "Improving the efficiency of police officers' activities within multi-ethnic environment, according to the standards of human rights", which is the first objective of the Action Plan. It is unacceptable for two reasons: firstly, it gives the impression that Roma main problem and characteristic is to criminality, as all efforts must be concentrated in this direction and, secondly, it suggests that police officers are currently violating the standards of human rights by acting in a multi-ethnic environment.

To a certain extent, the deficits of this fifth part of the Plan are compensated by the developed in details Communication Plan and included in the same document, whose main purpose is to "change of the negative attitudes of Bulgarian society towards Roma community, by ensuring a higher visibility and transparency of activities related to integration policies' implementation ... and promotion of good practices and examples in the field of Roma integration". The objectives and the messages are very well defined. Extremely important is the message that Roma should be seen as a resource rather than a problem, as well as the message that "the State supports some Bulgarian citizens to the detriment of others", because one of the newest prejudice against Roma is that they are privileged group.

But the objectives of the Communication Plan also include one goal that is relevant for the fifth part, "Rule of Law and Non-Discrimination": "Overcoming existing practices, like early marriages, domestic violence, human trafficking, etc." and therefore concrete actions must be envisaged. However, in general, the fifth part "Rule of Law and Non-Discrimination" of the Action Plan must be significantly improved.

Both in the National Strategy and in the Action Plan, in various sections, especially in the "Education" and "Culture and -media" sections, is underlined the significance of inter-cultural dialogue and of the multi-cultural approach. It must be assessed if, within the current situation, it wouldn't be better to emphasize on the similarities rather than the differences, the universal rights rather than the cultural rights. People should get used to seeing Roma everywhere – in textbooks, posters, fashion catwalks, without this being something exotic but a standard rule.

5.2 Assessment of discriminatory practices

Any sociological research, including the present one, measures subjective assessments, including of activities, so when the question “Have you ever felt discriminated against in the last year?” is asked, discriminatory practices are taken into account, but we can not exclude either the discriminatory attitudes. Here are the answers to this question:

Table 26: Answers to the question: “Have you ever felt discriminated against in the last year?”

No	54.6%
Yes	45.1%
No answer	0.3%

To some extent the result is surprising, since more than half of the Roma do not feel discriminated against – the non-discriminated ones (wherever the terms of “non-discriminated” and “discriminated” are being used, the subjective non-discrimination/discrimination feeling is considered) being by 9 percent more than the discriminated persons. This is also surprising in terms of the results of a representative sociological survey, conducted again in 2011 under the Project “Equality – the path to progress” (VS/2010/0536) within the European Union “PROGRESS Programme”, implemented by the Ministry of Labor and Social Policy in partnership with CPD and the Open Society Institute - Sofia. There, 71% have answered that different people and groups do not have equal access to labor market; of course, here is considered not only the ethnic discrimination, the discriminating prejudices being mentioned by 39% of the respondents; but generally, the entire Bulgarian people feel more discriminated on the labor market than the Roma.

Only 17.3% from the unemployed people are indicating their ethnicity as a reason for not being able to find a job, which means that they feel discriminated against when searching for a job; in terms of significance, this answer comes second after the answer “I am not qualified enough”. Again, this low rate of answers stating that the respondents are feeling discriminated against because of their ethnicity is surprising, because the survey conducted by Alexei Pamporov on the stereotypes on Roma shows strong prejudices among the majority population – the main related epithets are “thieves”, “lazy”, “dirty” (Pamporov, 2008, p. 110). Also, there is no correlation dependence between the answers regarding the employment in the last two years and the feeling of discrimination. A possible reason for the non-high percentage of those who answered that they are discriminated is probably the formulation of the

question and perhaps, the foreign nature of the word “discrimination”. In this regard, it could be expected that the number of discriminated people may increase if discrimination situations are explained more concretely.

And this is what happens – the more concrete the questions are – the more the picture is changing. The answers to the next question are correcting, to some extent, the results of the previous question.

Table 27: Answers to the question: “In your opinion, now compared to 10 years ago, Roma are ...”

More discriminated	45.6%
Discriminated at the same level	24 %
Less discriminated	8.1%
Not at all discriminated	4.9%
I can not say	16.9%
Total – 1095	

Roma who do not feel discriminated at all are about 5%; and even if we add those who answered that discrimination has decreased, the ones that did not give an answer, still the percentage of those for whom we assume that discrimination is not a problem is 30% - a much lower share than the one of those who answered that they were not discriminated in the last year. An alarming fact is that about half of the interviewed persons feel that discrimination has increased during the last 10 years and actually the percentage of the persons who gave this answer is the same as the percentage of those who declared that they feel discriminated against. Probably the feeling of discrimination appears when comparing, in this case with previous times, and, if there is nothing to compare with, then you accept that the attitude towards you is as it is. Thus, we can say that **the problem of discrimination exists and it becomes more and more important for approximately half of the interviewed persons.**

Since the groups of non-discriminated and discriminated persons are large ones, especially in terms of the answers to the first question, it is extremely interesting to see what factors are influencing their assessment for discrimination.

Cross distributions are very interesting. It appears that there is a **strong regional dependence in regard to the attitude for discrimination.** Generally, Roma in Southern Bulgaria feel more discriminated than those in the Northern Bulgaria; **the most non-discriminated ones are those in the North-Central Planning Region**

– almost 80% of the respondents from this region are saying that they are not discriminated, followed by the north-east region where 69% of the respondents negatively answered to the discrimination question; **the most discriminated Roma are in the South-East Planning Region – 65% have answered with “yes” to the discrimination question.** However, by comparing these data with the data concerning the employment rates per regions, it appears that, in fact, **the most discriminated are the Roma with the highest employment rate - namely the Roma in the South-East Planning Region, i.e. discrimination increases as with the increase of the participation on the labor market. Roma living in villages feel less discriminated than those living in the cities** – 67% of Roma from the rural environment do not feel discriminated. This is probably due to the fact that more and more villages are becoming completely inhabited by Roma and, thus, there are no significant “encounters” with other ethnicities.

Gender is not a significant factor with regard to discrimination, men feel a bit more discriminated compared to women. Age shows an interesting curve – the most non-discriminated being young persons up to the age of 24 and the persons above the age of 55 – amounting to about 61%. Persons of active working age (between 25 and 54 years) are divided in two – half feels discriminated, the other half does not.

Education is a factor – the most non-discriminated are the persons with secondary education, as shown by 68% of these respondents, unlike the persons with a lower level of education who, again, are divided equally in terms of their answer to the discrimination question. **Religion seems to be a factor for the feeling of discrimination for people who belong to Protestantism and Islam – where Muslims feel much less discriminated(only 32.4% feel discriminated) compared to the protestants – 56% of them feel discriminated.** In the case of orthodox and atheists, the values are close to the average ones.

In which situations discrimination is felt at most and which groups are considered to be discriminatory? The answers exceed 100%, because the respondents gave more than one answer.

Table 28: Answers to the question: “In which situations discrimination is felt at most and which groups are considered to be discriminatory?”

Situation	Percentage / 488 respondents-basis/
By the medical personnel	42.3%
By the social services personnel	34.1%
During job interviews	32.3%
At the Employment Office	22%
By supervisors	20.8%
Other	12.7%
By colleagues	12.3%
At the labor market for temporary jobs	10.7%
By teachers	3.8%
By clients or suppliers	3.4%
By school or studentmates	2.2%

The strongest discrimination is being felt within the most important area for all – the public health. Even more, this conclusion is based on the actual use of medical services – almost 70% of respondents and/or their family members have used medical services in the last 6 months. **This type of discrimination affects the health status – the study revealed a correlation between self-assessment of the health status and the discrimination self-assessment** in the options with high accumulation of answers, where the assessments are of “average” and “good” health status. Roma who assess their health condition as “average” are 8% more than those who feel discriminated, while Roma who assess their health as “good” are by 9% more in the group of non-discriminated ones. If we add the answers regarding work and labor market, high level of discrimination is also noted; the providers of social services are mentioned in third place. Apparently **precisely the persons called upon assisting others – doctors, social workers, employees of employment offices are the transferors of discriminatory practices – this conclusion draws upon a special attention, analysis and address by the integration policies.**

Also, it must be noted the fact that, as whole the **school is not mentioned as a strong location for discrimination, considering that about 56% of respondents have indicated that their children attend educational institutions:** 40% to school and the others to kindergartens and nursery school. Only 3.8% point out the discriminatory practices by teachers.

Again, the cross distributions are indicating extremely high differences. Leading discrimination by medical personnel is registered only in the south-central planning region for 55.4% of the respondents; at second place is discrimination by the social workers but in a much lower percentage – 32.5%, followed by discrimination coming from colleagues – 30%! Obviously Roma in this region are employed but they feel discrimination much more strongly mainly because, in their opinion, they feel serious discrimination against them. With regard to the north-central planning region, characterized by the lowest feeling on discrimination, respondents share it felt strongest during job interviews, implying for lack of the problems with the medical services - the lowest number of complaints – but with the process of finding a job. The most severe is the problem of discrimination exercised by the social services personnel in the North-East planning region. In the south-west planning region there are not significant problems with the social workers, but the problems are again in the process of finding a job. The extreme diversity of assessments of different discriminatory practices in the planning regions, lead to a conclusion that a concrete analysis of the social inclusion situation by localities and providing concrete recommendations on municipal and regional level.

With regard to discriminatory practices in terms of the differentiation between city and village, the most exceptional difference relates to the discriminatory behavior of the medical personnel – in the city it is assessed by 20 percentage points higher than in the villages, namely by 46% of the respondents. The explanation could be a two sided: either because medical services do not exist in the villages and, thus, individuals can not feel discriminated or because the more anonymous medical care provided in the cities has a more discriminating nature. In the villages, 43% of the respondents consider discrimination during job interviews as predominant compared to 30% of the respondents with same answer in the city, probably because the labor market is more limited in the rural areas.

Once more, there are no major differences in terms of gender, except within one circumstance – women feel more discriminated by the social services personnel than men – 38% of women feel discriminated as opposed to 29% in case of men. This is probably due to the fact that women are in contact more often with the social services and that they receive more social allowances – maternity allowance and child care allowance, etc.

There are several configurations of discrimination in relation with the respondents' age. It is normal that high accumulations in relation to labor discrimination situations are with persons in active age – between 25 and 54 years old. The age group at the age over 55 years assesses as most discriminating the behavior of the medical personnel – 53%, followed by the group of young persons under the age of 24 – 47% and the group of persons aged between 45 and 54 years – 46.7%. As expected, the group of young persons aged under 24 years is also the only group with a high percentage of claims of discrimination by teachers – 11%.

Education is a differentiation factor – lesser complains about the discriminatory behavior of medical personnel is registered from persons with secondary level of education, in their case, however dominates the discrimination during job interviews – 41 percent, as well as discrimination from their colleagues – 33 percent – this being the highest percent of discrimination by colleagues! Conversely, in the case of persons with primary education or less, dominating are complaints related to medical personnel's and social workers' discrimination – an almost equal percentage – about 45%. The conclusion is that the feeling of discrimination depends a lot on the frequency of contacts with certain persons and on the frequency of certain situations – a stereotyped conclusion, but true as any banal conclusion.

Paradoxically, religion also is a factor, the most discriminated persons, within different situations, is those professing Islam, although in the general assessment of the discrimination feeling, the highest percentage of these persons has responded negatively. Protestants and Muslims suffer the most because of the discriminatory behavior of medical personnel – 53.5%, respectively 55% feel discriminated; the huge drawback for Orthodox persons, as well as for Muslims, is discrimination at job interviews – respectively 42% of Orthodox and 47% of Muslims.

Conclusions and recommendations:

In general, the data are not presenting any ground for concluding that the Roma community is completely segregated and that there is a mass lack of access to basic social services. The problems are residing more in the quality of provided services and in the discriminatory practices in the most important social sectors – medical services, social support and within the process of finding a job.

As the questions of discrimination are more concrete, the answers of discriminatory practices increase. This means that, probably, the word “discrimination” is not very well known in the Roma community. The present survey did not include a question regarding the level of knowledge of the Law on protection against discrimination, as well as CPD's competences and actions, but we can assume that individuals are not familiar with them and, if they heard about them, they cannot distinguish direct discrimination from the indirect one. Therefore, a public information campaign is required, presented in a simple language, targeted not only to Roma communities but also, to the entire society, in order to explain the basic principles of Law on Protection against Discrimination and CPD's competences.

The data are showing a great variety of different assessments for various discriminatory practices, depending on the planning regions as well as on residence (city or village), education level and age. It seems that the more Roma are participating in the labor market, the more they feel discriminated against, like in the case of South-East planning region

Data are showing high regional differences in terms of the overall feeling of discrimination and in terms of specific discriminatory practices. This indicates that the situation of social inclusion /exclusion and discrimination by localities must be analyzed and the regional profile of policies must be maintained, providing specific recommendations at municipal or regional level. Regional Roma integration strategies are extremely important.

The various profiles of discriminating practices – on regional level, city – village, religion, education, etc. involve and require regular surveys of the factors contributing to a better integration and exclusion. Monitoring the policies implemented – on national level, but most importantly – on regional or local level is mandatory in order to report regularly on their efficiency and efficiency of other integration policies. The same implies for media monitoring in terms of the use of “hate speech”.

This, as well as other sociological researches will be used especially for a more detailed development of the Communication Plan as well as of a Media Communication Strategy. A special attention should be given to the fact that Bulgarians assess Roma as a privileged minority and this point of view must be challenged, especially by examples like: Roma in Stolipinovo have begun to pay the electric power upon the change occurred in the organization of power supply, etc. In the implementation of the inter-cultural approach, a balance must be maintained, under this circumstance being more prudent to underline the fact that Roma are like all the other citizens of Bulgaria, and not to focus on their cultural diversity. People should get used to seeing Roma everywhere – in text books, posters, fashion catwalks, without this being something exotic but the standard rule.

A special attention must be given to the medical personnel and the social workers with regard to whom strong discriminating attitudes are being reported. The Action Plan must include also the training of medical personnel, not only the training of social workers. The training of medical personnel and social workers in the regions with the highest percentage of discriminatory practices must be initiated firstly.

For the present, respondents have not considered their educational situation as being dramatic, although 11% have left school at the age of 16,, considering the assertion, that teachers do not discriminate. This would be good if it was true, but the answers are given by parents who do not come into contact very often with the teachers. The main reason for not attending school, as indicated by the parents, is poverty, but many answers relate to the problems at school, probably the result of a previous poor preparation of children. Thus, during a future stage, we should focus on early education – in nursery schools, kindergartens and, why not, in community centers, which would support parents and equal inclusion in school.

6. LITTLE STORIES FOR BIG PEOPLE

6.1. RAYKO CHAPRAZOV

Rayko Chaprazov was born in Sliven. Until he was 5 years old he lived in a Roma neighborhood, then his family moved to a mixed neighborhood but his connection to the Roma neighborhood remained because his grandparents stayed there. His father is a journalist and his mother works in industry. He has two brothers – one of them is a cameraman, like Rayko, and the other one is a university professor in the USA.

Following a family tradition, he graduated from a textile professional school in Sliven. His wife is also of Roma origin and has a level of higher education. He has a daughter who is in second grade and a 3-year-old son.

After having done his military service, he spent some time in Sofia, changing jobs and doing photography in the meantime. He applied two times to the National Academy for Theater and Film Art. The first time he was not admitted and the second time he gave up himself. By accident, he ends up in the visual anthropology course of the famous cameraman Yassen Todorov. During the course he masters some advanced techniques in photography and cinematography. His other tutor is Asen Baliksi – a world-renowned anthropologist who teaches him how to search for and find true stories and how to capture life as it is. Later, he works as a reporter for Nova TV, one of the major Bulgarian TV channels. Today he continues to work as a photograph and a journalist.

He says that he has been coming across cases of discrimination all the time. His first experiences with discrimination go back to his time in school, but on the other hand he has always had friends of diverse ethnic origin. He thinks that the educated person is always looked up to, irrespective of his ethnicity. This, on the other hand, imposes additional expectations on the person that he or she has to live up to. As a journalist he hasn't come across instances of direct discrimination towards him but he has always strived to change the negative beliefs and attitudes in society, which, according to him, have increased.

He believes that his life wouldn't have been much different if he had stayed in the Roma neighborhood, because one of the most important values that his family upholds is good education. His parents' guidance has had the most profound impact on his personal development and later on also his wife, who is supporting him in all his endeavors.

He considers his family his greatest success. In material terms, he is not missing anything. He wants to continue to work in the field of photography and journalism but he doesn't rule out the possibility to start his own business someday.

6.2. LALO KAMENOV

Mr. Lalo Kamenov was born in Lom in a poor Roma family with many children. His father is a Bulgarian citizen of Macedonian descent with a level of secondary education and his mother is Roma with a level of primary education. He is the oldest of four boys. He went to kindergarten and primary school and most of the time he had very good grades. The school he attended was an elite school and there were few Roma children. He graduated from a professional secondary school with a degree in “Internal combustion engines”. He exercised regularly, mostly played football. His sports talent was recognized and he was included in the national youth football team. After finishing high school he was admitted to study in the Veliko Tarnovo University “St. St. Cyril and Methodius” where he majored in “Pedagogy” and then did a master’s degree in “Public administration”. He also has a certificate in law (with limited legal capacity). Currently he is completing a second master’s degree in “EU Law”.

For a period of 9 years he was a director of a kindergarten and in 1999 was appointed as a deputy mayor of Lom municipality. In 2002 he was appointed as a chief expert at the National Council for Ethnic and Demographic Affairs where he later served as a director of Directorate „NCCEDI”. Since 2005 he is a deputy chairman of the parliamentary commission on protection against discrimination at the Bulgarian National Assembly. He is married, his wife is of Roma origin and has a secondary professional degree in economics but currently she is working as a chef. He has a 19-year-old daughter who is studying graphic design at the New Bulgarian University in Sofia.

His professional development is incremental. He doesn’t consider himself a careerist. During his time as a deputy mayor of Lom he encountered major difficulties because he was one of the first ever Roma in Bulgaria to hold such a high position. His greatest challenge and his greatest professional achievement, according to him, was his appointment as a deputy chairman of the parliamentary commission on protection against discrimination because this office is as high as the office of a deputy minister.

He claims to have been the victim of discrimination, as well as a witness of discriminatory practices throughout his life. He has felt discriminated on many

occasions, including nowadays, because of his darker skin. He strives to combat negative stereotypes with doubled effort, knowledge and professionalism. Nevertheless, he thinks that in the past several years discrimination against the Roma has become stronger and even more apparent, often leading to acts of violence.

He defines himself as a member of the middle class. He pays a mortgage, owns an apartment in Lom and doesn't own a car. However, he has never strived to equate his life to material things and therefore doesn't need anything more than that. The most important factor for his personal development is the supportive family environment, the drive for continuous improvement and the trust of his family and friends.

The values that he believes in which he would like to transfer on to his daughter are honesty, kindness and the ability to value, love and respect.

6.3. STELA KOSTOVA

Stela Kostova is one of the most well-known Roma activists in Bulgaria. She was born in Nova Zagora in 1968 and she lives and works in Sliven. She comes from a working class family – her mother worked in a production unit in a weaving factory, her father was a locksmith. Until her 10th year she lived with her family in Nova Zagora in a mixed neighborhood. Then, they moved to Sliven in a so-called

Bulgarian neighborhood. In Sliven she graduated from a high-school dominated by Bulgarian children, which, according to her, influenced her profoundly. At the beginning of the 1990s she graduated from the Sofia University with a degree in “Special Pedagogy”. Her husband is also of Roma origin, holds a higher education degree and works as an expert at the municipal administration in Sliven. They have two daughters who go to school.

Currently, Mrs. Kostova is serving a third mandate as a member of the municipal council in Sliven and a deputy chair of the National Council on Integration to the Bulgarian Council of Ministers. For the last 15 years she has also been a school counselor at local school in Sliven. She is also the chairperson of the NGO “Roma Academy for Education and Culture” which works mostly on educational projects. For more than 10 years Mrs. Kostova’s organization has been working on desegregation issues of Roma children in the Nadezhda neighborhood in Sliven. Thanks to this initiative a vast number of children managed to graduate from primary and secondary school, something which was deemed impossible before.

Mrs. Kostova believes that her upbringing and the support she received from her family played a vital role for her success in life. Her connection to her parents is very strong and the family follows both Bulgarian and Roma traditions. Her family is Christian. She believes that religion is very important as it makes you believe in a higher Good.

She admits that she has experienced instances of direct discrimination in school but she doesn’t think that all people are hostile to the Roma. She has friends and acquaintances from all ethnicities. She has never hidden her Roma origin but she has never demonstrated it either. She believes that the key to successful Roma integration is good education and efficient social policies.

She describes her living standard as “average” – neither very well-off, nor starving. She doesn’t miss anything in terms of material possessions. The first thing that comes to her mind in terms of special achievements is her family. Regarding her profession, she does not consider herself exceptionally successful. Her lead values are dignity, integrity and kindness. She defines herself as a persistent person with little luck. She is satisfied with her personal achievements and she has no further aspirations, except for those related to her daughter’s education and her family’s wellbeing. In professional terms she wishes to have “work to do.”

When asked if she is missing anything, she replies” “If you are not missing anything, this means you have stopped dreaming.”

6.4. HRISTO HRISTOV

A good example of a person of Roma origin who has managed to find a job is a young man from Botevgrad. Currently he is working for the national police force and he has never denied his ethnic origin.

He was born in a family of four in the city of Botevgrad. His father was a policeman who was so busy he barely had time for his family, except during his annual holiday. They lived in a Roma neighborhood with mixed population, both Bulgarian and Roma. During his childhood he was encouraged by his parents to do well in school. In his free time he practiced sports with his friends, who were both Bulgarian and Roma. His mother went to work in Greece when the future policeman was in 4th grade. Since then he has received more attention from his school teacher. His father checked the school grades he took home.

He graduated from primary school with very good grades in a class dominated by children with Bulgarian ethnicity – out of 20 children only 3 are Roma. Out of these 3 Roma children he was the only one to continue his education in high school. He says that he never had any difficulties communicating with his peers that could be attributed to his ethnicity.

He graduates from high school with honors. Again, there were only two pupils of Roma origin in his class. Upon graduation he was admitted to the College for Library Sciences and Information Technologies where he graduated with a bachelor's degree in "IT Systems and Technologies".

He lives together with his girlfriend who works in a production unit in a plastics factory and who is also of Roma origin. He has a 6-year-old child who will be in first grade this year. Some day he wants to send his child to study abroad no matter what it will cost him. He regards himself and his family as "average middle class": they own an apartment purchased with a bank loan, an inexpensive car and they are regular tax payers. They have little left for everyday expenses, but somehow they manage to get by.

After his college graduation he worked for a company which manufactures electric components for automobiles. However, his dream was to work for the police force. He defines his job application process with the police as

his greatest professional challenge so far but also as his greatest achievement. He was successful in the selection procedure and in 2007 he started work in the gendarmerie as a policeman and a driver. He underlines that he has never experienced discrimination in the workplace. His professional goals don't end here. He wishes to grow to an officer (inspector). He believes that he is well prepared and looking forward to assuming more responsibility.

According to him, negative attitudes should be harnessed as a motivation for better achievement (in school and in the job). He believes that stereotypes towards the Roma are not bound to change any time soon, but most of the well-educated Roma could actually aide this process a lot. His highest values are integrity, responsibility and determination. He thinks the most important success factor from his personal experience was his family's support and the supportive social environment.

6.5. DR. STEFAN PANAYOTOV

Dr. Panayotov grew up in a working class family with no medical traditions. His father was a construction worker and his mother worked in a textile factory. He defines them as very inquisitive people who were active in their community. He grew up in one of Sliven's Roma neighborhoods – “the better neighborhood”. He says that there are around 200 people with higher education there but many of them do not identify themselves as Roma or they don't think they should and they also don't feel an obligation to contribute to their community. He has an elder sister who studied journalism and is now working for the library of the National Statistics Institute because she also holds a degree from the College for Library Studies and Information Technologies. His wife is of Roma origin and is chief nurse in a private hospital. He has a son and a daughter who go to school. He defines his living standard as “average”, which, according to him, means that “they are not starving”. He doesn't miss anything in material terms.

Dr. Stefan Panayotov graduates from a mixed secondary school with honors. He continues his education in the prestigious School for Mathematics and Natural Sciences in Sliven where he also graduates with distinction. First he wants to study Microbiology but later decides to study Medicine, expecting to face greater competition but feeling self-assured that he does better than most students. In 1990-1991 he specializes in Internal Medicine, although he is interested in Psychiatry. After a very challenging selection procedure he is appointed as a psychiatrist in a pediatric practice. Hence his conviction that a lot of work is needed to encourage early development in children. He works as a psychiatrist for 10 years but he does not manage to get certified, which is another turning point in his life. He starts working as a GP which allows him to devote more time to his patients. Except on health issues he ends up counseling his patients on all sorts of issues, including their children's education and applying for college.

Recently he has been chairing a NGO which specializes in health issues and community development. He participates in a range of trainings and seminars on different topics. His organization is a partner in the framework of various national and international projects, relating to healthcare, community development and education, almost exclusively focused on the Roma community.

He hasn't experienced direct discrimination but he was always anticipating it and it urged him to be an overachiever. He says that usually in a "foreign" environment the Roma person is expected to "steal or to beat someone up". This motivated him to try to help overcome these negative stereotypes. Dr. Panayotov believes that the media play a major role in this regard but they are still not up to the task. He believes that state antidiscrimination policies should be continuous and coherent.

The values that he inherited from his family and which he attributes his success to are: continuous education ("lifelong learning"), tenacity and integrity. His greatest achievement is the recognition of people whom he has helped. He also received the "Golden Hypocratic Oath" Award.

His professional aspirations are related to a residency in General Medicine and Psychiatry, which, however, does not come first. He would feel more rewarded knowing that his community work is on track. His most ambitious goals include creating an organization which advocates for Roma rights on a higher systemic level.

He wishes for more determination and consistency for himself because, as he says, "sometimes the 24 hours within a day are just not enough."

List of used abbreviations

DOM	National Directorate of “Employment Agency”
EC	European Commission
EC	European Community
EU	European Union
LPD	Law on protection against discrimination
OSI-Sofia	Open Society Institute - Sofia
CPD	Commission for Protection against Discrimination
MEYS	Ministry of Education, Youth and Science
MLSP	Ministry of Labor and Social Policies
NGO	Non-governmental organization
NCCEII	National Council for Cooperation on Ethnic and Integration Issues
NSI	National Statistical Institute
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics
UN	United Nations Organization
OPRD	Operational Programme for “Regional Development”
OPHRD	Operational Programme for “Human Resources Development”
NEPR	North East Planning Region
NCPR	North Central Planning Region
TEPC	Territorial Expert Physicians Commission
CIDT	Amalipe Center for Interethnic Dialogue and Tolerance
SEPR	South East Planning Region
SWPR	South West Planning Region

Editura Dobrogea

Trustul de Presă „Cuget Liber”
Constanța, I.C. Brătianu nr. 5, cod 900711
Tel: 0241/582.130; Fax: 0241/619.524
www.cugetliber.ro/edituradobrogea

Bun de tipar: august 2012
Apărut: august 2012
Format: 16 / 23 cm
Coli tipar: 10

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

Investește în Oameni!

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013

Axa prioritară 6: Promovarea Incluziunii Sociale

Domeniul major de intervenție 6.4: Inițiative transnaționale pentru o piață inclusivă a muncii

Titlul proiectului: EU INCLUSIVE – transfer de date și experiențe privind integrarea

pe piața muncii a romilor între România, Bulgaria, Italia și Spania

Număr de identificare proiect: POSDRU/98/6.4/S/63841

Dincolo de mituri și prejudecăți. Romii din Bulgaria.

Editat de Fundația Soros România

August 2012

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

Инвестирай в хората!

Проектът е съфинансиран от Европейския социален фонд чрез Оперативна програма Развитие на човешките ресурси 2007-2013 г.

Приоритетна ос 6: „Насърчаване на социалното включване“

Основна област на интервенция 6.4: „Транснационални инициативи за отворен пазар на труда“

Наименование на проекта: „EU INCLUSIVE – Трансфер на данни и обмен на добри практики между Румъния, България, Испания и Италия, отнасящи се до включването на ромското население“

Идентификационен номер на проекта: СОП ОПРЧП/98/6.4/S/63841

Отвъд митовете и предразсъдъците: Ромите в България

Редакция: Фондация Сорос, Румъния

август 2012 г.

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския съюз или на румънското правителство.

ISBN: 978-606-565-048-0

